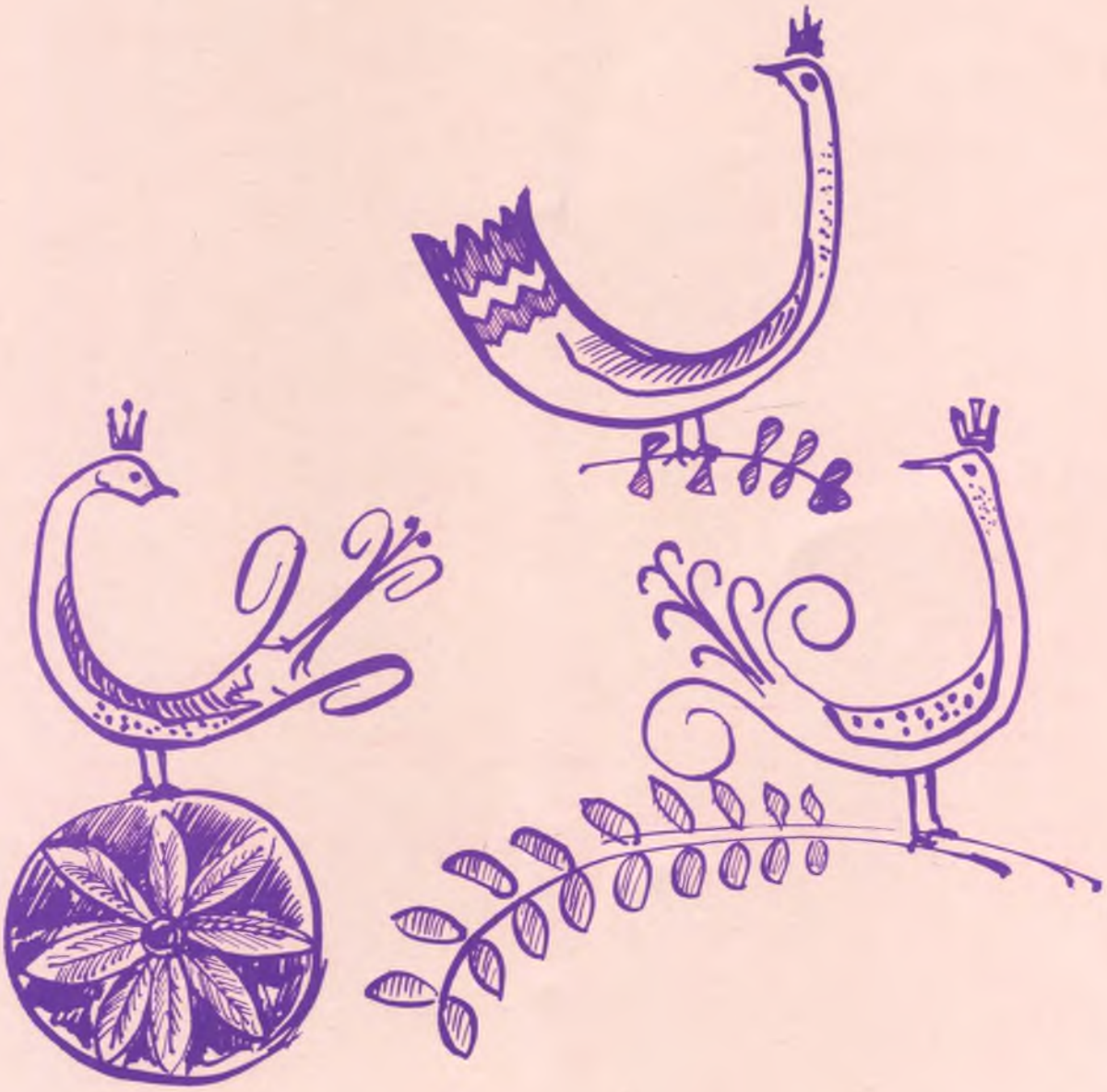

1972
BALANDIS
Nr. 4

KARYS

KARYS

1972
Nr. 4 (1481)

Redaktorius
ZIGMAS RAULINAITIS

Administratorius
LEONAS BILERIS

Redaktoriaus pavaduotojas
JONAS RŪTENIS

Atskirus skyrius redaguoja:

P. PETRUŠAITIS
"Tremties Trimitas"

S. KAUNELIENĖ
"Šaulė Tremtyje"

BALYS BRAZDŽIONIS
"Lietuviai Kariai Laisvajam Pasaulyje"
BRONIUS BALČIŪNAS
"Karinės Žinios"

Leidžia:
L.V.S. RAMOVĖ N.Y. SKYRIUS

TURINYS

P. Jurkus — Pavasaris ..... (viršelis)
P. Matekūnas — Piliakalniai Zarasų apskr. ribose 109
Stasė U. — Nuo Dubysos iki Dunojaus 116
D. Bruškytė — Ar Lietuva galėjo ginklu pasipriešinti 121
O. Urbonas — Lietuviai Sovietų konc. stovyklose 125
J. Gediminėnas — Ant rašomojo stalo besikrapštant 129
Tremties Trimitas 132
Šaulė Tremtyje 136
Karinės Žinios 140
Kronika 142

ATSTOVAI:
Baltimore — M. ŠIMKUS, Chicago — J. STANKŪNAS, Cleveland — F. EIDIMTAS, Los Angeles — O. ŽADVYDAS, Australia — V. ŠALKŪNAS

PLATINTOJAI

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE
BOSTON, MASS. — S. J. Minkus
CHICAGO, ILL. — L. Griauzdė, "Gifts International", "Parama"
DETROIT, MICH. — V. Perminas, Čižauskas
GRAND RAPIDS, MICH. — J. Belinis
LOS ANGELES, CALIF. — V. Prižgintas
OMAHA, NEBR. — J. Kantanavičius
WOODHAVEN, N.Y. — "Romuva"
WATERBURY, CONN. — "Spauda"

KANADOJE
HAMILTON, ONT. — J. Orvidas
TORONTO, ONT. — Augustinas Kuolas, P. Misevičius
MONTREAL, QUE. — "Parish Library"

ANGLIJOJE
"DAINORA" — 14 Priory Road, Kew Surry
V. VOKIETIJOJE — Juozas Venys
AUSTRALIJOJE
A. Kubilius
S. Slavickas — 44 Slevin St., Geelong North, 3215, Vic. Australia
L. Vasiliūnas — 3 Wall Street, Norwood 5067

Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje: metams — $8.00, pusmečiui — $4.00, atskiro nr. kaina — 80¢.
Pinigus siųsti šiuo adresu: KARYS, 916 Willoughby Ave., Brooklyn, N.Y. 11221, U.S.A.
KARYS, magazine for the veterans, of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world.
Published monthly except July and August by "KARYS" — 916 Willoughby Avenue, Brooklyn, N.Y. 11221, U.S.A.
Subscription $8.00 per year. Single copy 80 cents • SECOND CLASS POSTAGE PAID AT BROOKLYN, N.Y.

KU biblioteka
093 00523849 3

Įsteigtas Lietuvoje 1919— Nepriklausomybės kovų— metais

KARYS

Atgaivintas Jungtinėse Amerikos Valstybėse 1950 metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 4 (1481) BALANDIS - APRIL 1972

PILIAKALNIAI, PILKAPIAI IR PRIEŠISTORINĖS SODYBOS ZARASŲ APSKRITIES RIBOSE

PETRAS MATEKŪNAS

Zarasų apskritis yra turtinga ne tik ežerais, kalvomis ir miškais bei miškeliais, bet taip pat piliakalniais, pilkapiais ir priešistorinių laikų sodybomis. Šių senovės paminklų ir sodybų užtikta beevik kiekviename valsčiuje. Vieni iš jų jau yra ištirti, o kiti dar laukia archeologo kastuvo. Jie mums davė labai daug medžiagos Rytų Lietuvos kultūrai nušviesti.

1. PILIAKALNIAI

Visus piliakalnius, esančius Zarasų apskrityje, galima suskirstyti į kalvinio, kaip pavyzdžiui, Samanio (Gražutės) piliakalnį, ir krantinio tipo, kurių kalvos viena ar net dvi pusės prieina prie ežero ar yra įsiterpę tarp neišbrendamų pelkių. Iš kultūrinio sluoksnio, kuris buvo užtiktas piliakalnių aikštelėse, nustatyta, kad juose buvo gyventa, o tik vėliau, kai pradėjo vystytis žemės ūkis ir gyvulininkystė, jie buvo paversti slėptuvėmis ar gynimosi vieta. Minėtini šie piliakalniai: Velykuškių, Vozgėlių, Dūkšto, Maniuliškių ir kiti, kuriuose daugiausiai buvo surasta senienų, turinčių didelės proistorinės reikšmės.

Velykuškių piliakalnis, kuris, kaip spėjama, buvo supiltas 1500 m. prieš Kristaus gimimą, yra prie Sartų ežero Bradesių įlankos pietiniame krante, netoli Velykuškių kaimo, Dusetų valsčiuje. Žiūrint iš lauko pusės, tai nedidelė, vos tik 4 metrų aukščio, kalvelė, bet nuo ežero pusės jo krantai statūs ir yra 22 metrų aukščio. Aikštelė apvali ir užima apie 800 kv. metrų, o su šlaitais apie 1500 kv. metrų. Kultūrinis sluoksnis išlikęs

Zaraso pakrantėje

pakraščiuose, vietomis siekia 20-30 cm. storio. Tyrinėjimo metu paaiškėjo, kad piliakalnis turėjo dirbtinus įtvirtinimus rytinėje ir pietinėje dalyje. Pirmieji įtvirtinimai buvo labai paprasti: iškastas 0,5-1 metro gylio ir 2-3 metrų pločio griovys, o už jo supiltas iki 0,5 metro aukščio pylimas. Vėliau šie sutvirtinimai buvo tobulinami, apjuosdami piliakalnį net trimis grioviais ir dviem pylimais. Grioviai būdavo gilinami, vietomis jie siekia 7-8 m pločio ir 2.5 m gylio. Archeologas P. Tarasenka, kuris 1933 m. jame darė kasinėjimus tvirtina, kad gilioje senovėje piliakalnyje gyveno žmonės, o pirmaisiais šimtmečiais jau buvęs apleistas ir paverstas kapinėmis, nes surado dviejų žmonių griautinį kapą, kuris buvęs įrengtas degto molio duobėje.

Piliakalnyje buvo rasta akmeninių kirvukų, įvairių kaulinių dirbinių, kaulinių smaigtukų, jietigalių, keletas žalvarinių papuošalų ir kitokių radinių. Kai kurių radinių amžius, kaip archeologai mano, siekia apie 4000 metų.

Antras garsus piliakalnis, esantis Dusetų valsč., yra Vozgėlių, kuris irgi, kaip ir Velykuškių, pasižymi iškasenomis. Jis yra 8 km į vakarus nuo Dusetų miestelio. Piliakalnį sudaro 40 m aukščio natūrali kalva. Pirmieji kasinėjimai buvo padaryti 1910 m., o antrieji 1933 m. archeologo P. Tarasenkos. Jame jis užtiko 2 kultūrinius žemės sluoksnius. Apatiniame sluoksny, kuris dengė 4 m pločio ir 1,5 m gylio griovį, radinių neužtiko, o tik viršutiniame, kuris yra susidaręs žmonėms gyvenant. Tame sluoksny buvo surasta žiestų puodų šukių, ilgųjų sidabrinių lydinių, skalūninių varpstelių, kaulinės adatos ir kiti dalykėliai. Iš tų radinių P. Tarasenka nustatė, kad piliakalnyje gyventa X-XI šimt., o vėliau jis buvo apleistas. Taip pat kultūriniame sluoksny, be kitų radinių, vienoje vietoje surado lokio kaulus ir kelis geležies dirbinius.

Vozgėlių piliakalnį dažnai dar vadina Dragėliškių, nes Vozgėlių ir Dragėliškių kaimų žemių riba eina per patį kalną.

Vakarinėje jo pusėje yra Indrailio, o rytiniame — Salinio ežerėliai.

Apie Vozgėlių piliakalnį yra sukurtas gražus padavimas, kuriame sakoma, kad piliakalnis yra supiltas milžinų laikais. Jį supylusi milžinė Indraja. Žemę jį ėmusi iš tos vietos, kur dabar yra Indrailio ežerėlis. Žemes ji nešusi savo žiurste. Buvo nepaprastai patenkinta tuo piliakalniu ir ant jo pastačiusi miestelį. Žmonės, kurie gyveno piliakalnyje, buvę labai laimingi. Tačiau, neilgai jiems teko džiaugtis tuo gyvenimu, nes piktoji ragana, pavydėdama jiem laimės, miestelį užburė ir, užrakinusi miesto vartus, raktus padėjo po dideliu akmeniu, kuris ir dabar esąs piliakalnio šiaurinėje pašlaitėje. Kad miestelis nematytų dienos šviesos, su visais gyventojais nugramzdino jį į žemę. Paliko piliakalnis toks, kokį Indraja supylė. Gaila Indrajai buvo miestelio ir jo gyventojų. Sielvarto suspausta, ji ilgai verkusi. Iš jos akių ašaros riedėjusios tokios didelės, kad iš jų susidarė upeliukas, kuris, vingiuodamas laukais ir pievomis, tekėjo į vakarus. Žmonės tą upelį pavadino jos vardu.

Šių abiejų piliakalnių didesnioji radinių dalis buvo sudėta K. Būgos muzėjuje Dusetose. Taip pat tų radinių, ypač iš Vozgėlių piliakalnio, kuriuos 1910 m. buvo surinkęs prof. K. Būga, atiteko Lietuvių Mokslo draugijai, Vilniuje, o kita dalis — Vytauto Didžiojo universiteto ir Zarasų muzėjams.

Trečiasis piliakalnis, kuriame irgi rasta įdomių ir vertingų radinių, tai Dūkšto piliakalnis, esantis prie Samanio ežero, jo šiaurės vakarų krante, vadinamas Putrakalniu. Jis yra beveik apvalios formos. Paviršius lygus, tik pietų link eina šiek tiek nuolaidyn. Šiaurinėje jo dalyje aukštis siekia apie 13 m. Krantas status ir įlipti pro šią vietą į jo viršūnę yra neįmanoma. Spėjama, kad šioje piliakalnio pusėje buvę įrengti slapti akmeniniai laiptai, kuriuos laikė apkloję samanomis, medžių šakomis ir šaknimis. Pietų pusėje krantai nuolaidesni. Jo ilgis 30 m, o plotis 25 m. Jis apaugęs pušimis ir eglėmis. Rytinėje pusėje buvęs pylimas. 1909 m. proistorės prof. L. Krzywickis jame padarė archeologinius kasinėjimus. Vakarinėje jo daly jis surado keturkampę 12,5 m ilgio, 6 m pločio ir 1.5 m gylio duobę, kurioje, jis mano, galėjo būti gyvenama patalpa. Jos viduryje surastos trys 1-1,5 m skersmens plūkto molio aikštelės, o duobės šiaurės - vakarų kampe net 26 cm. storio anglių ir pelenų sluoksnis. Taip pat buvo rasta gyvulių kaulų, senoviškų ginklų, pinigų, papuošalų, akmeninių kirvukų ir kitokių radinių.

Apie piliakalnį yra sukurta įvairių padavimų. Ant to piliakalnio būktai stovėjusi šventykla. Kas ją sugriovė, niekas nežino. Tos šventyklos buvo rastas tik pamato akmuo su neišskaitomais rašto ženklais, kuris vėliau buvęs sudegintas kalkių duobėje. Kun. J. Žiegas, betyrinėdamas tą piliakalnį, to akmens neradęs, o tik tris nedidelius tašytus akmenis.

Pagal kitą padavimą ant to piliakalnio stovėjusi bažnytėlė, kuri vieną sekmadienį, kunigui besakant pamokslą, nugrimzdusi. Bažnytėlė, tačiau, išlikusi nesugriauta, o žmonės gyvi. Kai kunigas baigsiąs sakyti pamokslą ir pasakysiąs "Amen", tuomet bus pasaulio pabaiga. Taip pat dažnai esą girdima, ypatingai kai esti gražus oras, jo gilumoje grojant vargonais ir giedant šventas giesmes.

Piliakalnyje, kai jis dar nebuvo apaugęs medžiais, apylinkės ūkininkai ganydavo gyvulius. Vieną kartą piemenaitė, kaip pasakojama, bega-

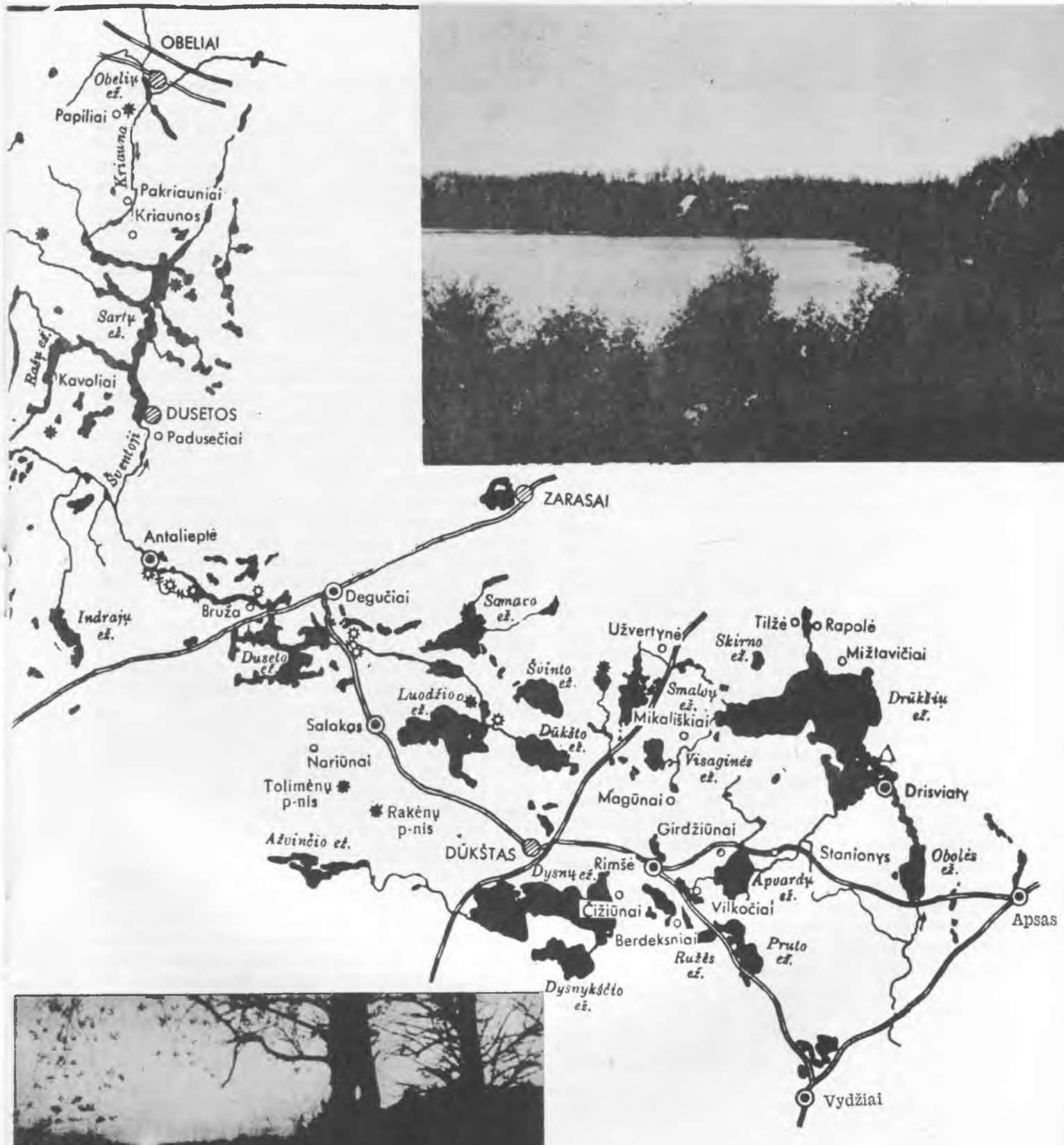

Zarasų ežerynas

nydama gyvulius, rado piliakalnyje raktus, kuriuos parsinešusi į namus, paslėpusi. Nakties metu, miegodama, ji susapnavo kunigą, apsirengusį bažnytiniais rūbais, kuris ją paprašęs tuos raktus nunešti į piliakalnį ir padėti į tą vietą, kur ji radusi, nes jie priklausą nugrimzdusiai bažnytėlei, pažadėdamas jai atsilyginti pinigais.

Mergaitė, anksti rytą, vos tik saulutei patekėjus, nunešė tuos raktus į piliakalnį. Toje vietoje, kur ji turėjo padėti raktus, rado tris talerius, kuriuos ji pasiėmė, kaip jai buvo kunigas sapne sakęs, o raktus toje vietoje paliko.

Maniuliškių piliakalnis yra Maniuliškių kaimo laukuose, 6 km į šiaurės rytus nuo Antazavės bažnytkaimio. Jis yra pailgos formos, apie 50 m aukščio su nuolaidžiais krantais. 1933 m. P. Tarasenka darė jame kasinėjimus. Jo viršutiniame sluoksnyje rado įvairių radinių: kaulinių jietigalių, puodų šukių ir kitokių dalykėlių Ant jo viršūnės yra paplokščias granito akmuo, po kuriuo yra pakasti, kaip pasakojama, dideli turtai, bet juos paimti nėra taip lengva, nes reikia atlikti tam tikras pareigas, būtent: iš po akmens reikia išimti nedidelį akmenėlį, kuris turįs paslaptingos galios. Jį reikia įsidėti į burną ir išlaikyti tris dienas, neištarus nė vieno žodžio, o po to nueiti į piliakalnį ir lygiai 12 val. nakties metu su tuo akmenėliu suduoti į didelio akmens viršūnę, nedaugiau kaip 12 kartų. Akmuo tuojau nuriedės į šalį ir tą užburtąjį turtą galėsi paimti. Bet tų sąlygų dar niekas neišpildė ir turtas tebegulįs po akmeniu.

Maniuliškių piliakalnį, kaip sako kitas padavimas, esą supylę švedai, norėdami įamžinti savo laimėjimus Lietuvoje. Žemę jie ėmė iš balos, esančios šiaurinėje piliakalnio pusėje. Žemę sunešė kepurėmis. Toje vietoje, iš kur ėmė žemę, pasidarė du nedideli ežerėliai, kurie vėliau buvo pavadinti Kumpuolis ir Kumpuolaitis. Kai piliakalnis buvo supiltas, nors kariai buvę išvargę, bet visi susirinko ir pasveikino karalių, kuris tuo metu buvo atvykęs, linkėdami jam būti tokiam galingam, kaip šis supiltasis piliakalnis.

Kitas padavimas sako, kad piliakalnyje yra bažnyčia su žmonėmis, kurią žemėmis užpylė kalavijuočiai, užpuolę šį kraštą. Toje vietoje, kur buvo bažnyčios bokštas, yra iškyšulys, žmonių vadinamas Kazirka.

Nemažai radinių surasta Varslavos, Pakačinės, Juodajame Dirvone, Gobuliškių ir Kiemonių piliakalniuose. Varslavos piliakalnis, esantis 2 km į pietryčius nuo Antalieptės bažnytkaimio, užima 4 ha žemės plotą. Iš vakarų pusės jį supa Šventoji, o iš pietų — pievos, kurios pavasarį Šventosios yra užliejamos. Spėjama, kad jame IX-X šimt. gyventa, nes rasta iš to laikotarpio jietigalių, kaulinių adatų, brūkšniuotos keramikos ir kitokių senienų. Visi radiniai yra sudėti Dusetų muzėjuje.

Pakačinės piliakalnis yra 3 km į šiaurės vakarus nuo Antazavės bažnytkaimio, Pakačinės kaimo laukuose, prie Zelvės ežero kranto. Jis yra beveik apskritos formos, viršūnė turi 35 m. skersmens. Jo aukštis siekia 12 m. Šlaitai statūs. Kultūrinio sluoksnio jo viršūnėje užtikta tik vakariniame krante, apie 1.5 m storio. 1933 m. P. Tarasenka darė jame kasinėjimus. Rado keleta akmeninių kirvukų, kaulinių ylų, žvėrių ir paukščių kaulų ir kitų radinių, kurie priskiriami geležies amžiui. Visi radiniai atiteko Zarasų ir Dusetų muzėjams.

Juodasis Dirvonas, esantis Jovydžių kaimo laukuose, Antazavės valsč., nėra toks aukštas kaip jau minėti piliakalniai, bet įdomus savo radiniais. Jame rastas storas kultūrinis sluoksnis, priklausąs naujajam geležies amžiui. Sluoksnyje rasta akmeninių kirvukų, kaulinių adatų, kaulinių ylų ir kitokių radinių, kurie buvo sudėti Zarasų ir Dusetų muzėjuose. Prie šio piliakalnio 1915 m. įvyko trijų dienų rusų ir vokiečių kariuomenės dalinių aršios kautynės. Jodvydžių kaimas buvo visai sunaikintas. Taip pat šioje vietoje 1919 m. vyko ir Nepriklausomybės kovos su rusų bolševikų daliniais, kurie buvo įsitvirtinę Kuklių kaime. Vykdant Zarasų užėmimą, ši vietovė lietuvių karių, vadovaujant narsiajam kapitonui E. Noreikai, rugpiūčio mėn. 25 d. vakare, be didelių kautynių, buvo paimta.

Gobuliškių piliakalnis yra Gobuliškių vienkiemio laukuose, Imbrado valsčiuje. Piliakalnis dar nėra ištirtas, turi apie 60 m ilgio, 30 m pločio ir 10 m aukščio. Jo paviršius lygus, krantai nuolaidūs, apaugę beržais ir krūmais. 1912 m. jame buvo surasta varinė moneta, kuri buvo padėta į Petrapilio muzėjų. Piliakalny esą, kaip pasakojama, daug kambarių, kurie pilni prikrauti turtų, bet jie yra visi užburti, ir paimti, žinoma, galės tik tas, kuris sužinosiąs užbūrimo paslaptį.

Dar tenka paminėti ir Kiemonių piliakalnį, nes jame, nors jis, kaip ir Gobuliškių piliakalnis, neištirtas, bet jame rasta gana daug radinių, būtent: puodų šukių, durklų, akmeninių glūdintų kirvukų, papuošalų, degto molio, anglių ir kitokių radinių. Jis randasi Kiemonių kaimo laukuose, Salako valsč., prie Ligajos ežero. Aplinkui jis apsuptas trimis pylimais.

Visi čia suminėti piliakalniai, kaip archeologai galvoja, greičiausiai buvo supilti žalvario amžiaus pabaigoje ar geležies amžiaus pradžioje, be išimties priklausydami, pagal savo paskirtį, gyvenvietės grupei.

Samanio (Gražutės), Asavitų, Apkartų, Bernelio Kalno ir Vitkūnų piliakalniuose radinių nerasta. Jų paskirtis, kaip spėjama, buvo skirtinga, negu augščiau paminėtų piliakalnių. Greičiausiai

jie buvo naudojami kaip stebėjimo punktai. Savo išorine išvaizda jie yra labai įdomūs, augšti ir daugiau kūgio pavidalo.

Samanio (Gražutės) piliakalnis savo išvaizda atkreipia kiekvieno praeivio dėmesį. Jis randasi prie Samanio ežerėlio, netoli Degučių bažnytkaimio, Gražutės girioje, vos tik apie puskilometrį nuo Zarasų - Kauno plento. Jis yra pjauto kūgio pavidalo, apaugęs aukštomis pušimis. Iš trijų pusių jis yra apsuptas dviejų pasagų pavidalo, 4 m. pločio ir apie 1.5 m gylio griovių. Jo augštis siekia apie 45 m, o viršūnės aikštelė — 100 kv. metrų. Vietos gyventojai jį vadina, tiesiog, piliakalniu. Jis dar archeologų neištirtas. 1831 m. šiame piliakalnyje sukilėliai turėjo savo štabą ir jame slapstėsi Emilija Platerytė, žymi to sukilimo vadovė. Pagal padavimą piliakalnis esąs supiltas tais laikais, kai Zarasų apskrityje gyveno milžinai. Jį supylęs milžinas karvedys Samanis. Toje vietoje, iš kur jis ėmęs piliakalniui žemę, atsirado ežerėlis. Vieną kartą, besimaudydamas tame ežere jis prigėrė. Jo palaikai buvo sudeginti ir pelenai išbarstyti į visas puses. Vietos žmonės jo atminimui tą ežerėlį, atsiradusį Samaniui imant žemę piliakalniui supilti. pavadino jo vardu, nes jis jiems buvęs geras ir labai paslaugus jų reikalams.

Asavitų piliakalnis yra 7 km į šiaurės vakarus nuo Zarasų m., Asavitų kaimo laukuose prie Zarasų - Kauno plento. Tai gražus, pailgos formos, piliakalnis, turįs prie plento labai statų krantą, o iš pietų ir vakarų nuolaidesnį. Jis apaugęs pušaitėmis ir krūmais. Jo augštis siekia apie 50 m, o ilgis apie 100 m. Pirmaisiais nepriklausomybės metais jo viršūnėje stovėjo didelis medinis kryžius, pastatytas po 1863 m. sukilimo. vėliau, papuvęs, jis išvirto

Bernelių Kalnas, kaip ir Asavitų, greičiausiai, buvo stebėjimo ar gynimosi punktas. Jis yra Degučių valsč. prie buvusio Dusetų ežero šiaurės rytų kranto. Prieš 150 metų apylinkės jaunimas ant jo buvo pastatęs didelį medinį kryžių, kuris stovėjęs dar ir mūsų laikais.

Apkartų piliakalnis yra Garšvinės kaimo laukuose, Dūkšto valsč. Jame buvo rasta įvairių senovės ginklų dalys. Spėjama, kad jis buvęs stebėjimo vieta, saugojanti perėjimą tarp Dysnos ir Dysnykščio ežerų.

Tai tiek apie piliakalnius. Jų visų aprašyti neįmanoma, nes jų Zarasų apskrityje yra gana daug. Čia suminėjau tik svarbesnius.

2. PILKAPIAI

Zarasų apskrities laukuose ir miškuose yra gana daug pilkapių, kuriuos vietos gyventojai vadindavo kurganais. Tuos pilkapius praėjusio šimtmečio pabaigoje yra tyrinėję net keli archeologai. Daugiausia pilkapių užtikta Dūkšto, Salako ir Degučių valsčių ribose. Juose yra surasta žmonių ir arklių kaulų, kilpų, žalvarinių papuošalų ir kitų radinių. Visi radiniai sudėti Vytauto Didž. Kultūros, Zarasų, Dusetų ir kituose muzėjuose.

Vienas didžiausių kapinynų Zarasų apskrityje buvo surastas netoli Gedžiūnėlių bažnytkaimio, jis tęsėsi pro Gribėnus, Garšvines iki Bajorų kaimo. 1914 m. rusų archeologai buvo pasiruošę daryti kasinėjimus, bet Didysis karas tą gražų sumanymą neleido įvykdyti. Per karą, vokiečių kariams vedant siaurąjį geležinkelį iš Pabūdžio į Vidžius, dalis to kapinyno buvo sunaikinta, o miškas iškirstas.

Ypatingai kapinynas nukentėjo lenkų okupacijos metu. Kad nesunaikintų proistoriją, vaivadijoje buvusi įstaiga, kuri rūpinosi proistorės paminklų apsauga, uždraudė kelmus rauti šiame kapinyne, kuriuos girininkija buvo pardavusi dervai gaminti. "Kurjer Warszawski" korespondentas yra pastebėjęs, kad Vilniaus krašte, beraujant kapinynuose kelmus, buvo sunaikinta per 3000 proistorinių kapų. Mokytojas M. Gudėnas, papirkęs eigulį, buvo padaręs tarp Pašilės ir Gedžiūnėlių bažnytkaimio tyrinėjimus. Buvo padaręs atskirų kapų fotografijas ir užrašus, kuriuos 1939 m. bolševikai, bedarydami pas jį kratą, atėmė. Senienas, kurias jis surado betyrinėdamas, pats atidavęs Lietuvių Mokslo draugijos muzėjui. Vėliau lenkų valdžia kapinyną išdalino Gedžiūnėlių bažnytkaimio mažažemiams ir bežemiams. Po II Pasaulinio karo apie 100 ha to kapinyno perėjo valdžios apsaugai.

Antras didelis kapinynas buvo rastas 6 km į šiaurės rytus nuo Dūkšto m., netoli geležinkelio linijos ir Visaginio ežero, Lapušiškių kaimo laukuose. Kapinynas užėmė 125 m pločio ir 500 m ilgio žemės plotą. Kunigas Juozas Žiogas 1900 m. padarė jame kasinėjimus. Jis surado kapinyne virš 40 įvairaus dydžio pilkapių. Vieni iš jų buvo 29 cm aukščio ir 6 m skersmens, kiti 71 cm aukščio ir apie 12 m skersmens, o vienas 1.42 m aukščio ir 12 m skersmens. Jie visi buvo apskritos formos, supilti iš smėlio. Kun. J. Žiogas juos suskirstė į vidurinio ir naujojo geležies amžiaus pilkapius. Viename vidurinio geležies amžiaus pilkapyje jis rado iš akmens sudėtą vainiką, kuris ėjo ratu aplink pilkapį ir 9 cm storio anglies suodžių sluoksnį, nedegintų kaulų liekanas, geležinį jietigalį, kurio ilgis 39 cm, siauraašmenį kirvuką ir balto smėlio sluoksnį. Žemė aplink akmens vainiką, kaip jis nustatė, buvo visai nejudinta.

Jis padarė kasinėjimus ir naujojo geležies amžiaus pilkapiuose. Juose akmeninių vainikų nerado. Lavonai buvo sudeginti ir jų pelenai išbarstyti ant žemės paviršiaus. Kaikuriuose pilkapiuose jokių radinių nerado. Viename pilkapy

Plentas skiria Zarasą nuo Zarasaičio

rado nedegintą arklį, kuris buvo palaidotas po angliasuodžių sluoksniu. Jis buvo paguldytas tokioje padėtyje, kad jo galva buvo nukreipta į šiaurę. Jo nasrų vietoje buvo rasta per pusę pertrūkę žąslai, o prie kaklo metalo skambalėlis su geležine šerdimi ir dvi geležinės balno kilpos, kurios gulėjo prie jo šono. Kituose pilkapiuose prie arklio kaulų dar rado rombines ir keturkampės formos žalvarinių diržo apkabų, kuriose buvo kryžių raštas ir net užsilikę odos likučiai.

Taip pat kun. J. Žiogas aptiko 2 kapus Visaginio kaimo laukuose, netoli Pastovėlio ežero ir Briedsalio pelkių. Jie buvo 25 cm aukščio ir apie 3.5 m skersmens. Viename kape rado žmogaus griaučius, kurie gulėjo gryname smėly, galva pasukta į rytus. Visi kaulai buvo sveiki. Prie jo dešiniojo šlaunikaulio gulėjo geležinio peilio liekanos.

Antrą vietą, po Dūkšto valsč., kapinynų atžvilgiu, užima Degučių valsčius. Vienas iš didžiausių pilkapinynų tame valsčiuje yra Galminių kaimo laukuose esančiame Šilelio miškely prie buvusio Dusetų ežero šiaurės vakarų kranto. Jame buvo surasta dar gerai išsilaikiusių apie 100 pilkapių, kuriuos vietos žmonės vadina švedkapiais.

Tokių pilkapių, kaip ir Šilelio miškelyje, buvo surasta Saboliškių kaimo laukuose, netoli Zarasų - Kauno plento, kuriuos žmonės vadina prancūzkapiais. Abiejuose pilkapinynuose nei caro okupacijos, nei nepriklausomybės metais nebuvo daryta jokių tyrinėjimų.

Dar buvo užtiktas pilkapinynas Eitkotiškių kaimo laukuose. Išardytuose pilkapiuose buvo surasta II-IV šimtm. vertingų radinių, būtent: 3 žalvariniai emaliuoti pusmėnulio pavidalo kabučiai, kurie giminingi Dusetų apylinkėje surastiems panašaus tipo radiniams, žvaigždutės pavidalo saga, 3 geležiniai siauraašmeniai kirvukai ir kiti radiniai.

Salako valsčiuje tokių pilkapinynų užtikta Rakenų kaimo laukuose prie Kunigokalnio kalno, Žagarinės, Avinuostos, Švėdriškės miškuose ir Nariūnų kaimo miškelyje.

Didžiausias pilkapinynas Salako valsčiuje yra Žagarinės miške, tarp Švento ir Dūkšto ežerų. Jame surasta 52 pilkapiai. Kiekvienas pilkapis turi po 7-8 m pločio ir tiek pat ilgio. Nuo žemės paviršiaus iškilę 1-1.5 m. Visi pilkapiai yra apvalios formos ir apaugę medžiais.

Antrą vietą savo dydžiu užima Nariūnų kaimo miškely esantis pilkapinynas. Jame yra 32 pilkapiai, kurie, kaip ir Žagarinės, dar nėra ištirti. Netoli tų pilkapių yra akmuo, kurį vietos gyventojai vadina "Napoleono Akmeniu". Jame yra iškalti neaiškūs ženklai, kurių reikšmė nėra išaiškinta. Kai kurie proistorės tyrinėtojai mano, kad tą akmenį galima priskirti Saulės kulto lai-

kams. Bet žmonės su tuo sutikti nenori. Jie sako, kad tie ženklai vaizduoja šaukštą, šakutę ir peilį. Juos esą iškalę prancūzų kariai, norėdami atžymėti, kad ant to akmens pietavęs imperatorius Napoleonas.

Avinuostos miške esantieji pilkapiai skiriasi nuo aukščiau paminėtų pilkapių, nes jie dar aplinkui apkasti grioviais, o viršus jų įdubęs. Juose surasta senų ginklų, arklių aprangos dalykų ir kitokių radinių.

Švėdriškės pilkapinynas, esantis netoli Švėdriškių bažnytkaimio, prie Rimšeikos ežerėlio, yra gana didelis. Tuos pilkapius esą, kaip vietos gyventojai sako, supylę švedai. Pilkapiai, kaip ir esantieji Avinuostos miške, dar neištirti.

Vienintėlis pilkapinynas Salako valsčiuje yra ištirtas tik Rakėnų, esantis netoli Salako prie Kunigokalnio kalno. Tyrinėjimus jame yra daręs 1895 m. K. Gukovskis. Penkiuose pilkapiuose jis surado palaidotus nedegintus arklius, o šeštame — kapą žmogaus, kuris buvęs sudegintas. Nepriklausomybės metais jame buvo rasta žalvarinė emaliuota saga, žalvarinė antkaklė ir kiti radiniai, kurie buvo sudėti Vytauto Didžiojo Kultūros muzėjuje.

Visi šie pilkapiai priskiriami IX-XII šimtm. grupei.

Pilkapinynų užtikta ir Antalieptės valsčiuje. Vienas toks pilkapinynas buvo rastas Antalieptės Šile (Trakelių miške), netoli Skineikių kaimo. 1938 m. Vytauto Didž. Kultūros muzėjaus proistorikas P. Kulikauskas ištyrė 2 pilkapius, kurie esą supilti V-VI šimtm. Vienas pilkapis turėjęs 6.5 metrų skersmens ir vieną metrą aukščio. Jame rado aplinkui einantį vainiką iš akmenų ir žmogaus griaučius kurie gulėję aukštelninki, galva į vakarus. Prie jo dešinio petikaulio buvo rastas geležinis jietigalis, prie galvos peilis ir prie jo šlaunikalnio geležinis antskydis, o prie kojų siauraašmenis kirvis.

Imbrado valsčiuje teužtiktas tik vienas pilkapinynas prie Medeikiškių kaimo. 1940 m. liepos mėn., imant keliui žemes, jis buvo visai sunaikintas. Jame buvo rasta iš XV šimtm. radinių, jų tarpe skandinaviškų sagų.

Tokių pilkapių Zarasų apskrity yra žymiai daugiau, bet jie dar nesurasti, o kiti, kaip Magučių kaimo laukuose, Smalvų valsč., netoli Zarasų m. kurortinės vietos, liko ūkininkų išarti ir su žemės paviršiumi sulyginti, o jų radiniai, neatkreipiant pirmaisiais nepriklausomybės metais dėmesio, buvo kaip "beverčiai" dalykėliai ūkininikų ar piemenėlių išmėtyti ar sunaikinti. Tokio pat likimo susilaukė keli pilkapinynai Dusetų ir kitų valsčių ribose. Tose vietose, kur buvo pilkapiai, nors jie ir sunaikinti — sulyginti su žemės paviršiumi — dažnai dar surandama įdomių radinių. Pavyzdžiui, 1939 m į šiaurę nuo Sniegiškių kaimo, taip vad. Kapeliuose, buvo surasta XV-XVI šimtm. antkrūtininė grandinėlė ir sidabrinis žiedas, o Marciuniškių kaimo laukuose, prakasant Malatinėlės upelį, glūdintų akmens kirvukų ir kaltelių. Antkrūtininė grandinėlė ir sidabrinis žiedas buvo atiduoti Vytauto Didžiojo Kultūros muzėjui, o glūdinti kirvukai — Kauno Miesto muzėjui. Taip pat radinių surasta netoli Latvelio ežero, dešinėje pusėje Malatinėlės santakos. Šioje vietoje rasta Jono Kazimiero pinigų ir kitokių radinių, o prie Žiegio ežero geležies išdirbinių ir keramikos liekanų. Bet didžiausias radinys — senovės lobis — buvo rastas 1934 m. gegužės mėn. 15 d. ūkininko Benedikto Svilo durpyne, esančiame Drageliškių k. laukuose. Lobis susidėjo iš 33 gabalų, būtent: 2 aukso lydiniai po 105.9 gramų svorio, 26 sidabrinės ilgosios kapos, 3 pintiniai žiedai, Kievo grivinos ir 1 sidabrinis papuošalas su grandinėle. To lobio dalį nupirko Šiaulių Aušros muzėjus, o kitą — užsienio muzėjai. 1940 m. bolševikai ilgąsias kapas sužalojo, uždėdami ant jų prabas.

Senovės radinių dar buvo rasta Rimbariškių, Bachmatų, Gulbinės, Ustronių, Vozgėlių kaimų laukuose. Visi radiniai vertingi, o ypatingai Vozgėlių lobis surastas 1959 m., kuris susidarė iš sidabrinių Zigmanto III laikų monetų.

3. PRIEŠISTORINIŲ LAIKŲ BUVUSIOS SODYBOS

Priešistorinių laikų sodybų Zarasų apskr. buvo rasta Dusetų ir Dūkšto valsčiuose. Dusetų valsčiuje tokių sodybų yra Bilaišių kaimo laukuose prie Rasų ežero, Jaskoniškėse — prie Sartų ežero, Marciūniškėse — prie Latvelio ežero ir Pažiegėje — prie Žiegio ežero, o Dūkšte — prie Samanto ežero. Ypatingai vertingų radinių buvo rasta Marciūniškių kaimo laukuose buvusioje sodyboje, kuri buvo rytiniame Latvelio ežero gale nedidelėje salelėje, apsuptoje iš visų pusių klampia pelke. Pirma toji salelė buvo apaugusi medžiais, bet vėliau, iškirtus medžius, paversta dirbama žeme. Čia buvo rasta aštuoni kirvukai, kaltelių, vienos strėlės galas, kaulo adatų, puodų šukių ir 1938 m. — trinamos girnos. Be šių radinių, ypatingai pelkėje, kuri supa salą, buvo rasta medžio gabalų su siauraašmenių kirvukų žymėmis. Iš tos sodybos į pietų pusę per pelkę eina siauras pylimėlis ir prie Malatinėlės upelio žiočių susilieja su nedidele, akmenimis išgrįsta, aikštele. Į šiaurę nuo tos aikštelės, maždaug apie 200 m, dirvoje randama gana daug geležies tirpinių ir puodų šukių. Dalis tų radinių buvo sudėta Dusetų muzėjuje.

Sodyba buvo rasta ir Trakelių miške, Antalieptės valsčiuje, bet apie ją žinių nepavyko gauti.

Nemažiau įdomi sodyba buvo surasta ir prie

NUO DUBYSOS IKI DUNOJAUS

STASĖ U.

Beskaitant "Karyje" atsiminimus apie praėjusio karo audras, kilo galvoje mintis, kad gal būtų įdomu išgirsti kai ką ir apie karių šeimas, kurios buvo atskirtos nuo savo vyrų karių ir turėjo savo jėgomis keliauti į, tuomet atrodžiusius, tolimus ir nežinomus vakarus. Buvau viena iš tų, kurių vyrai tarnavo Savisaugos daliniuose. Buvo tikimasi istorijos pasikartojimo. Rusijai su jos prakeiktu bolševizmu žlugus, Vokietija visvien galų gale turėtų žlugti ir iš po karo griuvėsių vėl atsikurtų laisva Lietuva. Deja, įvykiai vystėsi mums nelaiminga kryptimi. Politinių klausimų aš nenagrinėsiu ir paliesiu tik savo asmeninį gyvenimą ir visus įvykius chronologine tvarka.

Reikalai taip jau nedėkingai klostėsi, kad kritiškame momente 1944 metų vasarą negalėjome visa šeima būti kartu. Vyras tuo metu vadovavo kuopai ir negalėjo nuo savo karių pasitraukti. Maždaug dviejų mėnesių laikotarpyje mūsų ryšiai buvo nutrūkę. Visiškai netikėtai vėl susitikome jau Vokietijoje. Tų visokių netikėtumų buvo daug netik mums, bet ir daugumai kitų, kurie į panašią nežinią keliavo. Kažkokių sprendimų nebūdavo galima planuoti, kadangi niekas nuo mūsų nepriklausė. Didžiausias, gi, mūsų tikslas buvo labai aiškus: mestis kiek galima toliau į vakarus. Kiekvienas iš tos pabėgėlių masės galėtų ištisą knygą parašyti apie savo nuotykius, nors niekas čia kažkokių žygdarbių neatliko ir visi išgyvenimai yra dažniausiai atsitiktini. Tačiau, daug kas priklausė nuo greito sprendimo.

Bėgant į kraštą, kurio kariuomenė buvo jau pavargusi, miestai subombarduoti, vyravo didelis maisto trūkumas, kažko tikėtis nebuvo galima. Užteko jeigu gavai kiek informacijų, samtį viralo ir šiokią tokią nakvynę. Kiek galimybės leido, vokiečiai vienodai rūpinosi visais pabėgėliais, savais ir svetimais. Čia aš kalbu apie tokią pabėgėlių grupę, kuriai aš priklausiau: moterys ir maži vaikai.

Pradžioje supažindinsiu su visais mūsų grupės dalyviais: aš su savo pagelbininku — keturių metų amžiaus sūnumi Algirdu, mano mama ir vėliau dar prisijungusi giminaitė Marytė su, taip pat keturių metų, dukrele Danute. Sekant visą kelionės eigą šis vaikų amžius įsidėmėtinas, kadangi kiekvienam aišku, kad bet kokia kelionė su vaikais yra sunkesnė.

Dabar dar aš jus kiek pavedžiosiu po mūsų mielos tėvynės laukus. Kelionės pradžia — Raseiniai. Iki pasitraukimo iš Lietuvos per Tilžę, paskutinės mano savaitės Lietuvoje praleistos buvo vietovėse Raseiniai - Tauragė kryptyje. Smulkesnių vietovių pavadinimai daugumai būtų nežinomi, be to, leistis į smulkesnius paaiškinimus užimtų per daug laiko. Todėl jų ir nevardinsiu.

Užėmus Vilnių rusams, vyro brolis ūkininkas išvežė mane su Algiuku ir mama pas vieną giminaitį prie Jurbarko. Tiesa, jokio plano mes neturėjome, tik kažkaip norėjosi vis toliau pasitraukti nuo bolševikų armijos. Kalbinau ir vyro brolį, kad su šeima trauktųsi, bet ūkininkas negalėjo nuo savo mielos žemės atsiskirti. Žinoma, vėliau bolševikai jį nuo tos mielos žemės visvien atskyrė. Jis ir žmona buvo areštuoti, dukrelės pas svetimus išblaškytos, ūkis pelenais pavirto. Žmoną kažkaip iš kalėjimo paleido, o jis pats 1963 m. mirė koncentracijos stovykloje, Sibire.

Prie Jurbarko išbuvome apie savaitę laiko. Tačiau, neturėjome jokios fizinės galimybės iš ten bėgti tolyn į vakarus. Nebuvo nei traukinio, nei laivelio plaukti Nemunu pavandeniui, nei vežimo. Nusprendėme grįžti į vietoves kur yra daugiau pažįstamų ir didesnis judėjimas. Tikėjomės, kad vistik gal kokia proga atsiras. Dar Raseiniuo-

---

Samanio ežero, netoli Dūkšto miestelio. Iš užsilikusių žymių, kaip spėjama, toji gyvenvietė buvusi keturkampė: 12.5 m ilgio ir 3.5 m pločio. Įėjimas buvęs iš pietų vakarų pusės. Viduje buvo trys molio židiniai. Iš surastų radinių spėjama, kad gyvenvietė ten buvusi jau 2000 metų prieš Kristaus gimimą.

Visos šios sodybos buvo surastos tik nepriklausomybės metais. Archeologai dar jų netyrinėjo ir apie jas nedaug žinių teturime.

Taigi, šiame straipsnely, aprašiau tik kelis svarbesnius piliakalnius, pilkapius ir sodybas. Tai, žinoma, tik dalis tų senovės paminklų, o jų Zarasų apskrityje yra žymiai daugiau. Bet ir iš tų, kuriuos čia paminėjau, galima susidaryti apytikrį vaizdą, kaip gyveno žmonės šiame krašte priešistoriniais laikais. Reikia tikėtis, kad ir tie senovės paminklai, kurie dar nėra paliesti arsheologų kastuvo, bus ištirti ir duos mums daugiau medžiagos Rytų Lietuvos kultūrai nušviesti.

kurie bent jau karių šeimomis pasirūpinsią, bet, se tebegyvenant buvo kalbama apie komitetus, atrodo, kad tie komitetai pirmieji išbėgo. Atsidūrėme Paskynų kaime ties Vadžgiriu pas pažįstamą stamboką ūkininką. Pagal mano karišku reikalų supratimą, atrodė, kad tuo metu frontas kiek stabilizavosi.

Negrįžtamai iškeliaujant iš namų Raseiniuose, baldus negi pasiimsi, tačiau to visokio smulkaus inventoriaus visvien susidarė. Ir to rodos reikia ir to, ir žiūrėk, jau daiktų krūva susidariusi. Iš Paskynų dar turėjau galimybės vėl į Raseinius patekti, juk ten liko daug giminių ir pažįstamų. Bolševikų akimis žiūrint tų liaudies priešų buvo labai daug, bet aš buvau jau ypač baisus priešas, kadangi mano vyras su ginklu prieš juos kariavo, tai aš jau tikrai nenorėjau į jų nagus pakliūti.

Buvo liepos mėnesio pabaiga. Nebūtinai turėjau drebėti iš baimės laukdama su frontu atūžiančios vien tik bolševikų kariuomenės, apylinkėje jau siautė ir raudonųjų banditų grupės. Vieną naktį ir aš sulaukiau jų vizito. Šis jų vizitas galėjo mūsų likimą nukriepti visai kita linkme. Mūsų guolis buvo kambario kampe ant grindų. Čia, aišku, buvo ir mūsų visos gėrybės su kuriomis mes, iš vietos į vietą, keliavome. Nežiūrint jų doktrinos apie lygybės principą, jie to principo kapitalistų atstovams netaikė. Tačiau, jie dar paliko mums kelis kiaušinius ir duonos gabalą. Pagal normalią komunistinę tvarką, jie mane dar gerokai patardė.

Turbūt mes nekaip jiems atrodėme, nes jie patikėjo mano melu, kad aš čia iš miesto atbėgau tik laikinai, bijodama miesto bombardavimo, o vyras likęs mieste butą saugoti. Jeigu jie būtų padarę kratą, lagamine, gi, buvo visi dokumentai apie vyro tarnybą. Aišku, kad mano kelionė į vakarų pasaulį galėjo jau to raudonųjų vizito metu ir užsibaigti. Išeidami jie dar pasakė, kad kai kuriuos puodus jie paliksią prie ūkio miške ant kelmo. Čia jie nemelavo, puodus aš ten radau. Bepigu karžygiams ar užkietėjusiems melagiams, kurie tokiu momentu nepraranda lygsvaros, bet aš tikrai negalėčiau pasigirti, kad išsilaikiau šaltai. Kas galėjo užtikrinti, kad ir sekantis jų vizitas taip pat pakankamai laimingai pasibaigs. Išeities nebuvo. Turėjau ir su baime susigyventi.

Pasitaikė taip jau, kad vieno vokiečių dalinio štabas sustojo kuriam laikui tame pat vienkiemyje. To vokiečių dalinio buhalteris (Zahlmeister), pasitaikius progai, išklausęs mano surizgusią būklę, ir vistik kažkaip jausdamas, kad būtų garbinga pareiga pagelbėti kito kario šeimai, pasiūlė man prisijungti prie jų dalinio virtuvės darbams. Kartu su jais jau keliavo viena šeima nuo Kėdainių. Rodos, kad tai buvo Ligonių Kasos vedėjas. Jie važiavo savo arkliais. To dalinio vadas, nors ir su neperdideliu noru, buhalteriui tarpininkavus, leido ir man prisijungti prie tos šeimos, pakraunant į jų vežimą ir mano reikalingiausius daiktus.

Nežiūrint padėties beviltiškumo ir noro bet kokiu būdu bėgti tolyn nuo fronto, buvo, tačiau, galvojama ir apie moralinę šio viso reikalo pusę. Bastytis moteriškei su vaiku, kažkur su vokiečių kariuomenės daliniu, tikrai jau netiktų. Visokių istorijų teko girdėti iš I Pasaulinio karo laikų. Reikia pripažinti, kad vistik svariausias mano argumentas, prašant vokiečių bet kokios pagalbos, būdavo mano turimi vyro tarnybos dokumentai.

Minėtas buhalteris, kaip vėliau teko įsitikinti, buvo tikrai puikus žmogus. Kariuomenėje jis turėjo leitenanto laipsnį. Civiliniame gyvenime jis buvo mokytojas. Po visų karo audrų jis grįžo vėl prie savo senos profesijos. Apart profesinio darbo jis dar buvo mėgėjas kompozitorius. Jau mums čia Amerikoje kyvenant jis atsiuntė savo sukomponuotą "Ave Maria".

Frontui kiek aprimus, dalinys gavo įsakymą persikelti fronto pusės link. Mums civiliams ši kryptis buvo nepriimtina. Šeima iš Kėdainių pajudėjo viena, Tauragės link. Aš su jais keliauti negalėjau. Neskaitant mano likusių Paskynuose daiktų ir dar mano mama ten buvo pasilikusi.

Pasitaikė, kad ten netoliese veikė vokiečių kariuomenės ūkio dalinys, kuris rūpinosi nuo fronto pusės atsiunčiamais galvijais ir arkliais. Turėdami galimybės, vokiečiai išvarydavo visus gyvulius iš sričių, kurias jie turėdavo apleisti. Toliau užnugaryje jie tuos gyvulius išdalindavo gyventojams. Jeigu spėdavo, turbūt, jie juos vėliau ir vėl atimdavo.

Minėtas buhalteris, norėdamas padaryti mane savistovia, gavo man iš to ūkio dalinio vienkinkį vežimuką ir širmą kumelaitę. Jūs turite įsivaizduoti mano savijautą. Kokia aš pasidariau turtinga! Šiuo metu puikiausias naujas automobilis neturi tokios vertės, kikią tada turėjo suklypęs vienkinkis vežimukas ir širma kumelaitė vežanti jį.

Mano vokiečių kalbos mokėjimas, palyginant su vietos ūkininkų, turėjo atrodyti geras, kadangi vokiečiams krito galvon ideja, kad galiu jiems patarnauti, kaip vertėja santykiuose su ūkininkais. Nebūtinai laukiant naujų vokiečių ginklų, niekas iš pabėgėlių nesistengė per anksti pabėgti į Vokietiją. Aš irgi norėjau išnaudoti kiekvieną progą, kad tik ilgiau Lietuvoje pasilikus, todėl to ūkio dalies vado pasiūlymą priėmiau ir nuo to momento mano reikalai dar pagerėjo. Trumpai čia pabuvusi įsitaisiau dar vieną kumelaitę ir porinį vežimą. Pelė ant aruodo nedvės. Pradėjau čia susidarinėti ir maisto atsargas. Nuvažiavau

atgal į Paskynus ir iš ten pasiėmiau mamą ir ten pasilikusius daiktus.

Su tuo daliniu teko apsistoti keliose vietovėse, bet ilgesnį laiką buvome Naujininkuose netoli nuo Eržvilko. Čia ir buvo tas paskutinis taškas iš kurio spalio mėnesio 5 dieną pajudėjau žygiui į Vokietiją. Šį kartą jau negrįžtamai. Šioje vietoje išbuvau apie pusantro mėnesio. Vieną kartą to dalinio karininkams paruošiau vakarienę, kurios metu vienas iš jų, susidomėjęs mano padėtimi, davė savo namų adresą Bavarijoje ir, kada nors po karo, prašė parašyti apie savo likimą. Nereikėjo man po karo rašyti. Tuo adresu aš pasinaudojau jau keliaudama Vokietijoje. Maždaug apie rugsėjo mėnesio vidurį tas dalinys, užbaigęs tame rajone savo darbą, išvyko kitur. Nuo tada mano saitai su vokiečiais ir bet kokie įsipareigojimai jiems nutrūko. Pas tą mielą ūkininką, kuris kartu su žmona man tikrai geri buvo, išbuvau dar apie dvi savaites.

Būdama vertėjos pareigose savo darbą atlikau gerai. Verčiau iš lietuvių kalbos į vokiečių, arba atvirkščiai, taip kad nemaža pabėgėlių, tokių kaip ir aš, buvo aprūpinti arkliais, o aš pati bent jau gerai apsirūpinau, prieš kelionę, maisto produktais.

Tuo metu aš nuvažiavau netoli Raseinių ir iš ten parsivežiau savo giminaitę Marytę su jos dukrele Danute. Jos pas mane atvažiavo tik trumpam ir tada nebuvo dar jokios kalbos, kad juodvi bėgtų iš Lietuvos. Tas sprendimas atsirado vėliau. Daugiau žmonių būtų išbėgę, bet visokios priežastys tai padaryti sukliudė. Vieniems trūko ryžtingumo, kitiems susisiekimo priemonių, kiti vėl gailėjosi savo tėviškes palikti, kurių jie visvien neteko. Daug kam net mintis neatėjo galvon, kad galima būtų mėginti kažkur bėgti. Buvo ir tokių, kurių perdaug prikrautus vežimus arkliai blogame kelyje nepajėgė pavežti ir jie liko, nesugalvodami, kad dalį turto galima iš vežimo išmesti. Su ta bėgimo mintimi kažkaip sunku buvo susigyventi. Kad kelio atgal nėra, kad iškeliaujame ne trumpam laikui, bet gal tikrai nesugrįžtamai, su tuo buvo pradėta susigyventi tik gerokai vėliau. Pasaulis tuomet atrodė dar tikrai labai didelis, ne taip, kaip šiandien.

Atėjo, kiek aš prisimenu, spalio 4-toji diena. Keliai užplūdo besitraukiančiais vokiečių kareiviais. Geru negavę, jie atiminėdavo iš gyventojų maisto produktus. Visas savo gėrybes mes laikėme kambaryje kartu su savim. Turtas susidėjo iš šių produktų: kibiriukas taukų, maišgalis dešrų, maišas džiovintos duonos ir dar kiek cukraus ir medaus. Vokiečių kareiviai dar nebėgo galvotrūkčiais, bet jau matėsi, kad ruošiamasi iš šios srities pasitraukti. Vienam puskarininkiui išaiškinau savo padėtį ir klausiau jo patarimo ką aš šiuo momentu turiu daryti. Jis tik tiek pasakė: kai matysi, kad mes traukiamės tai ir tu nieko nelauk. Antrą valandą ryto vokiečiai pradėjo trauktis. Paprašiau šeimininko, kad pakinkytų arklius. Su tos rūšies darbais gyvenime man mažai buvo tekę susidurti. Su Maryte trumpai pasikalbėjome, kadangi ilgai galvoti jau nebebuvo kada, kad ji turi tuojau apsispręsti ką mano daryti. Aš jau ilgiau laukti nebegalėjau. Saviškius ji galėjo nesunkiai pasiekti, tačiau pasakiau, jeigu nori, tai gali su manimi keliauti. Vietos vežime yra, maistu kuriam laikui esame apsirūpinę, o kas laukia mūsų ateityje — vienodai visi nieko nežinome.

Spalio mėnesio 5 dieną pradėjome kelionę į tolimuosius vakarus, kurią užbaigėm tik po daug metų Amerikos žemyne. Marytė nusprendė keliauti į nežinią. Kaip gimusi ūkyje, ji už mane geriau orientavosi vežimo ir arklių tvarkyme. Pirmiesiems bolševikų daliniams užimant Paupį (bažnytkaimis tarp Raseinių ir Eržvilko), mes pajudėjome iš Naujininkų. Eržvilke norėjome kiek apsitvarkyti, bet netoliese krentančios bomgos skatino nešdintis greičiau pirmyn. Tauragę pasiekėme jau pavakariais. Ar neatrodo, kad šį atstumą mes per ilgai važiavome? Žinoma, kad ilgai, ir aišku, todėl, kad dar ir karvę vedėmės prie vežimo pririšusios. Galvojome, jeigu pakelyje vėl tektų sustoti, tai turėtumėm vaikams pieno. Su pašaru tokiu metų laiku didelės bėdos nebuvo. Vėliau, žinoma, paaiškėjo, kad mūsų sprendimas buvo juokingas. Vistik tą karvutę mums pavyko dar net už Tauragės nutempti. Arklius, tačiau, pavarius kiek spartesniu žingsniu, mums to net nepastebėjus, ji nuo vežimo nutrūko ir mes jos jau nebegrįžome ieškoti.

Grįšiu atgal prie įvykių Tauragėje. Privažiavus tiltą per Jūros upelį, sutikome virtinę sunkvežimių atvažiuojančių nuo Vokietijos pusės. Mano kumelaitės smarkiai baidėsi. Man buvo žymiai lengviau išlaikyti stovinčius arklius, todėl aš sustojau. Judėjimą tvarkęs vokietys užriko ant manęs, kad važiuočiau pirmyn. Žinoma, aš važiavau. Arklių gerai neišlaikiau ir, atsimušęs į sunkvežimį, nulūžo vežimo dišlius. Kareiviai nutempė mus šiaip taip nuo kelio ir paliko ties netoliese esančia lentpiūve. Sužinojau, kad ten esama ir lietuvių kareivių. Netrukus aš jų keletą ir susiradau. Vienas iš jų pasirodė buvęs mano mokinys, kuris mane atpažino. Neilgai trukus jie įdėjo naują dišlių ir aš vėl galėjau tęsti kelionę.

Netoli buvo ūkis, kuriame gyveno vienas mano vyro kariuomenės laikų draugų. Užėjusi radau jį ir jo žmoną namie. Pasiteiravau ar jie kartais neturi žinių apie mano vyrą. Jie kažką girdėję, kad jis esąs, arba žuvęs, arba sunkiai su-

žeistas. Nuotaika, kuri buvo ir taip jau bloga, krito dar labiau. Šeši kilometrai už Tauragės, Lauksargių kryptimi, vienoje mokykloje turėjau pažįstamą ir ten numačiau pernakvoti. Mokykloje radome tik vokiečių kareivius. Padėtis čia buvo visiškai panaši, kaip kad keliaujant iš Naujininkų. Užklausus apie frontą, buvo patarta, pamačius vokiečius traukiantis, nesilikti ir mums. Turiu atkreipti dėmesį į tai, kad didelio susigrūdimo čia nebuvo, kadangi visi tie, kurie jau buvo nusprendę bėgti į vakarus, jau keliavo priekyje mūsų. Mes juos visus, arba geriau pasakius, bėglių minios paskutiniuosius, dasivijome prie Tilžės tilto.

Prieš vidurnaktį, vokiečiai iš minėtos mokyklos pajudėjo link Tilžės. Paskui juos išslinkome ir mes.

Aprašant vien tik įvykusius faktus yra gerokai sunku šiandien, po daug metų, viską perduoti tokioje šviesoje, kad galėtumėte įsigyventi į mano tuolaikinę dvasinę būseną. Nuovargis, baimė, neviltis ir rūpestis maišėsi su ašaromis. Žymiai lengviau tie visi reikalai yra suprantami tiems, kurie tuos laikus gerai atsimena ir panašiose sąlygose yra buvę. Iš vienos kitos aprašymo vietos atrodys, kad mes pasidarėme gobšūs, nemandagūs ir melagiai. Kai reikia kovoti už išlikimą likti gyvam, daug normalių dorybių žmoguje prapuola. Maži nukrypimai nuo normalaus gyvenimo žmonių tarpusavio sugyvenimo dėsnių mūsų sąžinės neapsunkino. Teko turėti reikalų su visokiausiais žmonėmis. Dažnai principo "kas man su akmeniu aš tam su duonos kepalu" išlaikyti negalėjome. Daug gerų žmonių būta ir tebėra pasaulyje, bet apie pačius geriausius skaitome tik maldaknygėse. O dabar aš jus vėl grąžinsiu į žygį link Tilžės.

Kažkur toliau, priekyje mūsų, atrodo būta didesnio susikimšimo ir rusų lėktuvai, padangę apsišvietę, mažomis grupėmis tą koloną bombardavo. Tokių bombardavimų metu mes šokdavome iš vežimų į griovius. Rytą, dar gerokai prieš Pagėgius, sustojome poilsiui viename tuščiame ūkyje. Banda buvo palikta. Karvės pritvinkusios baubė. Pasivaišinome pasimilžtu pienu ir vėl iškeliavome pirmyn.

Netrukus įsijungėme į pabėgėlių ištisą minią. Iš kažkur kitur į tą patį kelią įsijungė ir didelė vokiečių kariuomenės vora. Žinoma, jiems pirmenybė. Iki jie nepražygiuos civiliams kelias buvo uždarytas. Kažkas pasakė, kad pereinant sieną vokiečiai stropiai tikrina dokumentus, todėl aš norėjau iš anksto juos paruošti. Paaiškėjo, kad aš jų jau nebeturiu — rankinuką su dokumentais palikau griovyje paskutinio bombardavimo metu. Išsukome iš kelio ir aš nubėgau tos vietos ieškoti. Tai turėjo būti už kokių trijų kilometrų. Nubėgau gal net ir daugiau, tačiau rankinuko, kuriame buvo ir visi mano pinigai, neradau. Mama, nesulaukusi manęs, išėjo manęs ieškoti. Grįždama atgal prie vežimo, aš ją susitikau. Eidamos dabar jau abi atgal, netikėtai atradome savo postovio vietą ir ant griovio kranto — gulintį mano rankinuką. Beieškant rankinuko, aš jokios gyvos dvasios nesutikau. Tai buvo jau niekeno žemė... Priekinius rusų dalinius galėjau kiekvienu momentu susitikti. Nežinau kokia čia likimo ranka mane persekioja, tačiau rankinuką ir iki šiai dienai, aš dažnai kur nors užmirštu.

Prieš Tilžės tiltą atsiradome apie penktą valandą po pietų. Vežimų vora buvo kelių kilometrų ilgio. Apie trečią valandą ryto per tiltą pradėjo leisti civilius. Vos tik tiltą mums pravažiavus, tai galėjo būti apie septintą valandą ryto, vokiečiai jį susprogdino. Spalio mėnesio 7 dieną, mielai tėvynei Lietuvai buvo tartas paskutinis sudiev.

Leidžiantis į tolimesnę kelionę būtinai reikėjo gerai pakaustyti arklius. Lietuvos keliais dar buvo galima ir be pasagų važiuoti, bet ne akmeniniais Vokietijos plentais. Jau pravažiavusi Tilžę, plento pakraštyje pamačiau kalvę į kurią ir pasukau. Išsukimo vietoje keliuko pradžioje būta smėlio į kurį priekinis vežimo ratas pradėjo klimpti. Vežimas pasviro ir aš, neišlaikiusi lygsvaros, iškritau iš vežimo. Viena mano koja pateko po ratu. Atrodė, kad koja yra lūžusi. Atsiradę kareiviai pakėlė vežimo ratą ir mane ištraukė. Įmetę į motociklo priekabą, nuvežė mane pirmyn į pirmąjį miestelį kur buvo sveikatos punktas. Prieš važiuojant pasakiau mamai ir Marytei, kad jos visvien važiuotų pirmyn. Sveikatos punkte paaiškėjo, kad koja nėra lūžusi. Galėjau kiek priminti ir šiaip taip, šlubuodama, paeiti. Kadangi ta vietovė buvo prie kelio kuriuo jos su vežimu turėjo atvažiuoti, tai aš jų ir nesistengiau ieškoti. Nutariau jų čia laukti. Šį visą nuotykį aš čia gana greitai atpasakojau, bet iš tikrųjų taip jau greitai viskas nevyko. Ši nelaimė įvyko apie 10 val. dieną, o savo vežimo sulaukiau tik kitos dienos rytą. Sveikatos punkto gailestingosios seserys nenorėjo mane taip greitai išleisti, bet aš jas įtikinau, kad aš žūt-būt, turiu prie kelio saviškių laukti. Mama su Maryte, nors ir nemokėdamos vokiečių kalbos, arklių kaustymo reikalą sutvarkė.

Nakvynei niekuomet nestodavome mieste, bet visuomet prie vienkiemių ar dvarų, kur būdavo galimybė gauti pašaro arkliams. Vokiečiai negalėjo sau nei minties daleisti, kad ir jie turės viską palikti. Iki pat karo paabigos vis kursuodavo gandai apie naujus ginklus ir, aišku, juos panaudojus, padėtis turės pasikeisti į gerąją pusę. Labai dažnai pašaro, nei veltui, nei už pinigus ne-

galėdavome gauti. Rankiodavome pakraščiuose ką tik ėdamo nutvėrę. Kai kada pavykdavo slapčia pasipešti kur šieno. Aišku, darydavome ir galimas atsargas, kadangi pasitaikydavo sustoti vietose kur jokio pašaro nebūdavo. Turėjome su savim vežime dar kiek ruginių miltų, tačiau, kažin kodėl mano kumelaitės jų neėdė. Nakvynės tvartuose, palyginti, būdavo neblogos, ypač prigulus prie šiltos karvės. Algiuką paguldydavau vienoje pusėje, aš kitoje ir taip pailsėdavome lyg prie pečiaus. Tokių keliautojų, kaip mes, buvo daug ir jų vis gausėjo.

Gal po kokios savaitės, ar daugiau tokios kelionės, vokiečių administracija iš tokių atskirų pabėgėlių pradėjo organziuoti kolonas. Sustojimo vietos kolonai būdavo numatytos iš anksto. Geriau mums buvo kai keliavome atskirai. Apsirūpinimas pašaru dabar pasidarė dar sunkesnis. Turėdama anksčiau minėtus adresus nusprendžiau jais pasinaudoti. Reikėjo kokiu nors būdu iš tos organizuotos kolonos ištrūkti. Prie kolonos buvo priskirtas tam tikras skaičius vokiečių policijos pareigūnų, kurie prižiūrėjo kolonos žygio tvarką. Artėjome prie Dancigo. Kaž kur už Dancigo buvo pereinamoji pabėgėlių stovykla kur tokios kolonos būdavo surenkamos ir skirstomos tolesniam transportui.

Važiuojant per Dancigą, vieno kiemo gilumoje pamačiusi kalvę, iš kolonos išsukau. Jei palydovai pastebėtų galėčiau teisintis, kad man būtinai reikia arklių pasagas patikrinti. Laimei, manęs niekas išsukant nepastebėjo ir mes kiemo gilumoje užsislėpę palaukėme kol kolona pravažiavo. Grįžome ta pačia gatve kiek atgal ir tuojau pasukome į šalį, kad greičiau pasiekus miesto pakraštį. Buvo pavojus, kad koks žandaras mus vėl prie kolonos nenuvarytų. Nuo miesto pavažiavus keletą kilometrų radome kitą mažesnį miestelį, kuriame pavyko rasti laikiną prieglaudą. Čia buvo galutinai nuspręsta atsisakyti tolimesnės kelionės arkliais ir mėginti važiuoti tolyn į Vokietiją traukiniais. Po kelių savaičių nakvynės tvartuose ir daržinėse, čia mes, po geros maudynės, gerai pailsėjome lovose.

Sutvarkyti kai kuriuos savo dokumentus aš turėjau nuvažiuoti į Dancigą. Nuvažiavau tramvajumi. Mieste sutikau vieną senų laikų pažįstamą, kuris irgi gerai pažino mano vyrą. Sužinojęs mano būklę, prižadėjo apie jį pasiteirauti. Ten netoli mieste esąs punktas, kur sustoja daug pravažiuojančių karių, kurie tarnavo Savisaugos daliniuose. Neilgai trukus, žiūriu, jis jau ir ateina kartu su mano vyru. Tai buvo tikrai laimingas sutapimas, kadangi mano vyras čia buvo sustojęs tik labai trumpam laikui. Žinoma, planas kiek pasikeitė. Neaprašinėsiu mūsų to momento nuotaikų, jūs suprasite jas ir be paaiškinimo.

Pusdienį mes praleidome kartu besvarstydami įvairias galimybes. Šioje vietoje aš jau buvau praleidusi apie savitę laiko ir mano visi daiktai buvo paruošti tolimesniam žygiui. Dalį daiktų pasiunčiau traukiniu, o svarbesnius reikmenis ir maistą supakavau į atitinkamo dydžio ryšulius, ar lagaminus taip, kad visi mūsų grupės nariai būtų įpareigoti šį tą nešti. Mūsų keturmečiai vaikučiai irgi nešė ryšulėlius. Lašinių ir cukraus atsargas paėmė vyras, kuris pagal mūsų susitarimą, turėjo visokiais būdais stengtis iš tarnybos ištrūkti ir atsirasti pas mane Bavarijoje. Jis privalėjo, pagal savo terminuotą paskyrimą, važiuoti į Drezdeną. Susitarėme, kad aš irgi mėginsiu važiuoti pro Drezdeną ir turėsime progos ten vėl susitikti.

Ši kelionės dalis turėjo ir savo juokingąją pusę. Pagal nustatytą tvarką, važiuodamas į tam tikrą vietovę, būtinai turėjai važiuoti tiesiausiu keliu. Taigi, reikėjo imtis kokios nors apgaulės, nes Drezdeno miestas buvo nepakeliui. Tačiau iš anksto kažką neišgalvosi. Pasiekę Berlyną, vietoje Nuernbergo traukinio, neva tai per klaidą, įsėdome į greitąjį Drezdeno traukinį. Greitasis traukinys Berlynas-Drezdenas ėjo be sustojimo. Aš su Maryte ir vaikais pasistūmėjome iki vagono vidurio kur dar galima buvo tikėtis rasti sėdimą vietą. Mama buvo vagono pradžioje. Konduktorius tikrindamas jos bilietą rado, kad ji ne tuo traukiniu važiuoja. Ji negalėjo susikalbėti ir pamojo man, kad ateičiau. Prisistūmus man arčiau, konduktoriui paaiškėjo, kad ne tuo traukiniu važiuoja ir daugiau žmoniu. Pavaizdavau labai nustebusią ir nusiminusią dėl šios klaidos, bet konduktorius mane nuramino, kad Drezdene galėsiu kryptį pakeisti. Drezdene pernakvojome vieną naktį. Ten pat prie stoties buvo paruošti barakai pravažiuojantiems pabėgėliams. Pagal mūsų ankstyvesnį susitarimą aš čia vėl susitikau su vyru, kuris jau buvo pradėjęs daryti žygių pasitraukti iš kovos lauko bekuriant naująją Europą. Po įvairių nuotykių, tekus dar pasiekti ir Čekoslovakiją, galų gale, jam pavyko iš tarnybos ištrūkti. Mėnesio bėgyje jis atsirado pas mane Bavarijoje.

Jausčiausi labai nedėkinga, neprisimindama mano dviejų kumelaičių likimo. Kokios jos man mielos buvo. Ir po daug metų jos dar tebestovi mano akyse. Vežimas ir širmoji kumelaitė teko lenkų kilmės vokietei už išnuomotą kambarėlį o kita, vargšė, buvo parduota už kelis šimtus markių.

Iš Drezdeno išbildėjome į Bavarijos kaimelį kur niekas apie mus nieko nežinojo ir mūsų nelaukė. Neatpasakoju smulkiai, pagal kalendorių, kur ir kiek užtrukome, bet kelionės pabaigoje, Bavarijoje mes atsiradome tik lapkričio mėnesio

AR LIETUVA GALĖJO GINKLU PASIPRIEŠINTI SOVIETINEI OKUPACIJAI

DANUTĖ BRUŠKYTĖ

(Pabaiga)

Savo promemorijoje prezidentas Smetona rašo: "Vienas kitas gali manyti, jog prezidentas visdėlto norėdamas galėjo įsakyti kariuomenės vadui priešintis ginklu Sovietų įguloms. Juk gi jis ne veltui yra vyriausias ginkluotų pajėgų vadas. Taip teisiškai, bet kitaip praktiškai. Prezidento įsakymas turi būti gynimo metu pasirašytas ministerio pirmininko. Pasisakęs nesipriešinti, nei Merkys, nei Raštikis nebūtų davę savo parašų. Žinoma, dar būtų galima paskirti ministeriu pirmininku gen. Musteikį, pasisakiusį už pasipriešinimą, ir iš jo gauti parašą įsakymui. Tada reikia ir naują kariuomenės vadą turėti, nes generolas Vitkauskas negi būtų ėjęs prieš savo ištartą nuomonę. Tokiems pakeitimams, jeigu ir būtų buvę įmanoma, nebuvo laiko" (Merkelis: Smetona, 578 psl.).

Taigi, Lietuvos užsienių reikalų ministeris Urbšys, tuo laiku buvęs Maskvoje, 1940 m. birželio 15 d. 9 val. ryto perdavė Sovietų vyriausybei Lietuvos vyriausybės sutikimą priimti jų ultimatumą.

Tą pačią birželio 15 d., po pietų, buvo gautas pranešimas iš Urbšio, kad Raštikis, kaip ministeris pirmininkas, Maskvai yra nepriimtinas ir kad Sovietų Sąjungos specialus įgaliotinis Dekanozovas greitai atskris į Kauną tartis dėl naujos vyriausybės sudarymo (L.E. VIII t., 521 psl.). Netrukus buvo pranešta, kad Sovietų tankai iš Gaižiūnų bazės, arčiausios prie Kauno, važiuoja Kauno link. Maždaug tuo pačiu laiku ir naujieji Sovietų kariuomenės daliniai peržengė Lietuvos sieną.

Dabar jau buvo visiškai aišku, kad Sovietų Sąjunga smurtu ir jėga vykdo Lietuvos okupaciją, o prezidentas ir krašto vyriausybė yra reikalingi tik jų niekšiškiems darbams legalizuoti. Todėl prezidentas Smetona tuojau įgaliojo ministerį pirmininką Merkį jį pavaduoti, o pats su artimaisiais tą pačią dieną prie Kybartų perėjo Vokietijos sieną. Su juo kartu pasitraukė tik vienas vyriausybės narys, krašto apsaugos ministeris, gen. Musteikis (L.E. VIII t., 521 psl.).

Per porą sekančių dienų Lietuvos okupacija buvo pilnai įvykdyta. Naują vyriausybę, Dekanozovo patvarkymu, sudarė Paleckis. Naujoji vy-

---

antrojoje pusėje. Lietuvoje tuo laiku kai kada jau ir sniego atsirasdavo, bet čia klimatas kiek švelnesnis ir buvo tik šlapias ruduo. Diena pasitaikė lietinga. Kaimas į kurį mes keliavome buvo koki keturi kilometrai nuo geležinkelio stoties.

Kitų keleivių patariami, išlipome priešpaskutinėje stotyje, kadangi iš ten esąs geresnis kelias. Iš paskutinės stoties eina tik takas pėstiems. Iš stoties iššaukiau moteriškę, kurios adresą turėjau gavusi iš jos vyro. Namuose ji telefono neturėjo, todėl ją iškvietė pas netoliese gyvenantį burmistrą. Paaiškėjo, vėl, kad mes per čia į tą kaimą patekti negalime. Kaimas radosi kitoje Dunojaus pusėje ir po ilgesnio lietaus periodo, plačiai išsiliejęs vanduo, persikėlimą vietos keltu padarė neįmanomą. Ties ta vieta Dunojaus krantai yra labai žemi ir išsiliejęs vanduo virsta lyg ir didžiuliu ežeru. Moteriškė tuojau telefonu patarė, kad važiuotumėm dar kelias stotis pirmyn, iki apskrities miesto, kuriame yra tiltas per Dunojų, o iš ten eina autobusas į miestelį, kuris randasi trys kilometrai nuo jų kaimo. Mūsų būsimoji globėja pasakė, kad tame miestelyje mus pasitiks jos tėvas. Pagal gana skambią pavardę aš tikėjausi, kad jie turėjo gyventi pasiturinčiai. Pavardė buvo Margraf.

Atvažiavę nakties metu į miestelį, išlipome į purkšnojantį lietų. Prie autobuso sustojimo vietos radome senuką su rankiniu vežimėliu mūsų belaukiantį. Paaiškėjo, kad jie turi tik porą hektarų žemės ir visus ūkio darbus atlieka naudodami karvės jėgą. Įsivaizduokite tos vargšės moteriškės savijautą tokių svečių sulaukus. Trys moteriškės su dviem mažais vaikais. Vistik, neatsižvelgiant, kokia ta staigmena jai nemaloni buvo, ji mus priėmė gerai. Ypatingai su dėkingumu prisimename jos senuką tėvą, kuris mums tikrai nuoširdus buvo. Grįžus po karo jo vyrui, mes tame kaime dar virš metų laiko išgyvenome. Nenutraukiame su jais ryšių ir šiandien.

Čia ir baigiasi pirmasis ir pavojingiausias mūsų kelionės etapas. Man šis baisus sapnas užsibaigė palyginti laimingai. Tačiau, kiek pabėgėlių išgyveno žiaurių tragedijų! Koks siaubas buvo tiems, kuriuos bolševikai žygio metu atkirto. Visi mes galėtumėm klausti už ką tiek iškentėta.

riausybė nebeturėjo jokios galios. Tos vyriausybės rankomis viską tvarkė Sovietų Sąjunga taip, kaip norėjo ir kaip jai buvo naudinga.

Sovietų Sąjunga, su savo kariuomenės pagalba okupavusi Lietuvą, norėjo parodyti pasauliui, kad ji nesikiša į Lietuvos vidaus reikalus. Neva Lietuva pati keičia savo valdymosi sistemą. Tam reikalui buvo paskirti "liaudies seimo" rinkimai 1940 m. liepos 14 d. Bet dar prieš rinkimų paskelbimą, birželio 27 d., buvo sustabdyti visi laikraščiai ir žurnalai, ėję prieš okupaciją, o jų vieton pradėta leisti nauji, palankūs komunistams. Liepos 1 d. uždarytos visos organizacijos, įrašytos į draugijų registrą. Legalizuota komunistų partija ir komjaunimo organizacija (VI.25 ir 28). Naktį iš liepos 11 į 12 d. suimta apie 2000 vadovaujančių asmenų. Tai vis pasiruošimas "liaudies seimo" rinkimams.

Patiems "liaudies seimo" rinkimams naujos vyriausybės buvo priimtas rinkimų įstatymas. Pagal jį rinkimams kandidatus statė "liaudies susirinkimai". Kandidatų buvo statoma tik tiek, kiek jų turėjo būti išrinkta. "Liaudies susirinkimai" buvo pravedami komunistų, pateikiant iš anksto sudarytą kandidatų sąrašą. Pakeisti sąraše išvardintus asmenis nebuvo galima.

Prieš rinkimus buvo varoma plati agitacija už išstatytus kandidatus, kartu juodinant nepriklausomą Lietuvą ir aukštinant Sovietų Sąjungą. Bet apie Lietuvos inkorporavimą į Sovietų Sąjungą prieš rinkimus nebuvo kalbama.

Nežiūrint didelio spaudimo, kad visi eitų balsuoti, rinkimų dieną balsavo apie 15-20%. Tada Paleckis rinkimus pratęsė dar vienai dienai. Po to, liepos 17 d., buvo paskelbta, kad rinkimuose dalyvavo 95.1% turėjusių teisę balsuoti. Tuo tarpu stebėtojų nuomone, iš tikrųjų balsavo gal tik apie 20%.

Pirmas to seimo posėdis buvo paskirtas liepos 21 d. Dabar jau naujai leidžiami komunistiniai laikraščiai pradėjo rašyti, kad lietuvių tauta per šiuos rinkimus parodė savo pasiryžimą įsijungti į "laisvų ir laimingų Sovietų Sąjungos tautų šeimą". Tai esąs nurodymas išrinktam "liaudies seimui" tą įjungimą padaryti.

Seimo posėdžio metu buvo balsuojama viešai, rankų pakėlimu. Balsų niekas neskaičiavo. Tokiu būdu šios seimo sesijos metu buvo priimtos dvi deklaracijos. Pagal pirmąją — Lietuvoje įvedama sovietinė santvarka, ir Lietuva padaroma sovietų (tarybų) socialistine respublika. Antrąja deklaracija prašoma Sovietų Sąjungos aukščiausioji taryba priimti Lietuvos tarybų socialistinę respubliką į Sovietų Sąjungą.

1940 m. rugpiūčio 3 d. Sovietų Sąjungos aukščiausioji taryba paskelbė Lietuvos tarybų socialistinę respubliką (LTSR) keturioliktąja Sovietų Sąjungos respublika.

1940 m. rugpiūčio 24 d. tas pats "liaudies seimas", nepaprastoj sesijoj, priėmė naują LTSR konstituciją.

Tokiu būdu Sovietų Sąjunga suvaidino Lietuvos inkorporavimą į savo valstybę.

Šiuo Lietuvos inkorporavimu Sovietų Sąjunga sulaužė visą eilę tarptautinių sutarčių:

1. Lietuvos-Sovietų Sąjungos taikos sutartį, pasirašytą 1920 m. liepos 12 d.
2. Tautų Sąjungos statuto dešimtą straipsnį, pasmerkiantį agresiją.
3. Lietuvos-Sovietų Sąjungos nepuolimo sutartį, pasirašytą 1926 m. rugsėjo 28 d. ir, 1934 m. balandžio 4 d. protokolu, pratęsta iki 1945 m. gruodžio 31 d.
4. Briand-Kellogo paktą — atsisakymą nuo karo, kaip tautinės politikos įrankio.
5. Lietuvos-Sovietų Sąjungos sutartį, apibrėžiančią agresoriaus savoką, pasirašytą 1933 m. liepos 5 d.

(L.E. VIII t., 522-525 psl.).

AR LIETUVA GALĖJO GINKLU PASIPRIEŠINTI SOVIETINEI OKUPACIJAI?

Atrodo, kad pagal ano meto sąlygas Lietuvos vyriausybė pasielgė teisingai, nesipriešindama Sovietų Sąjungos agresijai jėga, dėl šių motyvų:

1. Sovietų Sąjunga buvo sutraukusi į Lietuvos pasienį daug didesnę kariuomenę, negu Lietuva kad turėjo. Be to, Sovietų Sąjungos kariuomenės daliniai jau buvo ir Lietuvos viduje. Tie daliniai, aišku, būtų taip pat puolę Lietuvos kariuomenės dalinius pasipriešinimo atveju. Sovietų kariuomenė buvo daug geriau ginkluota (sunkieji tankai, kokių lietuviai visai neturėjo, galingesnė aviacija).

Lietuvos kariuomenės prieštankinių pabūklų ir sunkiųjų kulkosvaidžių daliniai, tuometinio kariuomenės vado Vitkausko įsakymu (ar tik ne su Maskvos žinia?) buvo išskirti iš savo kariuomenės pulkų ir išsiųsti šaudymo pratimams (Raštikis: Kovose dėl Lietuvos, II t., 24 psl.). Taigi, tokie kariuomenės pulkai kovingumo atžvilgiu buvo labai susilpninti. Grįžti tiems daliniams į savo pulkus būtų reikėję daug laiko. O juk Sovietų kariuomenė, esanti Lietuvoje, tikriausiai būtų pastojusi jiems kelią ir visai neleidusi grįžti.

2. Vykdyti pasipriešinimui reguliarios kariuomenės būtų neužtekę. Būtų reikėję skelbti mobilizaciją. Mobilizacijai įvykdyti ir vyrams pristatyti į frontą būtų reikėję kelių dienų. O jeigu Sovietų įgulos, esančios Lietuvoje, būtų mobilizaciją trukdžiusios, kas tikriausiai būtų buvę, tai ta mobilizacija būtų arba pavėluota arba, dėl trukdymo visai nepavykus.

3. Šaulių Sąjunga buvo visai nereikšminga, nes, jei kai kurie daliniai ir turėjo šautuvus, tai neturėjo šovinių. Šauliai galėjo veikti tik kaip pagalbiniai daliniai prie kariuomenės.

4. Iš kitų kraštų jokios pagalbos negalima buvo gauti. Vokietijos atstovas jau anksčiau aiškiai pasakė, kad jie nėra užinteresuoti Lietuvos likimu ir niekuo Lietuvai nepadės. Kiti kraštai jeigu ir būtų pažadėję kokią pagalbą, tai vargu ar ta pagalba būtų gauta, nes juk Lietuva buvo Vokietijos ir Sovietų Sąjungos apsupta iš visų pusių, išskiriant labai siaurą ruožą Baltijos jūros, kur galėjo priplaukti gal tik žvejų laiveliai.

5. Kaip matyti iš 1-4 punktų, Lietuvos kariuomenė galėjo priešintis tik labai trumpą laiką ir jos pralaimėjimas buvo visai aiškus.

6. Mūšiams vykstant, daug karių būtų žuvę arba likę invalidais, o patekusieji į nelaisvę, reikia manyti, neatidėliojant būtų išgabenti kur nors į Sovietų Sąjungos gilumą greitesniam ar lėtesniam sunaikinimui darbo stovyklose. Pasipriešinimui neįvykus, Lietuviai kariai, nors ir sunkiose sąlygose, buvo palikti Lietuvoje ar arti jos sienų. Prasidėjus vokiečių-sovietų karui daug jų išsigelbėjo ir aktyviai dalyvavo Lietuvos sukilime.

7. Ne tik kariai būtų nukentėję. Reikia prileisti, kad įvykus pasipriešinimui, taip pat ir civiliai būtų buvę daugiau naikinami, o trėmimas į Sibirą būtų buvęs įvykdytas anksčiau ir daug platesniu mastu.

Buvęs krašto apsaugos ministeris K. Musteikis, savo "Prisiminimų fragmentuose" svarstydamas Lietuvos paskelbtojo neutralumo naudą, tarp kitko, rašo (51 psl.): "Su rusais nekariavom, o vistiek jie barbariškai dešimtimis tūkstančių iššudė visai nekaltų lietuvių, prievarta išvarė į Sibirą ir ten badu išmarino ar žiaurumais sunaikino. O kas būtų buvę, jei kartu su vokiečiais būtume kariavę prieš juos? Realybė, greičiausiai, būtų buvusi ta, kad šiandien nebūtų nei rusų okupuotos Lietuvos, nei čia, laisvajame pasaulyje, simbolinės Nepriklausomos Lietuvos. Apie Lietuvą niekas nieko negirdėtų, kaip niekas negirdi apie Hitlerio Slovakiją, Volgos vokiečių ar Krymo totorių respublikas."

Lygiai tas pats likimas būtų galėjęs Lietuvą ištikti, jei ji būtų atmetusi Sovietų Sąjungos ultimatumą ir viena pati jai pasipriešinusi. Šiandien tai būtų žuvusi ne tik valstybė, bet ir tauta. Ir niekas nebūtų dėl to sielojęsis.

8. Jėga pasipriešinimas Sovietų okupacijai duotų didelį moralinį pasitenkinimą tik patiems lietuviams. O tarptautiniu mastu Lietuvos padėtis būtų lygiai tokia pat, kaip yra dabar. Užtenka tik prisiminti drąsius Varšuvos sukilėlius, Jugoslavijos partizanus. Jų drąsa ir pasiryžimas, atrodo, yra visai užmiršta ir tik pačios tos tautos gali didžiuotis savo sūnų drąsa. Dar daugiau. Prisiminkime lenkų karių narsias kovas su vokiečiais Italijoje, prie Monte Casino, kur jie kovėsi grynai už vakariečių reikalus. Sprendžiant Lenkijos pokarinį likimą, tų vyrų aukos visai buvo užmirštos, ir Lenkija atiduota Sovietų Sąjungos malonei.

9. Prasmingas ir reikalingas buvo lietuvių sukilimas, kada 1941 m. birželio 22 d. prasidėjo vokiečių ir sovietų karas. Čia lietuviai parodė, kad jie nebijo, reikalui esant, susiremti su daug gausesniu priešu ir laimėti. Sukilėliai per porą dienų palaužė sovietų kariuomenės pasipriešinimą Lietuvoje ir vėl paskelbė nepriklausomą Lietuvą. Vokiečių kariuomenei teko okupuoti nepriklausomą Lietuvą, o ne vieną iš Sovietų Sąjungos respublikų. Lietuviai sukilėliai — kariai, šauliai, studentai, moksleiviai, tarnautojai ir darbininkai — aiškiai parodė pasauliui, kad jie nenori priklausyti Sovietų Sąjungai ar Vokietijai, bet nori gyventi ir tvarkytis savarankiškai. Lietuvių tauta brangiai sumokėjo už šį žygį — iš apie 100,000 dalyvavusių sukilime apie 2,700 žuvusių ir apie 4,000 sužeistų (L.E. XXIX t., 175 psl.). Šis žygis turi būti laikomas dideliu lietuvių pasididžiavimu. Bet, nors visos valstybės apie šį sukilimą puikiai žinojo, kada buvo sprendžiamas pokario valstybių likimas, tas lietuvių žygis jau buvo užmirštas ar nenorėtas prisiminti. Tas dar kartą parodo, kad tautos ar valstybės garbingi ir didvyriški žygiai, sprendžiant reikalus tarptautiniu mastu, reikšmės neturi. Ten nusveria galingųjų valstybių jėga ir interesų reikalai.

10. Gerai padarė prezidentas Smetona, kad protesto ženklan pasitraukė į užsienį ir paliko ministerį pirmininką Merkį jį tik pavaduoti pagal konstitucijos 71 straipsnį. Tokiu būdu, esant Smetonai gyvam ir neatsisakiusiam prezidento pareigų, Dekanozovo padiktuota ir Merkio paskirta nauja vyriausybė su Paleckiu priešaky primesta Lietuvai neteisėtai — ne pagal konstituciją. Dėl to ir tos vyriausybės visi darbai teisiniu atžvilgiu yra neteisėti (L.E. XV t., 360 psl.). Jei prezidentas būtų nepasitraukęs, jis būtų buvęs priverstas visus tuos pakeitimus patvirtinti, kaip atsitiko Latvijoje ir Estijoje, ir tuo duoti tiems veiksmams teisėtumo pagrindą.

Lietuvių visuomenė laisvajame pasaulyje dar ir dabar yra suskilusi: vieni yra nuomonės, kad nereikėjo priešintis, kiti — kad reikėjo. Pastaroji grupė kaip pavyzdį nurodo Suomijos pasipriešinimą.

Reikia prisiminti, kad Suomijos sąlygos pasipriešinimui daug kuo skyrėsi nuo Lietuvos (žiūrėk smulkiau skyrių Suomių-Sovietų karas):

1. Suomijos žemės paviršius buvo labai geras apsigynimo karui: uolėtas, daugybė ežerų ir miškų; jie turėjo įtvirtintą Mannerheimo liniją. Šios

sąlygos lengvino suomiams gintis ir labai sunkino Sovietų kariuomenės judėjimui, ypač su sunkiaisiais ginklais.

2. Suomija tikėjosi gauti ir gavo daug, nors ir nepakankamai, paramos iš kitų kraštų ginklais, šaudmenimis ir net savanoriais.

3. Suomijoje nebuvo iš anksčiau Sovietų kariuomenės, kuri būtų galėjusi sudaryti krašte antrą frontą, trukdyti suomių kariuomenės judėjimą, trukdyti mobilizaciją ar pagalbos iš kitų kraštų pristatymą.

Nežiūrint šių palankesnių, negu Lietuvos sąlygų, ypač pagalbos iš užsienio, po keturių mėnesių sunkaus karo pati Suomija buvo priversta prašyti Sovietų Sąjungos taikos derybų, kitaip sakant, kapituliuoti ir priimti daug sunkesnes dabar Sovietų padiktuotas sąlygas.

Tiesa, daug kas dėl šio karo laiko Suomiją garbės nusipelnusia tauta. Bet tai ir viskas. Baigiantis antram pasauliniam karui, niekas neprisiminė tos narsios tautos garbingumo ir neužtarė prieš Sovietų Sąjungą. Pastaroji pasielgė su Suomija taip, kaip ji norėjo.

BAIGIAMOSIOS PASTABOS

Sovietų Sąjunga po oficialaus Lietuvos, Latvijos ir Estijos "priėmimo", 1940 m. rugpiūčio 11 d., pranešė kitų valstybių atstovams, kad dabar Lietuvos tarptautiniai reikalai pereina į Sovietų Sąjungos rankas. Todėl kitų valstybių atstovybės Kaune turi užsidaryti iki rugpiūčio 25 d. (L.E. XV t., 351 psl.).

Užsienio valstybių reakcija į tai buvo nevienoda. Pirmosios inkorporaciją pripažino Vokietija ir Švedija. Italija ir Prancūzija Lietuvos atstovybes perdavė Sovietams, bet inkorporacijos nepripažino. Šveicarija atstovybės ir konsulato veikimą sustabdė, bet turtą perėmė savo žinion, neperdavė Sovietams.

Aiškiausią šiuo reikalu liniją užėmė Jungtinės Amerikos Valstybės. Valstybės sekretoriaus pavaduotojas Sumner Welles 1940 m. liepos 23 d. oficialiai paskelbė, kad Jungtinės Valstybės nepripažįsta Pabaltijo valstybių prievarta padaryto įjungimo į Sovietų Sąjungą. Prezidentas F. D. Roosevelt 1940 m. spalio 15 d. atsilankiusiems pas jį Amerikos Lietuvių Tarybos asmenims pasakė: "Sakoma, kad Lietuva neteko savo nepriklausomybės. Yra klaida taip sakyti. Lietuva nėra praradusi savo nepriklausomybės, Lietuvos nepriklausomybė laikinai yra sutrukdyta. Laikas ateis, ir Lietuva vėl bus laisva."

Valstybės departamentas kasmet pakartotinai skelbia tos okupacijos nepripažinimą (L.E. XV t., 370 psl.).

Kaikuriose valstybėse, pasibaigus antrajam pasauliniam karui, Lietuvos oficialus atstovavimas buvo atstatytas, kaip pavyzdžiui Vakarų Vokietijoje, Prancūzijoje (L.E. XV t., 352 psl.).

Predidentas Smetona, išvykęs užsienin, norėjo kuo ilgiausiai pasilikti Europoje, arčiau Lietuvos, ir stebėti tolimesnę įvykių eigą. Deja, to negalėjo padaryti, iš dalies todėl, kad Europos valstybės, Sovietų Sąjungos spaudžiamos, nenorėjo jo savo krašte laikyti. Iš kitos pusės, jis neturėjo pakankamai lėšų pragyvenimui, o kur nors gauti darbą buvo sunku.

Todėl Smetona, Vokietijos spaudžiamas, turėjo apleisti tą kraštą ir per Šveicariją, Portugaliją ir Braziliją 1941 m. kovo 10 d. atvyko į Ameriką. Čia balandžio 1 d. jis vizitavo Valstybės sekretoriaus padėjėją Sumner Welles, o balandžio 18 d. privačioje audiencijoje buvo priimtas F. D. Roosevelto (Merkelis: Smetona, 650 ir 652 psl.).

Amerikoje jis važinėjo su paskaitomis amerikiečiams ir tokiu būdu rado nemaža Lietuvos reikalui užjaučiančių žmonių.

Ne be to, kad nebūtų buvę jo darbui ir priešingai nusistačiusių žmonių, kurie jo pastangas Lietuvos byloje visaip trukdė. Nežiūrint to, atrodo, kad jo pasiryžimas nebuvo veltui. Lietuvos atstovas Vašingtone Žadeikis 1941 m. liepos 25 d. rašė Smetonai, kad Lietuvos respublikos prezidento buvimo užsienyje reikšmė ilgainiui didėsianti (Merkelis: Smetona, 658 psl.).

Kad Smetonos buvimas Amerikoje turėjo reikšmės Lietuvos bylai, galima spręsti iš Sovietų Sąjungos jaudinimosi. Smetona norėjo parašyti ir išleisti savo atsiminimus, kur, savaime aišku, būtų buvę daug karčių faktų, nukreiptų prieš Sovietus. Jie, sužinoję apie tuos atsiminimus per savo ambasadą, darė spaudimą per Valstybės Departamentą, kad tokius atsiminimus jis negalėtų išleisti.

Nežiūrint įvairių tokių trukdymų, Smetonos veikla nuolat didėjo, sulaukdama vis daugiau žymių amerikiečių talkos (Merkelis: Smetona, 667 psl.).

Reikia manyti, kad prezidentas Smetona nemažai būtų atsiekęs savo darbais, jei ne netikėta jo mirtis. Jis žuvo gaisro nelaimėje 1944 m. sausio 9 d. Gal būt, tai buvo nelaimingas atsitikimas, o gal kartais ir ilgos Sovietų rankos darbas.

NAUDOTA LITERATŪRA

1. Lietuvių Enciklopedija VIII, XV, XXV ir XXIX tomai.
2. A. Merkelis: Antanas Smetona (Jo visuomeninė, kultūrinė ir politinė veikla). New York, N.Y., 1964.
3. K. Musteikis: Prisiminimų fragmentai. London, 1970.
4. S. Raštikis: Kovose dėl Lietuvos, II tomas. Los Angeles, Calif., 1957.
5. V. Šliogeris: Antanas Smetona — žmogus ir valstybininkas. Cleveland, Ohio, 1966.
6. P. Žilys: Suomių-Sovietų karas 1939-1940. Karys, Brooklyn, N.Y., 1967.

LIETUVIAI SOVIETŲ KONCENTRACIJOS STOVYKLOSE

O. URBONAS

Sovietų Sąjungos istorija, kuri apimtų gyvenimą ten visose srityse, koncentracijos stovyklas ir kalėjimus imtinai, dar nėra parašyta. Priežastis yra aiški: Sovietų Sąjungoje nėra spaudos laisvės, reiškia, nėra tos informacijos, be kurios tokią istoriją neparašysi. Tiesa, "istorija" ten jau keleta kartų buvo parašyta ir perrašyta, bet melaginga režimo filosofija, kuri tiesą paverčia marksizmu ir kuri viską ir visuomet praleidžia pro propagandinį filtrą, falsifikuoja ją taip, kad ji tarnautų vien tik režimo tikslams ir interesams. Vakarų pasaulis tos istorijos parašyti negali, nes, kaip sakyta, tam trūksta reikalingos medžiagos, o objektyvūs stebėtojai į Sovietų Sąjungą neįsileidžiami. Turistai, tiesa, važiuoja ten pagal sovietų "Inturisto" biuro maršrutus, ir daugelis jų, pabuvę vieną kitą savaitę Maskvoje, arba kokiame nors kurorte, su suvenyrais ir maloniais atsiminimais, grįžta namo. Tas, kuris bent kiek valdo plunksną, laiko pareiga aprašyti savo kelionę ir savo įspūdžius, o neretai dar padaro ir tam tikras išvadas. Tų reportažų tarpe galima retkarčiais užtikti ir vertingesnį dalyką, tačiau, visumoje ta "literatūra" yra niekas kitas, kaip vaikų plepalas, arba sąmoningas melas. Kaip skeptikai, taip ir entuziastai, neturėtų teisės rašyti apie dalyką, kurio jie nepažįsta, nes visi jie apie Sovietų Sąjungą neturi jokio supratimo. Juokinga ir tragiška tokios "literatūros" nesąmonė dabar paaiškėjo tūkstančiui skaitytojų dėka to, kad per paskutiniuosius metus knygų rinkoje pasirodė visa eilė veikalų parašytų tokių autorių, kaip Solženicinas, Marčenko, Margolinas, Ginsburgas, Širiajevas, Chaustovas, Bukovskis, Krasnovas, Amalrikas, Maksimovas, Solovjevas ir kt. Visi šie autoriai aprašo kaip tik tą, ką sovietų režimas, visomis priemonėmis stengiasi paslėpti nuo Vakarų pasaulio, t.y., kalėjimų ir koncentracijos stovyklų pasaulį. Tuo būdu, Stalino ir jo įpėdinių lageriai yra išsamiai išaiškinti.

Tai, žinoma, gerai. Bet vienkart ir blogai ir pavojinga, nes neįgudęs skaitytojas, noromis nenoromis, gauna įspūdį, kad, kadangi apie tai jau viešai rašoma, tai viskas tas liečia praeitį ir dabar jau nieko panašaus ten nebėra ir būti negali. NETIESA! Ir šiandien dar tūkstančiai ir tūkstančiai politinių kalinių vargsta, badauja ir miršta stovyklose vien tik už tai, kad jų pasaulėžiūra nesutampa su bendrąja partijos linija ir kad jie apie tai prasitarė. Ir šiandien sovietų lageriai yra tokie pat baisūs kaip ir Stalino laikais, ir reikalinga, kad apie tai žinotų visi: ir tie, kurie norėtų žinoti tiesą, kurie, tačiau, vieton tiesos, gauna tik melagingus laikraščių straipsnius, skirtus klaidinti skatytojus ir nuraminti visuomenės sąžinę, ir tie, kurie nenori žinoti tiesos, kurie užmerkia akis ir užsikemša ausis, kad kada nors turėtų teisę apsiginti ir pasilikti švariais: "Dieve mano, o mes ir nežinojome".

Politinių kalinių stovyklos yra išmėtytos po visą SSSR teritoriją. Bendrai imant, priverčiamojo darbo stovyklos Sovietų Sąjungoje yra padalintos į: 1) normali stovykla (oficialus pavadinimas: darbo-pataisos stovykla; 2) sustiprinto režimo stovykla; 3) griežto režimo stovykla ir 4) specialaus režimo stovykla (paprastai vadinama "spec'), arba kalėjimas.

Tokiai stovyklų gradacijai esant, atrodo, kad visi "nusikaltėliai" patenka, pirmon eilėn, į normalaus režimo stovyklą; už pakartotiną "nusikaltimą" į sustiprinto režimo stovyklą ir t.t. Tikrumoje taip nėra. Tokia tvarka taikoma vien tik kriminaliniams nusikaltėliams, politiniai kaliniai, kaip taisyklė, iš kart patenka į griežto režimo stovyklą. Tuo būdu kelias į kalėjimą, arba specą, jiems yra žymiai trumpesnis.

Kalėjimą, arba specą politinis suimtasis gali ir iš karto gauti, pagal teismo sprendimą, bet dažniausiai ten patenka kaliniai iš griežto režimo stovyklos už mėginimą pabėgti (jei, žinoma, suimant nebūna nužudomi), už atsisakymą dirbti, už normos neišpildymą ir už pasipriešinimą stovyklos administracijai. Patekti į banditus, į užsispyrusius chuliganus yra be galo lengva: užtenka išlaikyti elementarinį savigarbos jausmą — ir vienaip, ar kitaip, kalinys būtinai pateks į sąmoningus tvarkos dezorganizatorius. Tolesnis jo likimas visiškai priklauso administracijos savivalės, ar ji pasitenkins administracinėmis pabaudomis, ar atiduos teisman. A. Marčenko ("Mano parodymai", 79 psl.) vaizdžiai aprašo, kaip, provokuojant, politinį kalinį paverčia į "užsispyrėlį", kad galima būtų su juo "apsidirbti": "... aš jau sakiau, kad neduodama žmoniškai nusiprausti, nėra ko ir galvoti apie tai, kad išsivalytum dantis — kameroje, prie dvokiančios parašės (naktikubilio), labai prašau. Vien tik toks noras iššaukia prižiūrėtojo pasipiktinimą: — žiūrėk, nusikaltėlis, ir dantis nori valyti! Tačiau ir nusiprausti neduoda. Tik suspėjai pamerkti rankas į van-

denį — šūkis: "Užtenka! Į kamerą!" Ir, jei nuo prausyklos tu tuč tuojaus neatsitrauksi, tave griebia ir stumia šalin. Ir, neduok Dieve, čionai instinktyviai pasipriešinti, atstumti ranką, kuri tave nuo prausyklos traukia. Prižiūrėtojas nutemps tave į budinčiojo patalpą, arba į sargybos būstą ir pradės tave įžeidinėti, iš tavęs juoktis, stumdyti, kai kada ir mušti. Jiems reikalinga tik: kad kalinys viską išlaikytų tyliai, nusižeminęs, kad būtų matyti, kad jis žino savo vietą. Bet, jei drįsi atsakyti į įžeidimus, į smūgį — štai ir virsti sąmoningu chuliganu, pasipriešinusiu administracijos personalui. Toliau — viršininkui raportas, teismas ir sprendimas — viskas pagal įstatymus, iki aukščiausios priemonės imtinai. Geriausiu atveju, duos keleta metų kalėti, arba perkels į specą." (Prižiūrėtoju dažnai skiriami iš išbuvusių savo laiką kalėjime, arba stovykloje kriminalinių nusikaltėlių. Jis yra artimiausias kalinių tvarkytojas ir kankintojas. Prižiūrėtojų elgesys su kaliniais yra labai įvairus, žiūrint su kuo jie turi reikalą. Jei toks prižiūrėtojas duos papirosų, ar net degtinės kriminaliniam nusikaltėliui (urkai), jam, paprastai, ineko nebus. Blogiausiu atveju, jį išbars vyresnysis, arba oper-įgaliotinis. Jei iš stovyklos pabėgs kriminalistas, jį paieškos, bet irgi, daugiau, atliekant tik tam tikrus veiksmus, ir išbrauks iš sąrašų. Sargybinį iškolios ir pasodins porai dienų į karcerį — tuo visa byla ir bus baigta. Tačiau, jei tas pats prižiūrėtojas duos duonos gabalą politiniam kaliniui, arba padarys jam nors ir mažiausią paslaugą — jis pats atsisės, pagal tą pat 58-tą straipsnį. Neretai būta atsitikimų, kad už "neveiklumą tautos priešams" pabėgant, visa sargyba gavo po 25 metus kalėjimo, o sargybos viršininkas buvo sušaudytas.)

Praktiškai, spece gali atsidurti kiekvienas kalinys, kuris tik valdymo organams nepatinka: kuris yra per daug savarankus, nepriklausomo būdo, kitų kalinių tarpe kiek daugiau populiarus (tokių organai ypatingai nemėgsta). Mat, norint, visuomet galima surasti ką kaliniui primesti, ar kuo jį apkaltinti! Pagrindinis apkaltinimas — darbo normos neišpildymas. Normos yra tokios, kad, faktiškai, jas išpildo vien tik sveikiausi ir stipriausi vyrai, visi kiti atsilieka. Tačiau vienas dalykas yra neišpildyti normas dėl jėgų stokos, kitas gi — dėl pakartotino užsispyrimo, o tai sprendžia administracija.

Kai kur Vakarų spaudoje galima paskaityti, būk tai, gyvenimo sąlygos politinių kalinių stovyklose, per paskutinius keleta metų, žymiai pagerėjo palyginus su gyvenimo sąlygomis kriminalinių kalinių stovyklose. Netiesa! Politinių kalinių stovyklose gyvenimo sąlygos, ne tik ne geresnės, bet dažnai žymiai blogesnės negu kriminalinių kalinių. Pagrindą tokiam tvirtinimui, kuris, tačiau, yra platinamas tik tam tikros rūšies spaudos, duoda tas, kad Mordvijoje yra specialus lageris užsieniečiams, nuteistiems už špionažą. Ten gyvenimas tikrai yra panašus į kurortinį: siuntinių kiekis neaprėžtas, maitina sočiai, darbo normos nėra nustatytos, ir bendrai, darbas ten — savanoriškas reikalas. Nori — dirbk, nenori — nedirbk, prievartos ten nėra. Toje stovykloje užsieniečiai, sugrįžę, nieko blogo apie lagerius papasakoti negali. Tam tikros krypties spauda juos apklausinėja ir tada spausdina visokias legendas apie rojišką politinių kalinių gyvenimą stovyklose.

Reikia tik atsiminti ką pasakojo Paueris (Power), į JAV sugrįžęs. Tiesa, pasakojo nedaug, dar mažiau pateko į viešąją spaudą, bet to, ką jis pasakojo, užtenka, kad susidaryti vaizdą kaip jis buvo laikomas Vladimiro kalėjime. Vladimiro kalėjimas, reikalinga žinoti, yra vienas iš centrinių Sovietų Sąjungos kalėjimų, kur kalinami "svarbesnieji" nusikaltėliai. Ten buvo kalinami ir vysk. M. Reinys, vysk. Matulionis ir kunigas Vl. Mironas. Vysk. Matulionis ir kunigas Mironas ten ir mirė (F. Kelly, atsiminimai); to pat likimo susilaukė ten, tur būt, ir vysk. Reinys.

Kaip, iš tikrųjų, Paueris buvo laikomas Vladimiro kalėjime savo "Parodymuose" aprašo A. Marčenko (143-146 psl.): "Pauerio išlaisvinimas iššaukė didelius ginčus pas mus, Vladimiro kalėjime. Mes visi žinojome, kad jis sėdi čia pat, šiame kalėjime . . . Mes žinojome, kad Paueris sėdi kameroje skirtoje dviem, ligoninės korpo antrajame aukšte. Kai kam iš mūsiškių net pasisekė pamatyti Pauerį ir jo bendrakamerininką pasivaikščiojimo metu. Mes žinojome, kad Paueris ir jo bendrakamerininkas dėvi nuosavais rūbais, ne kalinių rūbais, kaip visi kiti, kad jų veidai švariai nuskusti, ne taip, kaip mūsų, kuriuos kas dešimtą dieną nukerpa buka mašinėle, kad jų galvos plaukuotos ir gražiai sušukuotos. Pauerio bendrakamerininkas, gerai kalbantis angliškai estas, ar latvis, buvo gerai išlavintas žmogus. Dar Pauerio teismo metu tą estą pradėjo ruošti Paueriui bendrakamerininku. Jis buvo nuteistas 25 metams kalėti, tačiau jam pažadėjo, jei jis tiksliai išpildys specialų uždavinį, tai bus išlaisvintas tuoj po Pauerio. O, jei jis tuos reikalavimus neišpildys — teks sėdėti Vladimiro kalėjime iki mirties (tarp kitko, tokių, iki mirties sėdinčių, Vladimiro kalėjime yra, pavyzdžiui, jau virš 20 metų čia sėdįs eigulis, kuris pripuolamai tapo lenkų karininkų Katyno miške sušaudymo liudininku). Pirmiausia, estas jokiu būdu neturėjo pasakoti Paueriui apie tikrą politinių kalinių būklę. Atvirkščiai, jis turėjo įtikinti Pauerį, kad visi politiniai kaliniai laikomi taip, kaip ir jis, Paueris. Tačiau, gali įvykti pripuolamų atsitikimų: pamatys Paueris, pasivaikščiojimo metu, išbadėjusią

figūrą kalėjimo rūbuose, arba suriks kas nors ligoninėje, arba kameroje (taip, kaip mes neretai girdėjome) — tai estas privalo sugalvoti amerikiečiui kokį nors įtikinantį paaiškinimą. Bendrai, buvo reikalaujama, kad tas estas, kaip galima, mažiau pasakotų Paueriui apie SSSR gyventojų gyvenimą laisvėje, vieton to, jis turėjo užimti Pauerį kalbomis apie kiną, literatūrą, sportą ir t.t. Tuo būdu, bergždžios buvo kai kurių mūsų kalinių svajonės, kad Paueris, sugrįžęs į Ameriką, galės papasakoti apie tą pragarą, kuriame mes gyvename, nes tikro kalėjimo gyvenimo Paueris nė nepauostė... Daugelis pavydėjo tam estui ir jo gyvenimo sąlygoms ir, kad po Pauerio, ir jis išeis į laisvę. Tačiau, daugumas kalinių jį kaltino: nejaugi jis, sėdėdamas tik dviese su amerikiečiu, negalėtų papasakoti jam, kaip gyvena kiti kaliniai."

"Bet pavydėjo be reikalo. Estą nepaleido, o apgavo. Po Pauerio paleidimo jį perrengė į kalinio rūbus ir perkėlė į bendrą kamerą, kur jis po keletos dienų nusižudė."

Kiekvienas ilgiau gyvenęs sovietų valdžioje, galėtų įdėti savo įnašą į vieną, kitą puslapį dar neparašytos Sovietų Sąjungos istorijos. Visos žinios, kurios padeda suprasti ten gyvenimą, yra labai vertingos, nes jos apšviečia mažai žinomą ir paslaptingą sovietų pasaulį. Žinoma, kiekvienas žmogus, atskirai tegalėjo išgyventi tik mažą dalį to bendro kartaus patyrimo, tačiau jis galėtų šį tą papasakoti savo kančių draugams ir pašaliečiams. Viena iš sovietų sistemos ypatybių yra ta, kad sovietų piliečiai labai mažai supranta apie daugelį dalykų, kurie ten vyksta. Kaip Solovjovas sako: "Akmuo, įmestas į vandenį, ten nesukelia vandens paviršiuje sklindančius ratus."

Straipsnio pradžioje išvardintų autorių dalis parašė savo veikalus Sovietų Sąjungoje, iš kur tos knygos buvo slaptai išgabentos. Kita dalis — Sovietų Sąjungą jau palikę. Tačiau ir vieni, ir kiti, įgijo ilgametį lagerio, arba kalėjimo pragaro stažą ir aprašė tą, ką jie išgyveno ir ką savo akimis matė. Kadangi dauguma jų aprašo laikotarpį po II Pasaulinio karo, kai Pabaltijo valstybės jau buvo okupuotos, tai tas knygas beskaitant, neretai galima užtikti lietuvišką pavardę, estišką, arba latvišką, kurios minimos sąryšyje su vienu, ar kitu atsitikimu. Ir visur, kur kalbama apie pabaltiečius, jaučiama tam tikra pagarba, kai ta pavardė, arba tautybė (lageriuose pavardė, kalinių tarpe, nevaidina jokio vaidmens) minima:

"... du estai, lyg tikri broliai, sėdėjo ant žemos cementinės plytos ir drauge, iš eilės, rūkė pusę cigaretės iš vieno ir to pat mundštuko... jie laikėsi vienas su kitu, lyg vienam, be kito, oro neužtektų... ir valgė jie viską pusiau, ir miegojo drauge. Tačiau, jie nebuvo broliai ir susipažino jau čia 104-je brigadoje. Vienas jų buvo žuvininkas iš pajūrio, kitas gi, Estiją bolševikams okupuojant, mažas vaikas būdamas, tėvų buvo išvežtas į Švediją. Užaugęs, jis savo noru sugrįžo į Estiją baigti institutą."

"Štai, sakoma, tautybė nieko nereiškianti, kiekvienoje tautybėje randasi ir blogų žmonių. Tačiau estų tarpe, kiek jų Šuchovas matė — blogų žmonių jam nepasitaikė..." (Solženicinas, "Viena diena Iv. Den. gyvenime", 45 psl.).

Su lietuviais pirmą kartą susitinkama 1941 metų vasarą, po vokiečių-sovietų karo pradžios: "... trečią dieną mes turėjome iššygiuoti iš Podorožjės. Išilgai kelio stovėjo sargybų eilės, kad niekas nemėgintų pabėgti. Pro mus žygiavo naujai atvykusiųjų suimtųjų transportai... Staiga, kelyje viskas sujudėjo. Į sandėlius, iš kurių mes tik ką išėjome, varė naują transportą, tai buvo, tikrai, fantastiškas vaizdas:

Tai buvo lietuvių grupė — tiesiog iš Kauno. Paskutinėmis dienomis prieš vokiečių puolimą, iš Lietuvos išvežė dešimtis tūkstančių politinių suimtųjų — visą lietuvišką elitą: buržuaziją, inteligentus, valdininkus ir, bendrai, kiekvieną, kuris atrodė "įtartinas". Iš karto buvo matyti, kad tai buvo "naujieji", neturintys jokio supratimo kur ir kam jie vežami. Visi jie dar buvo padorios ir išsigandusios išvaizdos, tai buvo procesija iš ano pasaulio. Ėjo patricijai ir senatoriai, rabinai kailinėse kepurėse, advokatai ir bankininkai, įspūdingi pilvočiai, žydai ir ne žydai, apsirengę neaprašomais kailiniais, paltais, o paskui juos nešė ir vežė juokingai dideles dėžes, puikius odinius lagaminus, būk tai jie važiavo į Rivieros kurortą. Jų pasirodymas iššaukė sensaciją, sargyba ir urkos (taip lageriuose vadinami kriminaliniai nusikaltėliai) žiūrėjo į juos ir perdavinėjo vienas kitam: lietuviai atvažiavo! Tokių dar nebuvo! Štai, tas, su barzda, ministeris!

Mes žiūrėjome į tas gražiai nukirptas barzdas, į tuos auksinius pensne, į tą kalną bagažo ir vaizdavomės sau, kas su tuo visku bus ryt dieną, kai juos išvarys į etapą, pėsčiom, už šimto kilometrų. Kaip vaikiškai naiviems reikia būti, kad tokiame stovyje atvykti į Podorožję!

Vėliau mes gavome žinių, kad tik nedidelė dalis jų liko gyvi lageryje" (J. Margolinas, "Kelionė į ZeKa [ze-ka=sutrumpintai "zakliučennji" =suimtas, surakintas] kraštą", 168-169 psl.).

Taip atrodė, tur būt, Olandijos ir Belgijos žydai, kai juos keleiviniais traukiniais vežė į Aušvico gazo kameras. Tų žydų kančios baigdavosi Aušvice pirmą dieną atvykus, šituos gi laukė metai lagerio. Kažin kieno mirtis buvo lengvesnė — kas žino?

(Bus daugiau)

Lenkų emigracijos nesutarimai

Žemiau aprašomi įvykiai liečia mūsų sostinę Vilnių, todėl su jais susipažinti pravartu ir mums.

Pogrindyje veikusios Lenkijos Krašto Armijos karių sambūrio Londone vyr. vadovybė 1971 m. išleido 44 psl. brošiūrą **Pod Pręgierzem** (Po gėdos stulpu), kurioje surinkti lenkų laikraščiuose **Nowy Swiat** (New York) ir **Tygodnik Polski** (Australija) spausdinti straipsniai apie žymaus lenkų rašytojo ir publicisto Jozef Mackiewicz veiklą Vilniaus krašte pirmosios bolševikų ir vėliau vokiečių okupacijos metu (1940-1943). Pagrindą šiai polemikai sudarė nesenai J. Mackiewicz išleista knyga **Nie trzeba glosno mowic** (nereikia garsiai kalbėti), kurioje autorius aštriai kritikuoja Armija Krajowa veiklą okupacijų metu. Tam tikri lenkų emigracijos sluogsniai taip pat negali užmiršti, kad tas pats J. Mackiewicz, Lietuvai atgavus Vilnių ir jo apylinkes, išspausdino Kaune leidžiamose **Lietuvos žiniose** straipsnį, remiantį lietuvių teises į Vilniaus kraštą (...“poparl litewskie dążenia do zagarnięcia częsci polskiego terytorium“) ir aštriai kritikuojantį Lenkijos vidaus santykius.

Iš buv. Civilinio Pasipriešinimo Vadybos viršininko Stefan Korbonski straipsnių paaiškėja, kad pogrindyje veikusi Vilniaus vaivadijos taryba savo išleistu kodeksu buvo uždraudusi lenkams bendradarbiauti su okupacine vokiečių valdžia. J. Mackiewicz to draudimo neklausęs ir bendradarbiavęs okupacinės vokiečių valdžios lenkams leidžiamame dienraštyje **Goniec Codzienny**. Lenkų pogrindžio vadovybė to laikraščio redaktorių Czeslaw Ancerewicz ir J. Mackiewicz įspėjo liautis bendradarbiavus, bet jie draudimo nepaklausė. Jųdviejų byla pateko į Krašto Armijos specialų teismą, pirmininkaujamą advokato Stanislaw Ochocki. Šis teismas abu kaltinamuosius pripažino kaltais ir 1942 m. pasmerkė mirti. Vykdant teismo sprendimą, 1943 m. Cz. Ancerewicz buvo nušautas. Tai atliko lenkų pogrindininkas ir rašytojas S. Piasecki. Krašto Armijos Vilniaus apskr. komendanto plk. Wilk-Krzyżanowski įsakymu mirties bausmės vykdymas J. Mackiewicz buvo atidėtas iki karo pabaigos. Tai atsitiko gal dėl to, kad J. Mackiewicz buvo ne tik žymus rašytojas, bet ir buvo kilęs iš garsios šeimos. Jo artimas giminaitis Stanislaw Cat-Mackiewicz, anksčiau redagavęs Vilniuje lenkų laikraštį **Slowo** ir vėliau buvęs egzilinės lenkų vyriausybės Londone ministeris pirmininkas, tuo metu Londono lenkų emigracijos sluogsniuose vaidinęs svarbų vaidmenį. J. Mackiewicz bylos metu pogrindinės Lenkijos valdžios delegatu Vilniaus kraštui buvo gimnazijos direktorius Zygmunt Fedorowicz.

J. Mackiewicz prisipažįsta, kad vokiečiai jį buvo pasikvietę dalyvauti Katyno žudynių tyrime, kad jis ten dalyvavęs ir kad savo įspūdžius aprašęs **Goniec Codzienny**, nes kitokios spaudos tuo metu nebuvę. Jis tvirtina, kad tyrimuose jis dalyvavęs su Lenkijos pogrindžio žinia ir pritarimu ir kad tyrimų davinių stenografinius užrašus buvo įteikęs Varšuvoje dviem pogrindžio atstovam ir Krašto Armijos Vilniaus komendanto padėjėjui.

Tačiau J. Mackiewicz nepripažįsta moralinės teisės St. Karbonski'ui kaltinti bendradarbiavimu su okupantu kitus, tuo tarpu kai pats Karbonski, būdamas paskutiniu Lenkijos egzilinės vyriausybės delegatu okupuotame krašte, bendradarbiavęs su rusų okupaciniais organais ir jų iškamša Lenkijos prezidentu Bieruta.

J. Mackiewicz jam prikišamą bendradarbiavimą su vokiečiais griežtai paneigia ir tvirtina, kad visa ta byla buvo išpūsta tų lenkų, kurie komunistinę Rusiją laikė Lenkijos sąjunginiu. J. Mackiewicz tvirtina, kad jis bendradarbiavęs su Lenkijos pogrindžiu, bet buvęs griežtai nusistatęs prieš pogrindyje veikusius komunistų agentus. Jis gerai pažinojęs ir rašytoją S. Piasecki, nušovusį **Goniec Codzienny** redaktorių Ancerewicz. J. Mackiewicz dėl savo bylos buvo parašęs pogrindinei lenkų prokuratūrai skundą dėl neteisingo jo apkaltinimo ir pavedęs savo šios srities reikalus tvarkyti vienam savo bičiuliui pogrindininkui, kuris netrukus Gestapo buvo areštuotas ir nukankintas. J. Mackiewicz mano, kad šis jo bičiulis buvęs Gestapui įskųstas, o jo skundas tik didele drąsa buvo išvogtas ir nepateko į Gestapo rankas. J. Mackiewicz tvirtina, kad lenkų pogrindžio sluogsniuose Varšuvoje, po Katyno įvykių atidengimo, vyravusi tendencija Katyno įvykius vertinti taip, tarytum ir patys vokiečiai būtų ir savo aukas Katyno miškuose užkasę. J. Mackiewicz su šiomis tendencijomis negalėjęs sutikti.

Kolegiškas ir Lenkų žurnalistų sąjungos teismas, prie 2-ro Lenkijos armijos korpo Romoje, J. Mackiewicz'iaus bylą dar kartą nagrinėjo 1945 m., bet ir čia niekas konkrečių kaltinimų negalėjo pateikti ir tenkinosi tik girdėtomis paskalomis, todėl teismas dėl įrodymų stokos bylą numarinęs.

J. Mackiewicz neneigia, kad jis galėjo būti nuteistas mirti, bet nurodo, kad specialūs teismai tik teoretiškai galėjo būti valstybės teismais, nes praktikoje šiuose teismuose dažnai buvo suvedamos politinės, asmeninės ir net kriminalinės sąskaitos.

Baigdamas savo aiškinimąsi, Mackiewicz apgailestauja, kad iki šiol Lenkiojs tragedija nėra susilaukusi objektyvios informacijos. Ligšiolinė šios srities lenkų literatūra vaizduojanti tik lenkų sąžiningumą ir jų sudėtas aukas padedant Rusijai laimėti karą. Čia tik vaizduojama, kaip lenkai liejo vokiečių užnugaryje kraują, kad tik palengvintų bolševikams laimėti, ir kaip komunistai lenkams už tai atsidėkojo.

J. Mackiewicz džiaugiasi, kad jis tokiose kovose nedalyvavo, ir jaučiasi laimingas, kad komunistai nesugebėjo jo apgauti. **K. J.**

KAS GI NORĖTŲ MIRTI UŽ KLAUSTUKĄ?

Vokiečių socialdemokratų partija nuo 1945 m. buvo griežtai priešsovietiška. Ji nepripažino jokių kompromisų su sovietų okupuota Vokietijos puse. Šiandien, tačiau, viskas pasikeitė. Partijos vadas, kancleris W. Brandtas, neišdrįsta kalbėti apie sovietų okupuotą zoną. Jis ją vadina “DDR”, kas reiškia Vokiečių Demokratinę Respubliką. Taigi, sovietų okupuota Vokietijos dalis jam reiškia demokratinį valdymąsi.

Dar ir kaikurios kitos vokiečių partijos yra tų pat pažiūrų. Senieji, tvirti principai griūva, o naujų dar nėra. Trūkumas principų politikoje yra ryškus netik Vokietijoje, bet ir visoje šių dienų Europoje.

Tai sovietų pergalės ženklai. Nežiūrint pralaimėjimų tolimuose žemės kampuose, Sudane ir Maroke, sovietai griežtai valdo netik savo teritorijoje, bet laimi įtakos ir artimuosiuose ir netaip artimuose kaimynuose.

Peržvelgę šio amžiaus istoriją pastebime, kad sovietų pergalės politinėje arenoje nėra atsitiktinės, jos yra visai logiškos ir užtarnautos, nes jų priešai — Vakarų demokratijos, yra įgimtai silpnos dviejuose lemiamuose frontuose, būtent, užsienių politikos ir kariniame.

Šie du frontai turi bendrus keturis pobūdžius:

1. Juose būtinas viršesnis išmanymas ir patyrimas, be to laisvė nuo masių įsikišimo.

2. Būtinas slaptumo išlaikymas, pateikiant publikai tik labai bendro po-

(nukelta į virš 3 psl.)

Ant rašomojo stalo besikrapštant

JURGIS GEDIMINĖNAS

I

Šiąnakt nesnigo ir nereikia kasti sniego, o darban eisiu tik poryt, tai, pagalvojau, malonu bus ištiesti kojas ir ką nors įdomaus paskaityti, tačiau mano svajones ir planavimą nutraukė "boso" (žmonos) balsas įsakydamas susitvarkyti rašomąjį stalą ant kurio esanti tokia netvarka, tiek visokių popiergalių, laikraščių iškarpų, nuotraukų ir laiškų prikrauta, kad ji negalinti net dulkes apšluostyti...

Sekdamas nerašytą taisyklę, kad su savo viršininku neprotinga ir nenaudinga pradėti ginčą, tačiau iškilus nuomonių skirtumui galima įsakymus lėtai vykdyti, ar bent dalinai ignoruoti, žinoma, taip kad neprisikabintų už įsakymų nevykdymą, sėduosi prie savo rašomojo stalo ir pradedu krapštytis laikraščių iškarpų, senų žurnalų, laiškų ir kitokių popiergalių krūvose.

"Kam laikai visą krūvelę švenčių sveikinimų ant savo stalo? Ar nežinai kur kiti sveikinimai padėti?" užklausia dar vis mano kambaryje beslankiojanti žmona.

Paaiškinau savo gyvenimo draugei, kad kelioliką sveikinimų palikau ant savo stalo, nes ant jų prirašyta po keletą sakinių, o kai kuriuose net ištisi laiškai. "Matai, pasirodo, kad labai praktiškų giminių ir draugų turime, kurie net du zuikiu vienu šūviu nušauna: pasveikina su šventėmis ir suteikia apie save žinių, o tai yra daug maloniau gauti negu paprastą sveikinimą tik su vardu, ar pavarde, nors ir tai jau įrodo, kad sveikintojas dar gyvas... Jau artėja tokie laikai", tęsiu toliau, "kad mes Kalėdų sveikinimų niekam nerašysime, nes yra tikra nesamonė sugaišti kelias dienas laiko parašant ligi 100 kortelių ir adresų. Man labai pradeda patikti naujas išradimas, kad vietoj šventinių sveikinimų paaukojame kokiam nors gražiam lietuviškam reikalui, kaip Kanados Lietuvių Fondui ar Vasario 16-tosios gimnazijai, arba kad ir lietuviškiems laikraščiams. Aš nesakau, kad reiktų aukoti po šimtinę, bet 10-20 dolerių atrodytų pilnai mums, kaip prastiems žmogeliams, pakaktų ir tik reikia pagalvoti kokios gražios sumos pinigų lietuviškiems reikalams susidarytų, jeigu didesnis skaičius tautiečių pasektų tuo pavyzdžiu," stengiuosi įtikinti žmoną.

"Ką tavo draugai, giminės ir senos simpatijos pagalvos negavę švenčių sveikinimo?" dar vis nenori nusileisti žmona.

"Artimi draugai, ar giminės gali laišką parašyti, nes mes su jais vistiek susirašinėjame, o vietiniai, kas nori, gali telefonu pasveikinti, ar švenčių proga aplankyti! Štai, dar viena problema kaip ir išspręsta," šypsodamasis tęsiu pasikalbėjimą.

"Tu viską nori skubiai, greitai ir pigiai išspręsti, nenusileidžia žmona:

"Firmiausia nutraukei Kalėdų dovanėlių siuntinėjimą jauniems giminaičiams, kurių nemažą skaičių turime J.A.Valstybėse ir čia, Kanadoje, o kai dabar jau ir sveikinimus nustosime rašyti, tai giminės ir draugai pradės garsiai galvoti, kad mūsų jau nebėra šioje ašarų pakalnėje, arba kad mes pasidarėme visai pigūs"... dar vis nenusileidžia žmona.

"Nenorėdamas užtęsti mūsų bereikalingą ginčą aš tik tiek tepridėsiu, kad jeigu JAV negali būti viso pasaulio policininku, tai aš negaliu būti visiems Kalėdų Seneliu... Gi dabar, jeigu jau uždavei darbą, tai netrukdyk", pasakiau norėdamas užbaigti pasikalbėjimą.

"Kam pas save ant stalo laikai lapkričio ir gruodžio mėnesių "Reader's Digest"? Ar nežinai kur jų vieta?" dar vis mane tvarko "bosas".

"Šiuos du 'R.D.' egzempliorius laikiau parodyti mūsų vienturčiui kai jis buvo parvažiavęs Kalėdų atostogų. Aš iš jo veido matau, kad jis nevisuomet tiki, arba laiko gerokai perdėtomis, ar net nevisai patikimomis istorijomis, kai aš jam pradedu pasakoti apie komunizmo blogybes, neteisingumą, žiaurumą, begėdišką propagandą ir raudonųjų Kremliaus agentų skverbimąsi kiekviename laisvojo pasaulio kampelyje."

"Nebereikalo sovietinės Lietuvos spauda tokius kaip tu vadina kapitalistų bernais, propagandistais ir, kabutėse, Lietuvos laisvintojais, ar vaduotojais," pasakė žmona išeidama iš kambario, o aš imu vartyti "Reader's Digest" knygeles, bet trumpai pagalvojęs, vėl pašaukiu žmoną, kad pilnai užbaigus pradėtą pasikalbėjimą, kitaip sakant, kad turėčiau progos paleisti atsisveikinimo salvę:

"Aš žinau, kad tau, kartais, yra nesuprantama ir tu garsiai šaipaisi, kai aš praleidžiu po keletą savo liuoslaikio valandų rašydamas ką nors lietuviškiems laikraščiams, arba kai, tobulai nemokėdamas anglų kalbos, rašau ilgoką antikomunistinį laišką į vietinį anglišką dienraštį, ar noriu ką nors iš angliškos spaudos "sulietuvinti" mūsų laikraščiams.

Visa tai galima pavadinti dalele savo buvimo, pateisinimu čia tremtyje, ar net kova prieš komunizmą, kada mūsų tėvynė yra okupuota raudonųjų vandalų, kuriems, kad ir nedideli šios rūšies darbai labai nepatinka, o tai, ir pati sakai, matyti iš komunistinės lietuviškos spaudos.

Matai, kai aš buvau jaunas vyras, tai niekuomet nedovanodavau mane atstūmusiai merginai, o mane iš Lietuvos išvijusiam komunizmui aš nedovanosiu ligi grabo lentos... Visa tai, kas tau atrodo, kartais, bereikalingas laiko gaišinimas, yra mano kerštо dalelė.

Aš jokiu būdu nepateisinu daugelio mūsų tautiečių inteligentų (ar tokiais save skaitančių!) laikyseną ir gyvenimo būdą čia, Š. Amerikoje, kuris susideda ir koncentruojamas, be darbo fabrike ir asmeninių malonumų, tik lašinių ant nuosavo pilvo ir santaupų auginimo, o pasiteisinimui, kitų, kuo nors pasireiškiančių tautiečių kritika. Žinoma, ne visi tautiečiai gali būti įvairiose valdybose, komitetuose, prisidėti prie antikomunistinės propagandos, ar spaudos palaikymo darbo, ar kitokioje lietuviškoje veikloje, bet čia turėtų būti lyg ir nerašyta taisyklė, kad kuo mažiau pasireiški savo veikla, tuo plačiau atidaryk lietuviškiems reikalams savo piniginę ir nekritikuok dirbančiųjų. Tačiau praktikoje — gyvenime mes viską matome atvirkščiai.

Gi tokiems, nei darbu, nei pinigais neprisidedantiems ir paniekos vertiems tautiečiams aš turiu pasiūlymą, kad jie, dievinantieji dolerį ir pamotišką Š. Amerikos kraštą, o pamiršę Lietuvą ir lietuviškuosius reikalus, suorganizuotų rinkliavą Stalino paminklo statymui, nes jeigu ne tas, nelemtojo prisiminimo, Džiugašvilis, tai jie šį kraštą, su turimu ištaigingu ir viskuo pertekusiu gyvenimu, būtų matę kaip savo ausis..."

"Man tai suprantama ir be tavo pamokslo, o smegenų plovimas man irgi nereikalingas... Nebereikalo sūnus sugrįžęs atostogų juokauja, kad pirmas dalykas parvykus namo, tai tavo daromas "smegenų plovimas", užbaigė pasikalbėjimą žmona, o aš vėl pradedu vartyti ant stalo gulinčius "Reader's Digest" knygeles pagalvojęs, kad tas "smegenų plovimas" tikrai reikalingas kai kuriems iš mūsų jaunųjų atžalų, nes jau turime savųjų jaunuolių protestuotojų, demonstruotojų, kairiųjų radikalų ir net hipių tarpe, o jiems smegenų plovimą, turbūt, įvykdė netikę auklėtojai mokyklose ir blogi draugai.

Man labai patinka "Reader's Digest" mėnesinis, kišeninio formato, 200-300 puslapių, leidinėlis-žurnaliu-

kas, einąs jau 50 metų, spausdinamas 13 kalbų 24 valstybėse, turįs virš 100 milionų skaitytojų, kurio kas mėnuo parduodama virš 29 milionai egzempliorių. Be spausdinamų rinktinių straipsnių, ar straipsnių santraukų iš kitų laikraščių, kiekvieno leidinėlio gale duodama kokios nors vertingos knygos santrauka. Prenumeruoju šį leidinį jau virš 20 metų ne tiktai todėl, kad atrandu įvairių įdomių dalykų pasiskaityti, bet ir kad, paties "R.D." savininko ir įkūrėjo De Witt Wallace žodžiais, "R.D." daugiau negu bet kuris kitas didesnis laikraštis ar žurnalas, pastoviai ir nuolat atidengia komunizmo blogybes ir suktybes. Nors "R.D." turinys truputį keičiasi, nes dabar 60% medžiagos paruošia patys (10,000!) "R.D." darbuotojų, bet antikomunistinis nusistatymas visai nepasikeitė ir nemažėja.

Štai, vartau "R.D." praėjusių metų lapkričio mėn. egzempliorių, kurio pabaigoje 50 puslapių ilgumo knygos santraukoje labai vaizdžiai aprašomas sovietų sąmokslas nuversti valdžią Meksikoje. Šios tragedijos buvo išvengta pernai pavasarį Meksikos vyriausybei išaiškinus ir suėmus sąmokslininkus, ištremiant sąmokslo vadovus — 5 sovietų ambasados vyriausius pareigūnus, kurie, paaiškėjo, visi buvo garsiosios sovietų KGB agentai, o priedo buvo atšauktas Meksikos ambasadorius iš Maskvos. Meksikos saugumas suėmė sovietų užverbuotus ir specialią mokyklą Šiaurės Korėjoje užbaigusius vietinius agentus, atrado jų slaptus karinio parengimo centrus, jų slapstymosi vietas, ginklų bei sprogstamosios medžiagos sandėlius ir, tuo būdu, Meksikos saugumo viršininko žodžiais, Meksika nepavirto antruoju Vietnamu!

Tai kas atsitiko Meksikoje yra tiktai maža dalelė visame laisvame pasaulyje vykdomo sovietų plano, jų saugumo KGB agentų vykdomos subversijos (nelegaliomis priemonėmis valdžios nuvertimo), o tai patvirtina visai neseni įvykiai Lotynų Amerikoje, Afrikoje, Azijoje ir Europoje (1971 m. Ekvadore, 1969 m. Etiopijoje, 1963 ir 1970 m. Konge, 1968 m. Kolumbijoje ir 1971 m. Turkijoje ir Britanijoje), kurie primygtinai ir pakartotinai įrodo, ne tik sovietų šnipinėjimą, bet ir pastangas nuversti kraštų vyriausybes, ar bent vykdyti paruošiamąjį griaunamąjį darbą, remiant kairiuosius radikalus, parengiant teroristus ir pan. Štai, ir visai neseniai laikraščiuose matėsi žinutė, kad New Yorke amerikiečių FBI suėmė ruskelį V. I. Markelovą, dirbusį Jungtinėse Tautose vertėju, norėjusį išgauti iš amerikiečių inžinieriaus vieno naujausio amerikiečių sprausminio karinio lėktuvo planus. Šitokias ir panašias gyvenimiškas istorijas, ar tikriau sakant, faktus, turėtų paskaityti visi laisvame pasaulyje gyvenantieji žmonės, kurie juokiasi iš komunizmo grėsmę matančių, sakydami, kad religiniai reakcionieriai matą komunistus po kiekviena lova ... Šis pasakymas paimtas iš kito "R.D." straipsnio liečiančio pasaulio bažnyčių tarybą (The World Council of Churches). Praėjusių metų lapkričio ir gruodžio mėn. "Reader's Digest" tūlas Clarence W. Hall, savo labai gražiai ir įspūdingai parašytuose straipsniuose, nagrinėjo pasaulio bažnyčių tarybos veiklą. Pirmame straipsnyje "Ar mūsų bažnyčios privalo finansuoti revoliuciją?" aprašoma, kad skelbdama rasinio teisingumo evangeliją, p.b. taryba naudojo savo įtaką ir surinktus bažnyčių pinigus maištų, sukilimų ir smurto bei prievartos veiksmų rėmimui. Ši, 1948 m. įsteigta, p.b. taryba, veikianti 83 kraštuose, padėjusi įsikurti dešimtims tūkstančių išvietintųjų asmenų ir šelpusi maistu milionus pasaulio alkanųjų, pakeitė savo veiklą ir propagandą komunizmui naudinga ir reikalinga kryptimi, kai tik jon buvo priimti bažnyčių atstovai iš komunistinių kraštų. Štai, iš p.b. tarybos $200,000 paskirtų laisvės judėjimų parėmimui teko daugiausia Pietų Afrikoje. Pasirodė, kad 14 iš 19 šelpiamųjų yra įsivėlę į partizaninę veiklą, o dauguma iš jų yra tikri teroristai, gauną ginklus iš Sovietų Sąjungos. Šioji p.b. taryba, visą laiką smerkianti Vietnamo karą, pravedė rinkliavą surinkti $210,000 sušelpimui amerikiečių karinės prievolės dezertyrų, gyvenančių Kanadoje ir Švedijoje, o p.b. tarybos jaunuomenei leidžiamas žurnalas "Risk" padrąsina karinės prievolės vengimą, kas gali būti laikoma išdavimo paskatinimu.

Kai kurių šios p.b. tarybos narių pareiškimai yra paprasti absurdai - nesąmonės. Štai, šioje taryboje dažnai minimas ir žinomas episkopalų teologas William Stringfellow yra rašęs, kad sulyg evangelijos Jėzus buvo ne "nonkonformistas", ne protestuotojas, bet kriminalinis revoliucionierius ... Kitas, Harvey Cox, teologijos profesorius Harvardo universitete, neseniai pareiškė, kad Jėzus mirė mirtimi rezervuota nusikaltusiems maištu.

Visas p.b. tarybos nesamones, nepateisinamus pareiškimus ir darbelius būtų perilga istorija šiame straipsnyje surašyti, tačiau reiktų pastebėti, kad iš visų bažnyčių ypatingai pasižymėjo presbiterionų bažnyčios vadovybė JAV-se, paskirdama žinomos komunistės — revoliucionierės Angelos Davis gynimui teisme $10,000 ir net $25,000 gynimui teisme "Juodosios Panteros" narių, apkaltintų sąmokslu susprogdinti valdinius pastatus.

Iš surinktų davinių ir pasisakymų spaudoje atrodo, kad pasaulio krikščionys yra giliai susirūpinę p.b. tarybos naiviais darbais, bei viešais pareiškimais ir keliamas klausimas kur dingo galingieji krikščionybės ginklai, kaip susitaikymas ir meilė, kurie ilgus amžius turėdavo įtakos žmonijai ir bendruomenėms. Didelį nepasitenkinimą šiuo reikalu reiškia Vakarų Vokietijos bažnyčios duodančios p.b. tarybai apie ketvirtadalį jos surenkamų milioninių sumų, o protestuojantieji pasipiktinę balsai girdimi ir visoje Š. Amerikoje.

Kažkas nevisai tvarkoje yra su kai-kuriomis bažnyčiomis ir kai kuriais kunigais, o tam įrodymus galime atrasti spaudoje. Štai, kad ir dabar vykstantis JAV-se teismas, kuriame iš 7 kaltinamųjų 6 yra katalikų kunigai ir vienuolės, kaltinami prezidento Niksono padėjėjo Kissingerio planuotu pagrobimu ir sąmokslu susprogdinti šildymo vamzdžius Vašingtone vyriausybės pastatų pogrindžio tunelių sistemoje.

Arba, štai, įvykdęs dvejus metus nusitęsusią ir $500,000 kaštavusią studiją, kunigas - sociologas Andrew Greeley, kunigystės studijų direktorius, visai neseniai pareiškė Čikagoje (Time, vasario 21 d. 1972 m.), tam reikalui vyskupų ir kunigų komitetui, kad dabartinė bažnyčios vadovybė yra moraliai, intelektualiai ir religiniai subankrutavusi.

Užbaigdamas šią temą aš nedarysiu jokių išvadų, bet būtinai sužinosiu ar mano vietinė katalikų parapija, o taip pat ir lietuvių bažnyčios Kanadoje ir JAV-se remia surinktais iš parapijiečių pinigais šią komunistų infiltruotą pasaulio bažnyčių tarybą ir, priedo, ką sako dvasinė vadovybė tokiam kunigui kaip James Groppi (Milwaukee, JAV), kuris vadovavo amerikiečių delegacijai "pasauliniame taikos kongrese" Versalyje, prie Paryžiaus, kur suvažiavę iš 75 valstybių komunistų atstovai "teisė" JAV-es.

Mano rašymą nutraukia į kambarį įėjusi žmona, kuri sako, kad neseniai gautame "Drauge" yra tokių dalykų, kurie man nepatiks, bet vertėtų juos paskaityti. Paskubomis vartau minėto laikraščio II-ją dalį, kurioje atrandu, kad šiuos 1972-sius metus Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija (vad. UNESCO) paskelbė tarptautiniais knygos metais. Rezoliucijoje numatoma kuo plačiau paskleisti knygas pasaulyje, palengvinti jų įsigijimą, ypač nepasiturinčioms masėms, ir tuo kovoti už taiką, žmogaus teises ir t.t.

Kiekvienas kam rūpi kultūra, gerbūvis ir taika pritars tokiam kilniam

Partizanai ir partizanė

Į Lietuvą žiemojančią einu
Prie kryžių stovėsiu smūtkeliu
Milžinkapiuos varpais nakčia skambėsiu,
Kad speiguose po stora miline
Neliautų plakus Lietuvos širdis.

Balys Sruoga

Per Viesulo kuopos sanitarijos seserį Dalią, mus pasiekė žinia, kad į mūsų štabo rajoną yra pervežtas iš Kauno, mūsų rinktinės Ainio kuopos, kovotojas Erelis. Puolant enkavedistus Žilavodėje, jis buvo sužeistas — sužalotas kaulas augščiau kelio. Parūpinus netikrus dokumentus, buvo paguldytas buvusiojo Raudonojo Kryžiaus ligoninėje Kaune, tariamai, arklio įspirtas. Ligoninėje tikrą padėtį žinojo tik gailestingoji sesuo Nastė. Kadangi ligonines sekė enkavedistai, įtardami, kad gali būti gydomi partizanai, po dvejetos savaičių Erelio kojos gydymo, sesuo Nastė pastebėjo enkavedistus įtariant Erelį esantį partizanu, todėl, neatidėliojant, naktį, Erelį iš ligoninės išgabeno. Nastei pavyko su Ereliu atsirasti savo tėviškėje, kur jinai žinojo esant partizanų dalinį. Negalėdama tiesioginiai tuojau susisiekti, Erelį patalpino svirne ir slaugė iki jis sustiprėjo.

Vieną dieną Nastė susisiekė su Ainio kuopos vyrais ir jie vyko pasiimti Erelį iš Nastės tėviškės. Ties Plutiškėmis užėjo ant enkavedistų pasalų ir kautynėse, Nastei teko dengti jos palydovų pasitraukimą. Nastė pasirodė gerai valdanti ne vien medicinos priemones, bet ir automatą, kurį gavo iš Ainio kuopos. Kai rusas, apie 60 metrų atstu, išsivertęs iš griovio, taikėsi kulkosvaidžio mirtina salve nuskinti besitraukiančius Nastės palydovus, ji žaibo šuoliu, iš šalikelės pašoko ant kelio ir vienu metu prabilo dvi trumpos automatinės salvės — ruso kulkosvaidžio ir Nastės automato . . .

Kai pasiekę pirmuosius pamiškės medžius, Nastės palydovai atsisuko atgal, pamatė keletą enkavedistų, bėgančių iš buvusių šalikelėje krūmokšnių, prie ruso su kulkosvaidžiu, kuris raitėsi pagriovyje; kiti du — link vidukelėje kniūpščiai gulinčios Nastės. Trumpą tylą, ūmai, perskrodė Nastės automato serija, nuo kurios sukrito abu link jos bėgusieji rusai. Po to sekė ilgos automatų serijos . . .

Savo drąsa ir gyvybe, Nastė išgelbėjo dar du Lietuvos laisvės gynėjus.

(Iš Daumanto *"Partizanai"*)

---

sumanymui. Neraštingumas dar ir šiandien tebėra opi žmonijos problema. Pasaulyje dar daug tamsos ir atsilikimo. Nežiūrint filmų, radijo, televizijos suklestėjimo, knyga išlieka svarbiausiu informacijos šaltiniu, nes auklėja, ugdo savarankišką mąstymą ir gaivina vaizduotę. Tačiau, kadangi šią rezoliuciją UNESCO pasiūlė Sovietų Sąjunga, tai straipsnio autorius (Pr. V.) greitai atranda kur yra "šuo pakastas": pasinaudodami tarptautiniais knygos metais sovietai nori pasaulyje dar plačiau paskleisti Kremliaus ideologiją, kad visuose forumuose aidėtų tarybinės literatūros ir sociologijos balsas, kad visur milijoniniu tiražu būtų formuojama žmonių nuomonė, o dirva, naujagimių neišsivyščiusių tautų tarpe, yra nepaprastai vilioj ant . . .

Straipsnio autorius paima iš sovietinėje Lietuvoje leidžiamo "Lit. ir Meno" 5-jo numerio ištrauką, kur rašoma, kad knyga, kaip buvo taip ir ateityje liks viena svarbiausių visuomenės nuomonių formavimo priemonių ir prisimena dar iš pirmojo bolševikmečio "knyginę bičiulystę", kur, su devizu "knyga liaudžiai", Lietuvoje išdygo marksizmo-leninizmo raštai, o lietuviškoji knyga, kaip nerealus "brudas" atsidūrė rūsyje, pasmerkta sudeginimui.

Tikrai yra geniali straipsnio autoriaus ideja, kad mūsų išeivijos ir visų pavergtųjų tautų politiniams ir kultūriniams sluoksniams, ta pačia tarptautinių knygos metų proga, vertėtų **kreiptis į UNESCO ir teirautis, kodėl Sovietų Sąjunga, būdama tarptautinių knygos metų iniciatorė, dar vis savo teritorijoje paneigia knygos laisvę?** Kodėl neįsileidžia net nieko bendro su politika neturinčių išeivių knygų — prozos, poezijos, mokslinių veikalų ir kur religinių raštų laisvė?

Iš tame pačiame "Draugo" egzemplioriuje patalpinto laiško paaiškėja, kad Lietuvos raudonieji okupantai bijo, ne tik išeivijos knygų, bet ir gaidų. Tautietis A. Visminas pasiuntė iš New Yorko į Vilnių jau anksčiau įvykusių dainų švenčių repertuaruos gaidas, o jų tarpe ir Br. Markaičio kantatą "Vilniaus Varpai".

Gaidų siuntinys dingo ir tik po pakartotino pajieškojimo paaiškėjo, kad siuntinys buvo Vilniuje konfiskuotas, nes "siuntinio medžiaga įžeidžianti valdžią ir jos nusistatymą". . . Tolesni komentarai yra nereikalingi, nes, atrodo, kad net išeivijos muzika ir gaidos gali sugriauti, ar nuversti Sovietijos valdžią! Šis įvykis yra įsidėmėtinas ypač tiems tautiečiams, kurie pasisako už kultūrinį bendradarbiavimą su sovietine Lietuva.

Gi, kalbant apie, man niekuomet nepatikusią, skolose paskendusią Jungtinių Tautų organizaciją, kurioje užsimaskavę ir net atvirai veikia komunistų atstovai, agentai ir šnipai, o didelį balsą joje ir įtaką pasauliui turi Sovietų Sąjunga, vis atsisakinėjanti sumokėti savo milijonines skolas šiai, visais atžvilgiais, subankrutavusiai organizacijai, tai man labai patiktų, kad JAV, jeigu ir neišstotų iš jos, tai bent sumažintų savo piniginę paramą tik nubaudimui už visus prieš ją nukreiptus balsavimus ir pažeminimus, kokiu buvo, kad ir nacionalistinės Kinijos išmetimas iš šio komunistų lizdo.

Nepatiko man ir buvęs JT sekretorius U Thant, pataikavęs komunistams. Spėju, kad norėdamas savo poste išsilaikyti bus priverstas komunistams pataikauti ir dabartinis JT sekretorius austras Kurt Waldheim, buvęs Wehrmachto karys.

(II dalis sekančiame nr.)

TREMTIES TRIMITAS

Redaguoja —
š. P. Petrušaitis
1561 Holmes Ave.
Racine, Wisc.

L.Š.S.T. STIPRIAI PARĖMĖ JAUNIMO INFORMACIJOS CENTRĄ

Vasario 18 dieną s-gos p-kas V. Tamošiūnas sušaukė Detroito Lietuvių Namuose posėdį skubiems ir einamiesiems reikalams aptarti. Savo kvietimuose jis painformavo valdybos narius, kad į LŠST kreipėsi JIC p-kas Gintaras Karosas, prašydamas gelbėti kritiškoje finansinėje būklėje atsidūrusį JIC. Į posėdį p-kas pakvietė ir Detroite gyvenančius spaudos žmones. Iš Bostono taip pat atskrido ir G. Karosas, kad galėtų visą reikalą pristatyti.

Pradėjęs posėdį s-gos p-kas paprašė G. Karosą supažindinti su esama JIC būkle. G. K. supažindino su to centro tikslais, bendradarbiais, ateities planais bei davė 1972 metams sudarytą sąmatą. Jis pabrėžė, kad jei nebus gauta skubi pagelba, JIC nebegalės toliau veikti. To centro Detroito atstovas, "St. Butkaus" kp. Jaunimo sekcijos vadovas Robertas Selenis paantrino G.K. prašymą, pabrėždamas — ir turtingiausios organizacijos be jaunimo ilgai negyvuosiančios.

Likę vieni LŠST centro v-bos nariai vienbalsiai nutarė, kad reikia padėti ir JIC gelbėti nuo užsidarymo, tačiau, kadangi s-gos iždas yra labai kuklus, tai paskyrė $1000 dol. šiems metams ir kuopos bus prašomos iš savo lėšų, tą centrą remti. Be to, pats jaunimas per Jaunimo sekcijas turės ieškoti būdų trūkstamas lėšas sukelti. Grįžus į posėdį jaunimo atstovams, p-kas pranešė apie nutarimą ir ten pat įteikė dar ir antrą tūkstantinę. Ta tūkstantinė iš labai ir labai kuklaus senosios kartos a.a. Juozo Tumšos palikimo, kurio laidotuvėmis rūpinosi s-gos p-kas, būdamas jo palikimo administratorius. J. Tumša, už globą ir rūpestį juo, skyrė p-kui pinigų sumą, tačiau p-kas jos nepasiėmė, o paskyrė taip svarbiam jaunimo dirbamam darbui ir tuo būdu išpildė velionio valią.

Velionis buvo mažamokslis, kuklus, bet taurus, geraširdis lietuvis, todėl nesukrovė nei dešimties tūkstančių visą amželį sunkiai fabrike dirbdamas. Jis gausiai šelpė gimines Lietuvoje, leido juos į mokslus. Po II Pasaulinio karo sudarė darbo ir gyvenviečių sutarčių daugeliui tautiečių. Juos, į Detroitą atvykusius, nuoširdžiai rėmė. Daueliui išprašė darbus tame pačiame fabrike, kur ir jis dirbo. Jaunimo Informacijos Centro atliekamas darbas, tebūnie to senelio gerų darbų tąsa. G. Karosas, anksčiau išsireiškęs, kad elgetauti esą labai sunku, tur būt nesitikėjo pas šaulius tokios gausios paramos ir tokio šilto priėmimo sulaukti, todėl karštai padėkojęs už paramą, prižadėjo, kad JIC neapvils šaulių. "Stasio Butkaus" kp. šaulys, fotoreporteris Kazimieras Sragauskas čekių įteikimo momentą savo aparatu įamžino. Po to, p-kas V. Tamošiūnas pasiūlė padaryti pertrauką ir pereiti į kitą salę, kur sesės Em. Kutkienė ir Br. Selenienė, talkinamos Lidijos Mingėlienės, buvo paruošusios vakarienę. Besivaišindami visi turėjo progos pasidalinti mintimis, o svetys iš Bostono, dar kartą padėkojęs už didelę paramą, visus apdovanojo JIC išleistais lipinukais-tautinėmis vėliavėlėmis ir vytelėmis, kad visi jais galėtų pasipuošti automašinas, laivus ar kitas susisiekimo priemones. Lipinukai tikrai gražūs ir jaunieji šauliai turėtų juos energingiau platinti ir tuo būdu sukelti nors dalį dar taip reikalingų lėšų.

Po vakarienės valdyba toliau tęsė posėdį ir aptarė visą eilę labai svarbių reikalų. P-kas pasidžiaugęs III Kultūrinės Savaitės organizatoriaus energija, sumanumu ir puikiu programos sudarymu, ragino dar neužsiregistravusius paskubėti, kad rengėjų pastangos duotų kuo puikiausių rezultatų.

Buvo padarytas pranešimas apie leidžiamą s-gos įkūrėjo Vl. Pūtvio monografiją, bei ilgėliau sustota ties numatyta knyga apie caristinės ir sovietinės Rusijos įvykdytą ir tebevykdomą tautžudystę Lietuvoje. Knygai redaktorių surasti ir su juo susitarti pavesta broliui J. Švobai.

Spaudos ir Informacijos skyriaus p-kas brolis Vl. Mingėla pranešė, kad šių metų uoliausiems spaudos darbuotojams šauliams premijoms paskirti komisija sudaryta Los Angeles mieste.

Sekė einamieji reikalai, sumanymai ir apsiūlymai. Aptarta visa eilė opių reikalų, pramatyta daug naujų darbų. Pirmininkui sumaniai posėdį vedant ir broliškai visus reikalus sprendžiant, posėdis tą patį vakarą buvo baigtas ir valdybos nariai iš Čikagos "Vytauto Didžiojo" kp. tuoj pat išskubėjo į Čikagą, nes sekančią dieną jų kuopa ruošė vaidinimą. Posėdyje dėl ligos ir kitų reikalų nedalyvavo nariai iš Kanados.

*

Stasio Butkaus kuopos šaulys Povilas Valantinas, prieš porą metų atšventęs savo šauliškos veiklos auksinę sukaktį, kovo 22 atšventė savo 80-tąjį gimtadienį. Sveikiname ir linkime dar sulaukti dienos kai galės grįžti į laisvą mylimą Žemaitiją.

*

Atsiųstas "Jono Vanagaičio" kuopos Bostone leidžiamo "Trimituko" Nr. 1/13. Jame visos žinios apie III Kultūrinę savaitę, J. Vanagaičio kp. žinios, reportažas apie "Kar. A. Juozapavičiaus" Moterų sekcijos veiklą, apie "Martyno Jankaus" kp. Brocktone įvykius, naują "Dr. Vinco Kudirkos" šaulių kuopą Worchesteryje, Jaunimo Informacijos Centrą ir patį "Trimituką".

"Trimitukas" paįvairintas nuotraukomis. Siuntinėjamas kuopoms veltui. Apie Kultūrinę Savaitę rašo: "Numatyta plati ir įvairi programa, kuri bus vykdoma rytais ir vakarais, paliekant visą dieną poilsiui ir programoms.

Žymesnieji įvykiai: žuvusių už Lietuvą pagerbimas — vainiko padėjimas, pamaldos, baliono į Lietuvą leidimas, susipažinimo vakaras su šokiais, meno ir literatūros vakaras — Pūtvio raštų pristatymas, iškyla į Atlanto vandenyną, laužas ir liepos 9 d. vakare teatras. Matysime St. Butkaus dviejų veiksmų dramą "Partizano motina". Vaidins Montrealio scenos mėgėjų grupė, susidedanti iš 17 asmenų. Vaidinimas užtruks porą valandų.

Atsiradus bent 3 varžovams, bus pravestos šaudymo, tinklinio, teniso, šachmatų ir kitų sporto šakų varžybos. Laimėtojams bus įteiktos taurės.

Organizuojamos šaulių veiklos ir rankdarbių parodos.

Paskaitas skaitys šaulys Vladas Pauža, Lietuvių Bendruomenės Tary-

bos narys Eligijus Sužiedėlis. Jaunuoliai — JAV kariuomenės kapitonas Algirdas Makaitis kalbės šaulių veiklos reikalais, o Gintaras Karosas supažindins su Jaunimo Centro veikla ir uždaviniais Inž. Juozas Stašaitis ruošia paskaitą apie atominį karą ir apsaugą. Paskaita bus pailiustruota Nevadoje įvykdytų atominių bandymų nuotraukomis ir papildyta JAV kariuomenės pagamintais garsiniais filmais. Dar yra pakviesti paskaitas skaityti šaulių moterų vadovė K. Kodatienė, šaulys pedagogas Vaclovas Čižiūnas, bei Vliko narys Bronius Bieliukas ir šaulys Paulius Baltakis, OFM, bet su jais dar galutinai nesusitarta."

Seka informacinė medžiaga apie kambarius, kainas ir raginimas greičiau užsiregistruoti, nes Tėvai Pranciškonai kambarius rezervuoja iš eilės.

ŠAULIAI IŠKILMINGAI PAMINĖJO VASARIO 16-TĄJĄ

"Vytauto Didžiojo" šaulių kuopa minėjo Lietuvos Nepriklausomybės Akto paskelbimo 54 metų sukaktį, š. m. vasario 13 d. Vyčių salėje, Čikagoje.

Jau gerokai prieš 2 v.p.p. salė buvo pilnutėlė šaulių ir svečių. Minėjimą atidarė ir jam vadovavo kp. pirm. V. Išganaitis. Pakvietus garbės prezidiumą, įnešus vėliavas, sugiedojus himną ir pagerbus šaulius ir karius žuvusius už ietuvos laisvę buvo pradėtos iškilmės. Pirmiausiai tarė žodį Š.S. garbės narys V. Išganaitis. Po to, pakvietė Algirdą Budrecką, kuris tai progai skaitė paruoštą paskaitą. Prelegentas kalboje prisiminė Nepriklausomybės Akto signatarus, šaulius partizanus ir karius savanorius. Jis plačiau apsistojo prie jų nuveiktų žygdarbių . . .

Meninėje programos dalyje A. Budreckas dar paskaitė ir savo eilėraštį, kuris buvo skirtas Vasario 16-tąjai.

Meno kuopelės vadovo J. Petrausko parašytą montažą — "Istorijos raida", surežisuotą akt. Alfos Brinkos, suvaidino: J. Petrauskas, A. Brinka, R. Likanderytė, P. Tomkus, R. Česnauskaitė ir A. Viktora.

Po to sekė P. Beinoro parašytas vaizdelis — "Savanoriai", kurį suvaidino: P. Beinoras, A. Duseikienė, J. Platakis, J. Baškauskas, M. Dapkienė ir J. Jovarauskas. Apšvietimas — V. Žygo, muzikos garsai — K. Petrausko.

Po iškilmingo minėjimo ir meninės programos dalies buvo vaišės. Vaišėms vadovavo šaulių moterų vadovė S. Cecevičienė, talkininkaujant kuopos sesėms šaulėms. **Al. Bud.**

"STASIO BUTKAUS" ŠAULIŲ KUOPA DETROITE

"Stasio Butkaus" šaulių kp. metinis susirinkimas įvyko vasario 20 d. 12 val. Lietuvių Namuose. Kuopa savo sąrašuose turi apie 150 narių ir savo veikla garsi Detroite ir jo apylinkėse.

Susirinkimą atidarė kuopos pirm. Vincas Tamošiūnas ir pakvietė susirinkimui pravesti žurn. Vladą Mingėlą, o sekretoriauti Stefą Kaunelienę ir Emiliją Kutkienę.

Praėjusių metų kuopos susirinkimo protokolą perskaitė Elžbieta Jodinskienė. Kuopos veiklos apžvalgą nušvietė pirm. Vincas Tamošiūnas. Savo kalboje jis išreiškė padėką visiems kuopos valdybos nariams ir sekcijų vadovams, taip pat ir spaudos bendradarbiams, tuo pažymėdamas, kad visiems dirbant, daug kas buvo padaryta ir atsiekta.

Šaulių s-gos Kultūrinė Savaitė šiais metais įvyks liepos 8-15 d. pas Tėvus Pranciškonus Maino valstijoje. Ją tvarkys Bostono šaulių kuopa, kurios pirmininkas yra inž. Stašaitis.

Tuo pačiu pasidžiaugta, kad Šaulių Sąjunga tremtyje auga ir šiais metais susiorganizavo net 7 nauji vienetai.

Taip pat buvo pranešta, kad gautas raštas iš Lietuvių Jaunimo Informacijos Centro pirm. Gintaro Karoso, apie sutikimą inkorporuotis į Šaulių Sąjungą. Šis raštas išdalintas šauliams susipažinti ir pareikšti savo nuomonę.

Užpirktas žemės sklypas prie Dainavos susideda iš kalno ir lygumos ir yra be medžių. Pavasarį bus pradėta jį tvarkyti, bus įrengta šaudykla ir vieta iškyloms.

"Stasio Butkaus" šaulių kuopos biblioteka yra turtinga ir jau turi apie 1000 knygų.

JIC pirmininkui $1000 čekį įteikiant, iš kairės į dešinę: LŠST iždininkas Stasys Bernatavičius, J.I.C. atstovas iš Detroito Robertas Selenis, J.I.C. p-kas Gintaras Karosas ir s-gos pirmininkas Vincas Tamošiūnas.

Vasario 16-sios proga šaulių žymenimis apdovanotieji šauliai: iš k. — L. Kult. muzėjaus prez. S. Balzekas, S. Cecevičienė ir A. Budreckas. Ženklus prisegė gen. K. Musteikis ir pažymėjimus įteikė Vytauto D. šaulių kuopos pirmininkas V. Išganaitis.

Pirm. Vincas Tamošiūnas taip pat pranešė, kad rašytojas Balys Gražulis, po padarytos jam širdies operacijos, sveiksta.

Bronės Selenienės, Moterų sekcijos vadovės ir Roberto Selenio, Jaunimo sekcijos vadovo kadencija baigėsi po 1 metų ir jie sutiko dar metams savo pareigose pasilikti.

Į kuopos valdybos pirmininkus buvo pastatyti net keli kandidatai, bet visi savo kandidatūras atsiėmė. Pirmininku sutiko, ir vienbalsiai plojimu buvo išrinktas, Vincas Tamošiūnas. Kiti valdybos nariai pareigomis pasiskirstė sekančiai: Antanas Šiurkus — I vicepirmininkas, Petras Januška — II vicepirm., Albinas Grigaitis — III vicepirm., Petras Želvys — I sekretorius, Genovaitė Viskantienė — II sekr. ir Petras Bliudžius — iždininkas.

Į šaudybos ir sporto sekciją išrinkti: Jonas Šostakas, Jonas Kavaliauskas, Jonas Leonavičius, Matas Baukys, Antanas Šiurkus, Vitalijus Šeputa ir Mitrus Morkus. Vasario 16 gimnazijos būrelio tvarkytojai yra Feliksas Blauzdys ir Juozas Murinas. Parengimų komisija: Bronė Selenienė, Julija Bliudžiuvienė, Jonas Maršalkovičius, Bronius Valiukėnas, Petras Želvys ir Jonas Butkus. Kultūrinė sekcija: Jonas Švoba, Stefa Kaunelienė, Danutė Petronienė, Emilija Kutkienė, Marija Sims, Vladas Selenis, Vladas Mingėla, Antanas Grinius ir Balys Gražulis. Kontrolės komisija: Marijonas Šnapštys, Edvardas Milkauskas, Leonardas Šulcas ir kandidatas Juozas Mačiulaitis. Garbės teismas: kun. Viktoras Kriščiunevičius, Juozas Briedis, Juozas Racevičius ir Juozas Tamošiūnas. Vėliavnešiai: Feliksas Blauzdys, Jonas Maršalkovičius, Juozas Mačiulaitis ir Bronis Valiukėnas. Bibliotekos tvarkytojai: Antanas Petrauskas, Leonardas Šulcas, Elžbieta Jodinskienė ir Eugenija Šniokaitienė. Foto reporteriai: Kazys Sragauskas ir Leonardas Šulcas.

Išrinkus kuopos valdybą ir sekcijų narius, toliau sekė kuopos valdybos narių ir sekcijos vadovų pranešimai.

Revizijos komisijos pirmininko Marijono Šnapščio pranešimu kuopa metų bėgyje turėjo $3,786.76 pajamų ir $2,364.44 išlaidų ir sausio 1 d. turi: $1,422.32 kasoje.

Susirinkimo metu šaulių žvaigždės medaliu buvo apdovanotas Kazys Sragauskas; pakelti į garbės šaulius — Juozas Racevičius ir Juozas Tamošiūnas. Kazys Sragauskas turi atsivežęs iš Lietuvos savo šaulio liudijimą, o Juozas Racevičius — šaulio ženklą.

Susirinkime žodį tarė ir kuopos kapelionas kun. Viktoras Kriščiunevičius, pažymėdamas, kad jam tenka dirbti su prieš 50-60 metų atvykusiais lietuviais. Kvietė padaryti jiems džiaugsmo ir į Šv. Petro bažnyčią dažniau atsilankyti. Minint Lietuvos nepriklausomybės ar kitas šventes šauliai ir kitos organizacijos galėtų dalyvauti visose bažnyčiose, o ne vienoje. Susirinkimas buvo baigtas Tautos himnu. Po susirinkimo įvyko kavutė su užkandžiais, kurią suruošė moterų sekcija, vadovaujama Bronės Selenienės.

A. Grinius

PAGERBĖ ŠAULIŲ SĄJUNGOS ĮKŪRĖJĄ VLADĄ PŪTVĮ

1972 m. kovo 12 d. "Vytauto Didžiojo" šaulių kuopa surengė Vlado Pūtvio minėjimą Vyčių salėje, Čikagoje. Šauliai ir svečiai pripildė visą iškilmių salę. Minėjimą atidarė ir jam vadovavo kp. pirm. Vladas Išganaitis.

Įnešus vėliavas, sugiedojus Lietuvos himną, buvo pagerbti kritę už Lietuvos laisvę ir mirę šauliai.

Vasario 16-sios proga apdovanotiems šauliams buvo įteikti garbės ženklai: Š.Ž. ordinas — S. Balzekui, L. Kultūros muzėjaus prezidentui ir Š.Ž. medalis — S. Cecevičienei ir A. Budreckui. Garbės ženklus prisegė Ordinų tarybos pirm. gen. K. Musteikis. Š.S. garbės narys V. Išganaitis įteikė apdovanojimo pažymėjimus.

Po to buvo prisaikdinti 50 naujai į kuopą įstojusių šaulių.

Vėliau, dr. J. Tautvila skaitė paskaitą. Prelegentas paskaitoje prisiminė tuos sunkius laikus, kuomet Vladui Pūtviui teko kovoti ir dirbti dėl Lietuvos laisvės ir lietuvybės. Jo dėka

buvo įkurta šaulių S-ga. Vl. Pūtvio dvasia ir išeivijoje neliko pamiršta ir liks visad šauliams gyva.

Meninėje programos dalyje š. A. Kevėža paskaitė Vlado Pūtvio garbei skirtą eilėraštį. Trumpą patriotinį vaidinimą atliko: P. Beinoras, J. Platakis ir J. Šuopytė. J. Petrauskas paskaitė S. Santvaro "Kantatą", o A. Duseikienė padeklamavo. Talkininkavo akt. A. Brinka.

Po meninės programos vyko vaišės. Vaišių metu buvo prisiminti Kazimierai ir Kazės. Jų garbei buvo sudainuota ilgiausių metų. Vaišes parengė šaulės sesės.

Minėjimo iškilmės praėjo pakilioje dvasioje, o vaišės draugiškoje nuotaikoje.

Algirdas Budreckas

PŪTVIEČIŲ ŽINIOS

Toronto Vl. Pūtvio šaulių kuopa su savo vėliava dalyvavo Vasario 16 D. pamaldose Prisikėlimo bažnyčioje. Jose, kuopos pirmininko pakviestas, dalyvavo škotas L. Milne, Suomijoje planavęs išvaduoti Simą Kudirką. Pamaldas laikęs tėvas Placidas priminė dalyviams, kad jose su šauliais dalyvauja svečias, planavęs išlaisvinti Simą.

Po pamaldų kuopos pirmininkas š. St. Jokūbaitis pristatė svečią šauliams ir įteikė atminčiai nuo kuopos dovaną — dr. J. Končiaus knygą anglų kalba "Vytautas Didysis" ir tautinę juostelę, papuoštą šauliško ženklu.

L. Milne pasisveikino su šauliais, padėkojo ir pareiškė: — "Lietuviai geriausi mano draugai."

•

Š.m. kovo mėn. 5 d. įvyko kuopos metinis susirinkimas. Jį atidarė kp. pirm. š. St. Jokubaitis. Įnešus vėliavą, pirmininkas po trumpos kalbos, apie šauliškas tradicijas, pakvietė susirinkusius susikaupimo minute pagerbti prieš 43 metus mirusį šaulių S-gos kūrėją—Vladą Pūtvį-Putvinskį, praeitais metais mirusį kuopos narį š. R. Benotą ir mirusius bei žuvusius dėl Tėvynės laisvės šaulius.

Tolesnei susirinkimo eigai vadovauti buvo pakviestas š. M. Petrulis, o sekretoriauti š. P. Gulbinskas. Sklandžiai buvo sprendžiami visi darbotvarkės punktai. Kiek ilgesnis buvo valdybos pirmininko pranešimas, supažindinęs su praeitų metų kuopos veikla, kuri buvo plati.

Baigiantis susirinkimui, kp. pirmininkas įteikė trofėjas jauniams, dalyvavusiems rinktinės šaudymo varžybose — D. Jokūbaitytei ir R. Daugėlai. Pagerbė darbščią šaulių šeimą — Z. ir P. Jonikus. Sesei, kuri yra moterų vadovė, įteikė kuopos padėkos lapą, o broliui, kuris yra kuopos vicepirmininkas, prisegė LŠST Šaulių Žvaigždės medalį. Susirinkimas buvo užbaigtas Lietuvos himnu.

Po susirinkimo įvyko pobūvis, kuriame dalyviai buvo pavaišinti. Jame buvo pagerbti šauliai, išbuvę Sąjungoje virš 40 metų. Jie buvo pakviesti prie garbės stalo, o moterų šaulių vadovė jiems prisegė po gėlę. Kanados šaulių rinktinės padėkos lapais buvo apdovanoti šie šauliai veteranai: Elzė Jankutė, M. Valiulienė, E. Dambrauskienė, K. Priščeponkienė, kūrėjas-sav. V. Kazlauskas, kūr.-sav. St. Banelis, V. Bačėnas, J. Jankaitis, M. Petrulis, inž. J. Preikšaitis, J. Priščeponka ir š. Butienė. Taip pat prie garbės stalo buvo pakviesti kūrėjų-sav. "Karin. Juozapavičiaus" sk. pirmininkas A. Paciūnas ir kūr.-sav. V. Štreitas.

Vaišių metu buvo pasakyta eilė kalbų, pasidalyta įspūdžiais, bei atsiminimais ir pabūvota vienminčių tarpe. Pageidautina daugiau tokių susirinkimų.

Kuopos valdyba yra dėkinga garbės šauliui kun. P. Ažubaliui už leidimą pasinaudoti sale ir sesėms šaulėms už paruošimą vaišių, ypač moterų vadovei Z. Jonikienei, M. Jokūbaitienei, R. Daugėlienei, Adomavičienei ir kitoms.

Kuopos sekretorės š. R. Daugelienės rūpesčiu, Kalėdų ir Vasario 16 proga buvo išleisti kuopos biuleteniai. Juose raginami šauliai įsijungti į Kanados Lietuvių Fondą ir būti duosniais Tautos Fondui.

•

Toronto Pabaltiečių karo veteranų korpas (Baltic Veterans Corps), kuriame lietuvius atstovauja Vl. Pūtvio šaulių kuopa, vasario 5 d. Toronte, latvių veteranų "Daugavas Vanagi" namuose sušaukė 6 metų veiklos sukaktuvinį susirinkimą — pasilinksminimą.

Susirinkimui vadovavo latvis Ozols. Sveikinimo žodį tarė korpo pirmininkas latvis O. Perro. Pagrindinę kalbą pasakė KLB pirmininkas inž. E. Čiuplinskas. Meninę programą išpildė solistai — estas R. Tralla ir latvis A. Vitols, bei latvių vyrų trio "Celinieki". Programoje vyravo estų ir latvių karinės dainos.

Lietuvius atstovavo kp. pirm. š. St. Jokūbaitis su šeima ir gerokas būrys šaulių.

š. P. Gulbinskas

Ukmergės apskrities milicija, Lietuvos neprikl. valstybei atsikuriant, 1919 m. Sėdinčiųjų eilėje, iš k. 8-tas — apskrities milicijos vadas Jonas Šostakas; gal vienintelis milicijos, vėliau policijos vadas ištarnavęs iki pat Lietuvos nepriklausomybės sutemų — bolševikų okupacijos, tose pareigose. Už nuotrauką esame dėkingi kpt. K. Petrauskui, Čikagoje.

Redaguoja S. KAUNELIENĖ, 531 W. Grand Blvd., Detroit, Mich. 48216

PAREIGŲ PASIKEITIMAS

Clevelando Kar. A. Juozapavičiaus šaulių kuopos moterų sekcijos vadovei sesei Dr. M. Žilinskienei nuoširdžiai dėkoju už eitas sekcijos vadovės pareigas ir visą atliktą darbą.

Sveikinu naują, prityrusią sekcijos vadovę, sesę Oną Mikulskienę. Linkiu gražiausios sekmės visuose darbuose!

Moterų šaulių vadovė

CLEVELANDO ŠAULĖS

Clevelando Šaulių kuopos Moterų sekcijos vadovė O. Mikulskienė kovo mėn. 23 d. buvo sukvietusi sekcijos šaules į susirinkimą einamiesiems reikalams aptarti ir supažindinti su ikišioline veikla. Perskaičius praėjusio susirinkimo protokolą, sekcijos vadovė pranešė apie naujai įstojusias kandidates ir pasidžiaugė Moterų sekcijos augimu.

Iš O. Mikulskienės pranešimo apie nuveiktus darbus ypatingai paminėtina lietuvių kultūrinė parodėlė Public Auditorium patalpose, kovo mėn. 12-18 d.d. Čia kasmet vyksta Clevelando statybininkų ir gėlininkysčių sąjungos rengiama "Home & Flower Show", į kurią taip pat ir Clevelando Kultūrinių Darželių federacija įsijungia savo tautinėmis parodomis. Apie šiuos Kultūrinius Darželius jau buvo minėta anksčiau šiose skiltyse. Šiemet federacijos pirmininkė R. Premeneckienė paprašė Šaulių Moterų sekcijos vadovę O. Mikulskienę padėti suorganizuoti Lietuvių Darželio parodą. Nors laiko teliko labai nedaug, O. Mikulskienei pavyko surinkti atitinkamų eksponatų ir sutelkti keleta lietuvaičių, tautiniuose drabužiuose. Visos jos pakaitomis toje parodoje budėjo, teikdamos besidomintiems paaiškinimus apie išstatytus dirbinius, apie lietuvių tautą ir Lietuvą. Tenka čia pastebėti, kad nemaža lankytojų — svetimtaučių buvo ne tik susidomėję, bet ir susižavėję lietuvaičių tautiniais drabužiais, jų spalvingumu, spalvų deriniu. Eksponatų tarpe buvo taip pat gintariniai dirbiniai, tautinės juostos, lėlės.

P. Premeneckienei pakvietus, sekcijos vadovė taip pat buvo nuvykusi į Lietuvių Kultūrinio Darželio sąjungos valdybos metinį susirinkimą, kur buvo aptariami įvairūs Darželį liečią klausimai. O. Mikulskienė pažadėjo valdybai Šaulių Moterų sekcijos paramą tvarkant bei gražinant Darželį.

Vykdant ankstesnį nutarimą, Motinos Dienos proga (gegužės mėn. 7 d.) užsakytos Šv. Jurgio parapijos bažnyčioje Šv. Mišios už visas motinas— šaules, gyvas ir mirusias, Tėvynėje, Sibire ir išeivijoje. Tą pat dieną Čiurlionio namuose įvyks tai progai pritaikinta paskaita; prelegente yra pakviesta "Trimito" redaktorė, šaulė Kaunelienė, iš Detroito.

Vienas ypatingas šio sekcijos susirinkimo tikslas buvo įteikimas šaulei I. Kapčienei dovanos — albumėlio su sekcijos sesių parašais. Ji ir jos vyras, kuris taip pat yra šaulys, išsikelia į Floridą. Jiedu yra padovanoję Clevelando "Karin. Juozapavičiaus" šaulių kuopai vėliavą, ir ją pašventinant I. Kapčienė buvo vėliavos "kūma" (kartu su kūmu A. Mikulskiu). Atvelykio dieną, (balandžio 9), Kapčių šeimai pagerbti, rengiami išleistuviniai pietūs.

Pasinaudodama šio susirinkimo proga sekcijos vadovė pasidalino su čia esančiomis šaulėmis kai kuriais prisiminimais iš tolesnės praeities, papasakodama apie vieną labai prisiminti nuoširdumo ir pasišventimo nuotykį. 1945 m. pradžioje tarpe daugelio tautiečių, pasirinkusių vienintelį belikusį kelią į laisvę nuo besiartinančio priešo, buvo ir čiurlioniečių šeima. Ji kartu su kitais atsidūrė Austrijoje, Šveicarijos kalnų papėdėje, pabėgėlių barakuose. Tuometinės sąlygos, bendrai, o pabėgėlių ypatingai, kaip žinia, buvo nepaprastai sunkios. Buvo žiemos metas, ir jie kentė šaltį ir alkį. Vyrai buvo paimti darbams, kasti sniegą ar kt., o moterims teko rūpintis kaip pramisti, gyvybę palaikyti. Netoliese gyveno kita pabėgėlė — Elena Malskienė, kurią šiandien matome naujai įstojusią šaulių tarpe. Sužinojusi apie čiurlioniečių ir kitų lietuvių sunkią padėtį, ji atskubėjo į pagalbą maistu, parūpindama jį net savo lėšomis. Čiurlioniečiai to nepamiršo. Ir dabar O. Mikulskienė, pasveikindama E. Malskienę įsijungusią į šaulių šeimą, kartu išreiškė, savo ir visų kitų čiurlioniečių, gilaus dėkingumo jausmą už tą nepaprastą nuoširdumą anuo sunkiu laikotarpiu. To dėkingumo ženklan O. Mikulskienė, čia pat, įteikė šaulei E. Malskienei simbolinę dovaną — orchidėjos pavidalo auksinę sagtį, atsivežtą iš Pietų Amerikos Čiurlionio ansamblio gastrolių proga. Kaip jaudinąs buvo šitas momentas, netenka nė minėti.

Susirinkimo metu šaulės išklausė O. Naumanienės prisiminimų dalelę iš šaulių S-gos kūrimosi laikų, kuriuose ji taip pat trumpai nušvietė ypatingas to laikotarpio sąlygas.

Susirinkimas vyko, kaip paprastai, p.p. Mikulskių rezidencijoje. Po susirinkimo svetingi šeimininkai pakvietė dalyves prie vaišių stalo, kur buvo praleista valandėlė jaukiame pašnekesyje.

O. N.

J. Narūnė

PRIE ATLANTO

Palmių žali pirštai
Virpa . . . tirta . . .
Pirštai šiurkštūs
Barška . . . ir niršta . . .
Barškėkite
Šiurkštų ritmą! . . .
Barkitės . . . grūmokite
Žiauriajam okeanui
Jūs pranašiški
Ir neatlaidūs pirštai!
Lyg perspėjančio tėvo,
Kur čia pakrantėje miršta. . .

Jono Garlos nuotrauka po 1972 m. vasario 20 d. Moterų sekcijos susirinkimo O. ir A. Mikulskių namuose. Sėdi iš k.: sesės šaulės O. Pautienienė, sekcijos vadovė O. Mikulskienė, U. Grincienė, E. Šarkauskienė, V. Langienė, L. Kazienė, O. Naumanienė, A. Smelstorienė ir E. Kapčienė. →

Iš Clevelando
"Karln. A. Juozapavičiaus" šaulių kp. Moterų sekcijos veiklos

Clevelando Šaulių kuopa buvo įsteigta 1970 m. pabaigoje ir netrukus prie jos buvo sudaryta Moterų sekcija, kuriai vadovavo dr. M. Žilinskienė Per pirmuosius savo gyvavimo metus sekcija augo narių skaičiumi. Iš pirmųjų metų veiklos paminėtina, Motinos dienos proga, suruošta Clevelando "Tėvynės Garsų" radio programa "Lietuvė Motina". Programą paruošė dr. M. Žilinskienė.

Sekcijai žengiant į antruosius gyvavimo metus, naujai išrinkta sekcijos vadovė, šaulė O. Mikulskienė, vasario 20 d. buvo sukvietusi savo pirmąjį narių susirinkimą aptarti aktualius einamuosius reikalus, nustatyti gaires tolesnei veiklai ir kt. Šia proga buvo pakviestas ir kuopos p-kas dr. K. Pautienis. Jis pasveikino šaules ir perskaitė Šaulių s-gos p-ko V. Tamošiūno raštą, liečiantį Moterų sekciją. Susirinkiman, viešnios teisėmis, atsilankė klevelandiečiams gerai pažįstama veikėja R. Premeneckienė. Jos iškeltasai reikalas Clevelando lietuvių bendruomenei turėtų būti itin įdomus, tad norėčiau jį ir pažymėti.

Clevelando mieste, prie Liberty Rd., yra nuo senų laikų etninėms grupėms skirtas plotas, vadinamas "Kultūriniais darželiais". Pastarieji yra miesto nuosavybė ir anksčiau pats miestas juos prižiūrėjo bei tvarkė, leisdamas tautinėms grupėms ten ruošti tautines šventes, rūpintis savo darželio tvarkymu, pagražinimu ir pan.

Taigi ir lietuviai turi savo Darželį, kurį puošia dr. J. Basanavičiaus, dr. V. Kudirkos ir Lietuvos dainiaus Maironio biustai. Jis globojamas ir tvarkomas pasišventusių vietos lietuvių, kurių tarpe ypač uolus buvo a.a. žurnalistas ir rašytojas Kazys Karpius. Nors po to, kai miestas nutraukė priežiūrą ir švaros palaikymą, toji užduotis buvo labai pasunkėjusi, tačiau būdamas gyvas K. Karpius nenuilstamai Darželiu rūpinosi. Prieš mirdamas, pereitais metais jis prašė p. R. Premeneckienę perimti to Darželio globą. Ji jam tai pažadėjo.

Iš p. Premeneckienės pranešimo paaiškėjo, kad svarbu Darželį netik išlaikyti, bet ir atgaivinti jo paskirtį, bei reikšmę vietos lietuvių tautiniai kultūriniame gyvenime. Čia, p. Premeneckienės nuomone, būtų tinkama dirva šaulių moterų veiklai, kooperuojant su Darželio valdyba. Ši sugestija dalyvėms atrodė labai priimtina principe, bet taip pat sukėlė ir kai kurių nuogastavimų, nes Darželio vieta yra juodžių rajone ir lankantis ten, priežiūros ar tvarkymo reikalais, moterys nesijaustų saugios.

Smulkiau panagrinėjus įvairius su tuo susijusius klausimus ir pasvarsčius ir kitų lietuviškų organizacijų įjungimą į Darželio priežiūrą, sekcijos vadovė padėkojo viešniai už padarytą pranešimą ir tolesnį to reikalo svarstymą atidėjo sekančiam susirinkimui.

Sekcija nutarė ir šiemet suruošti Motinos Dienos minėjimą. Nustatyta minėjimui data — gegužės 7 diena. Užsitęsus paklausimams ir diskusijoms, kaikurie dienotvarkės punktai buvo atidėti sekančiam susirinkimui.

Susirinkimas vyko jaukioje brolio ir sesės Onos ir Alfonso Mikulskių rezidencijoje, kurių vardai yra taip tampriai susiję su lietuviška kultūrine veikla išeivijoje ir su lietuviška daina bei muzika. Tikrai džiugu, kad sesė Ona, nors jos darbas su Čiurlionio Ansambliu reikalauja iš jos taip daug laiko, apsiėmė vadovauti kuopos Moterų sekcijai. Jos kaip senos šaulės, buvusios Klaipėdos Šaulių Rinktinės Moterų vadės patirtis, bus labai naudinga ir "Karin. A. Juozapavičiaus" Moterų sekcijos veiklai vadovaujant.

Po susirinkimo dalyvės vaišingų šeimininkų buvo nuoširdžiai pavaišintos ir praleido malonią valandėlę besidalindamos įspūdžiais ir šauliškos veiklos prisiminimais.

Ona Naumanienė

A.A. Ona Pūtvytė-Tercijonienė (k.) su savo anūkais 1965 metais Kalėdų švenčių metu, Monroe, Conn. Antroji iš d. p. Rygelienė-Tercijonaitė.

A.A. SESĖS ONOS PUTVYTĖS-TERCIJONIENĖS NETEKUS

Vasario 5 d. atsiskyrė su šiuo pasauliu visuomenininkė, pedagogė, viena iš pirmųjų šaulių moterų veikėjų, sesė Ona Pūtvytė-Tercijonienė. Giliame nuliūdime paliko dukteris: Aldoną Rygelienę su šeima, Giedrę Kulpienę su šeima, sūnų Vincą, seseris — Sofiją Mantautienę su vyru, Emiliją Pūtvytę ir kitus gimines.

Velionė kilusi iš Lietuvos bajorų, patrijotų šeimos. Ne tik tėvas Vladas Pūtvis, bet jau ir senelis Rapolas dirbo dėl Lietuvos ir abu buvo rusų valdžios suimti, išvežti ir kalinti Sibire.

Vladas Pūtvis, Šaulių S-gos įkūrėjas, visą savo gyvenimą pašventęs Lietuvai ir Šaulių S-gai, kartu su savo žmona Emilija Gruzdyte, taip pat bajore ir atsidavusia Šaulių S-gai, turėjo didelės įtakos ir savo vaikams, jie visi ėjo, o gyvieji ir dabar tebeina, tais pačiais tėvų pramintais lietuvybės keliais.

Ona 1919 m. baigė Šiaulių gimnaziją. Gimnazijoje jau aktyviai reiškės lietuviškoje veikloje. Nuo pat Šaulių S-gos įsikūrimo buvo aktyvi jos narė, drąsi, veikli ir kovinga tais laikais. Pirmaisiais S-gos įsikūrimo metais, kartu su tėvu, ne sykį ėjusi nakties sargybą. Dirbo Kauno Rinktinės valdyboje, lankė provincijos valsčius, padėjo organizuoti šaulių vienetus. Aktyviai buvo įsijungusi į šaulių sanitarinį darbą, daug prisidėjo prie organizavimo s-gos sanitarinių kursų. 1927 m. išrinkta Kauno šaulių būrio moterų sekcijos pirmininke ir buvo Kauno skyriaus moterų pirmoji vadė. Švenčiant Šaulių S-gos dešimtmetį sesė Ona vedė šaules moteris, pirmą kartą viešai eisenoje pasirodžiusias.

1933 m. pirmojo šaulių moterų suvažiavimo metu buvo išrinkta šaulių moterų centro komitetan, tapo prezidiumo ir sveikatos sekcijos vadovė. Lankė šaulių moterų vienetus, dėstė kursuose, skaitė paskaitas suvažiavimuose ir stovyklose ir daug kitų, tuo laiku svarbių, šauliškų darbų atliko.

1923 m. Berlyne baigė Pestalozzi-Frebelio vardo vaikų darželių auklėtojų kursus. Drauge su H. Ivanauskiene organizavo šaulių vaikų aikštelių kursus. Pati vadovavo Aleksoto vaikų vasaros aikštelei. Padėjo įsteigti Lietuvos Vaiko draugiją. Dėstė tos d-jos vaikų darželių vedėjų kursuose ir pati buvo tos d-jos Žaliakalnio vaikų darželio vedėja.

Buvo pirmoji "Trimito" administratorė. Bendradarbiavo spaudoje, rašydama "Trimite", "Šaulėje", "Šeimoje" bei "Motinoje ir Vaike".

Lietuvišką darbą tęsė ir tremtyje: Hanau stovykloje, o taip pat ir JAV-bėse, Brookline.

Pastaruoju metu gyveno pas dukrą Aldoną Rygelienę. Jos ir vyro inž. Juozo Rygelio rūpestingoje globoje ji praleido paskutinius gyvenimo metus.

Garšvos laidojimo koplyčioje, Richmond Hill, N. Y., jos karstą puošė vainikai, šaulių ženklas ir Šaulių Žvaigždės ordinas. Atsisveikino gausus būrys giminių, draugų ir pažįstamų. Atsisveikinimo žodžius tarė seserėnas prof. V. Mantautas, L. Virbickas ir A. Reventas šaulių vardu. Palaidota Stadford, Conn. kapinėse, greta savo vyro, medicinos daktaro Vinco Tercijono.

Tesuteikia Aukščiausias ramybę svetimoje žemėje!

Kas ji yra... tai mes dar būsim!
Ir vėl tenai... toli... drauge...

K. Kodatienė

Tauriai Lietuvei, Šaulių Sąjungos Ugdytojai

A. A.

ONAI PŪTVYTEI-TERCIJONIENEI

mirus, seseris šaules: Sofiją Mantautienę ir Emiliją Pūtvytę nuoširdžiai užjaučia ir kartu liūdi

Kar. Juozapavičiaus kuopos
Šaulių Moterų sekcija

← Pūtvių šeima. Motina Emilija sėdi tarpe dukros Sofijos Mantautienės ir sūnaus Vytauto. Stovi sūnus Stasys, prof. Emilija Pūtvytė ir a.a. Ona Tercijonienė. Motina ir abu sūnūs yra Sibiro kankiniai, ten žuvę.

— Pasiekus mėnulį, ieškoma tolimesnių bazių **Marse**. 1971 m. lapkričio pabaigoje, rusų satelitas Mars 2, prisijungė prie kiek anksčiau ten nuskridusio amerikiečių Mariner 9, kuris buvo iššautas erdvėsna, kelionei link Marso, 1971 m. gegužės 30 d. Mariner 9 pasiekė Marsą per 167 paras, nuskrisdamas 25 milionus mylių. Per 90 dienų, būdamas orbitoje 450 mylių nuo Marso, jis nufotografavo apie 70% visos planetos paviršiaus, perduodamas vaizdus žemėn; išmatavo paviršiaus temperatūrą ir nustatė planetos traukos dydį. Rusų Mars 2, pasiekęs Marsą, perėjo orbiton ir nuleido ant planetos, nei daugiau, nei mažiau, kaip kūjį ir piautuvą. 1973 m. rusai planuoja ant Marso išlaipinti astronautus, tačiau yra daug abejonių, nes yra pastebėta Marse didelių audrų.

— 1971 m. lapkričio mėn. Amčatka saloje, amerikiečiai susprogdino požemyje **5 megatonų vandenilio bombą**, kurios modelį pritaikins kovai prieš satelitines raketas (žiūr. 1971 m. "Karys" Nr. 10). Šia proga, reikia pastebėti, kad panašius bandymus rusai pradėjo 1970 m. spalių mėn., susprogdindami 3 ir 6 megatonų, gi 1971 m. rugsėjo mėn. — 2 ir 4 megatonų vandenilio bombas skirtas tam pačiam tikslui. Šiuo metu, minėto galingumo priešraketinių raketų sistema yra išdėstyta Maskvos gynybai.

— Dr. W. S. McBirnie, praeitais metais išleistoje knygoje **"The secret weapons which can prevent a Soviet victory"**, patiekia keletą siūlymų, kaip sustabdyti rusiško imperializmo plėtrą pasaulyje: "... kai sovietinė Rusija šiandien perima pirmavimą vandenynuose, ore ir žemynuose, yra tik viena reali priemonė išlaikyti pusiausvyrą pasaulyje: viršijant rusus technologijoje, geresniais ginklais, gaminant naujus, moderniškus naujos technologijos ir išradimų pagrindais. Chemijoje viršyti juos biologiniais ginklais, erdvėse — žemės orbitoje — bazėmis su parengtais ten ginklais; pritaikyti taktinius branduolinės energijos ginklus, bepilotinius bombonešius, "Laser" neutroninius ginklus ir kita." Autorius ypatingai pabrėžia neatidėliojamą reikalingumą naujų modernių ginklų gamybos ir jų įvedimą ginklaviman, gerai apmokant tarnybas.

— Amerikiečiai, žvelgdami į karinio laivyno vystymąsi ir vadovaudamiesi paskutiniaisiais patyrimais (pav. rusų laivyno "Styx" raketa, Vidužemio jūroje paskandinusia žydų naikintoją "Elath") pareiškė keleta samprotavimų, kaip pav., kraštai apsiginklavę dideliais laivais, ginkluotais daugeliu įvairių ginklų ir gausia tarnyba, pralaimi prieš mažus laivus ginkluotus naujausiais ginklais ir naudojančius naują taktiką. Todėl, jie galvoja, būtų tikslu savo laivyną perstatyti į **mažus, iki 500 tonų,** greitus ir moderniškai ginkluotus laivus. Greitis turėtų būti išvystytas iki 100 mazgų (pradžioje būtų gaminami pagrindiniai kovos laivai 50 mazgų greičio, kurie būtų 20 mazgų greitesni už dabartinius laivus; 100 mazgų greičio būtų lydimieji laivai). Laivų ginklaviman įeitų helikopteriai, arba vertikaliai kylantieji lėktuvai, ginkluoti raketomis ir "Laser" aparatais. Laivai turi būti greitesni už povandeninius ir torpedas, kad sunkiau būtų pastebimi ir lengvai galėtų išvengti torpedų. Mažesni laivai pigiau kainuoja, reikalingi mažiau tarnybos ir kautynių nuostoliai būna, palyginti, lengvesni. Šiuo metu du 100 tonų tokios rūšies laivai yra bandomi PCH-1 High Point, prie San Diego ir AGEH -1 Plain View, prie Seattle. Sąryšyje su naujų laivų įvedimu ginklaviman, bandoma ir nauja elektroninė ryšio sistema, kurios pagalba, bus galima susirišti su laivais esančiais bet kur — vandens paviršiuje ar pasinėrusius.

— **Rusai vykdo intensyvius bandymus su nauju AK-47 šautuvu**, 5.56 mm kalibro, norėdami išimti iš apyvartos senuosius 7.62 mm šautuvus. Mažesnio kalibro šautuvai yra pakankamai galingi, tačiau, atrodo, vis nenorima atsisakyti nuo tolimesnės tikrosios ugnies. Nauji 5.56 mm kalibro šautuvai bus lengvesni, tuo pačiu — ir šaudmenys, daugiau pritaikyti artimoms kautynėms; sumažinus šaudmenų svorį ir tūrį, pagerės tiekimo sąlygos, mažiau reikės riedmenų.

Amerikiečiai turi šiuo metu 5.56 mm kalibro šautuvą M 193, kurį vartoja Azijos veiksmuose.

— Pastaruoju metu daugelis valstybių, ypatingai Amerika, uoliai ieško priemonių sėkmingai **kovai prieš tankus**, kurių ypatingą reikšmę žemės kautynėse skiria rusai ir turi daug prisigaminę. Iki šiol turėtos ir naudotos priemonės laikomos nepakankamomis. Šiuo metu, apmokintas pėstininkas su prieštankine raketa, yra laikomas veiksmingiausia priemone kovai prieš tankus. Švedai turi pasigaminę tankų naikintoją, tanką "S", kuris pritaikytas savo ginklais ir paslankumu kovai prieš šarvuočius. Po II Pasaulinio karo amerikiečiai bandė įvesti ginklaviman tankus-naikintojus, bet po Korėjos ir Vietnamo patyrimų atrodo nuo tos idejos atsisakys.

Yra idejų, kurios bandomos poligonuose, tačiau poligoniniai bandymai nepatenkina pramatomų kautynių galimybių. Vakarų Vokietija desperatiškai ieško idejų, kaip apginti ilgą ir negilų rytinį frontą.

— Praeitų metų pabaigoje, amerikiečiai iššovė erdvėn du **žemės satelitus** skirtus ryšiui ir sekimui iš 22,300 mylių nuotolio. Minėti satelitai pakeis iki šiol naudotus, nes jau šiais metais, anksčiau naudoti satelitai bus pasenę ir pasidarys tik nereikšmingi žemės palydovai. Galutinam erdvių ryšio ir sekimo išbaigimui, bus iššauti dar du satelitai.

— Amerikiečiai numato įvesti ginklaviman **5.56 mm Stoner** pėstininkų lengvąjį kulkosvaidį, kuris buvo sukonstruotas amerikiečio inž. Eugen. Stone, 1958 metais. Veikiamoji ugnis iki 800 m, greitošauda 750 šūvių per minutę; šaudant iš apkabų praktiškas greitis — dvi apkabos po 60 šovinių per minutę. Didžiausia tolinaša — 2,650 metrų. Vamzdžio, aušinamo oru, amžius — 30,000 šūvių. Sveria apie 11 svarų, apkaba su 60 šovinių — 1.2 svaro, kaspinas su 50 šovinių — 1.5 svaro. Kaspinai gali turėti iki 150 šovinių, sveria 4.5 svaro. Judomos dalys veikia dujų paskolos sistema; pradžios greitis 985 m/sec.

— Pastaruoju metu Vakarų Vokietijos Bundeswehras intensyviai nagrinėja krašto gynybos principus. Pagal žurnale "Dialog" tilpusį straipsnį, — Verteidigung mit offensiven Waffensystemen, modernūs "Leopardų" tankų junginiai yra **perbrangūs** ir atei-

tyje nebebus reikalingi, nes tankas nėra gynybos ginklas. Kadangi tankas esmėje yra puolamasis ginklas, gi vokiečiai rytinę sieną numato išlaikyti gynybos būdu, kuri prasideda ir baigiasi ant valstybės sienos, neišeinant iš valstybės ribų ir neturint gilumos lanksčiam priešpuoliui, kuris būtų puolamojo pobūdžio, todėl ir modernūs "Leopardai" vargu ar save pateisintų. Priešpuoliams nereikalinga didelio masto puolamųjų priemonių — gynybos doktrina turi pasireikšti stipriu reagavimu į priešo veiksmus tik tokio masto jėgomis, kad išlaikytų krizės pusiausvyrą (gen. A. Schnez, buvęs pokarinis vokiečių gen. štabo viršininkas). Tankų vieton reikia turėti daugiau tankų naikintojų kurie yra daug pigesni už tankus. ("Leopardas" — $300,000, naikintojas — apie $170,000).

Pats ginklas ar jų sistema atskirai vargu ar gali būti puolimo ar gynybinės paskirties. Tik kautynių vieneto struktūra ir jo apimtis parodo paskirtį — gynybos ar puolimo. Varšuvos pakto valstybės, Vakarų Vokietijos pasienyje turi apie 13,500 tankų ir gali bet kuria kryptimi, telktiniu smūgiu, prasiveržti pro gynybą. Tokį smūgį galima sustabdyti, panaudojant priešpuoliui judrius šarvuočių dalinius, pasitelkiant motorizuotą sunkiąją artileriją, kad stipria ugnies užtvara, padedant oro jėgoms, sunaikintų tankų antplūdį. Priešpuoliai ir toliau pasiliks stipriausia gynybos priemonė ir bus veiksmingi jei bus tinkamai suorganizuoti. Šiuo atveju išryškėja tankų naikintojų, arba taktinių branduolinės energijos ginklų reikalas.

Idealaus sprendimo nėra, tačiau "...gynyba yra stipriausia kautynių forma, jei ji yra atatinkamai gerai parengta priešpuoliams" (Clausewitz).

— Kai sekimo ir ryšio satelitai žemės orbitoje pasidarė nesaugūs, nes rusai pagamino ir išbandė **satelitų naikintojus-satelitus**, žemės sekimo aparatai nuleidžiami ant mėnulio, kurie reikalui esant galės pakeisti sunaikintus satelitus. Atrodo, kad ir mėnulis pasidarė artimas ir taip pat nesaugus, nes gali būti lengvai pasiekiamas ir ten įrengtos sekimo stotys sunaikintos, todėl buvo bandyta pasiekti Marsas; tačiau patirta, kad Marso paviršiuje esama audrų ir todėl vargu ar bus galima kuriam nors tikslui panaudoti ši artimiausia mūsų žemei planeta. Jieškant naujų atramos taškų saulės sistemoje, š.m. kovo mėn. 3 d. amerikiečiai iššovė raketą Atlas Centaur erdvėlaivį **"Pioneer 13"**, kad surinktų daugiau žinių apie Jupiterį. Kadangi kelionėje erdvėlaivis tolės nuo saulės ir negalės naudotis saulės spinduliuojamos šviesos energija, tai 550 svarų "Pioneer 13", turi mažą atominės energijos elektrinę jėgainę, kurios pagelba galės skridimo metu ir dalinoje orbitoje, apie 80,000 mylių atstu nuo Jupiterio, perduoti žemėn Jupiterio radiaciją, fotografuos planetos paviršių ir radio signalais perduos žemėn, (radio banga keliaus nuo Jupiterio link Žemės apie 45 minutes; palyginimui: — nuo saulės, keliautų 8 minutes). Po to, Pionierius išskris iš saulės sistemos į begalybę.

525 milijonus mylių nuo žemės iki Jupiterio, "Pioneer 13", skrisdamas virš 32,000 mylių per valandą, atliks po 22 mėnesių, t.y., 1973 m. gruodžio mėn.; pakelyje jis matuos iš saulės sklindančias elektroniniai apkrautas dujas ir kosminius spindulius, meteoritus ir kosmines dulkes.

Jupiteris yra didžiausia saulės sistemos planeta, turinti 12 palydovų. Iš jų 3 yra didesni už žemės mėnulį. Jis sukasi aplink savo ašį du kartus greičiau už žemę. Stebėjimų nustatyta, kad Jupiteris išspinduliuoja daugiau energijos negu gauna jos iš saulės, todėl manoma, kad Jupiterio paviršius nėra kietas.

— Amerikiečiai išbandė, nesenai pagamintą, **"Maverick" raketą**, laidomą iš naikintuvų — Phantom F-4 ir Corsair A-7D į žemės taikinius, iš įvairių aukščių ir atstumų, tinkamą ardyti įtvirtinimus, radaro stotis, tankų telkinius ir kit. "Maverick" raketa (AGM 65A) yra 8 pėdų ilgio, 12 colių skersmenio, su 28 colių sparnais, sveria 500 svarų su maža televizijos kamera smailagalyje, kurią pilotas nustato elektroniniu būdu prieš pat paleidžiant, kad laikytų kryptį taikinio link. Tai šimtaprocentinio kliudymo raketa.

— Š.m. kovo mėn. pabaigoje amerikiečių gynybos sekretorius M. R. Laird pareiškė, kad rusai turi pasigaminę **naujų tarpžemyninių strateginių raketų**, kurios yra didesnės ir galingesnės už iki šiol, bet kur pagamintas, tos rūšies raketas. Satelitų stebėjimo duomenimis, rusai turi apie 100 naujų raketas laidyti šulinių, kurie yra žymiai didesni už laidymo šulinius daugiagalvėms raketoms SS9.

— Š.m. kovo mėn. 27 d. rusai paleido "Venus 8" raketą link Veneros, kuri pasieks planetą šiais metais, birželio mėn., tikslu "ištirti planetos atmosferą ir atlikti kitus mokslinius matavimus" (Tass). 1970 m. gruodžio mėn. rusai nuleido ant Veneros "Venus 7" raketą, kuri nuo planetos paviršiaus 23 minutes siuntė signalus.

— Amerikiečiai bando naujus, specialiai **pėstininkų aprūpinimui skirtus helikopterius**, kurie, esant reikalui, galėtų nešti pėstininkų kautynių skyrių pilnoje kautynių parengtyje. Pradžioje numatoma įvesti tarnybon apie 1,200 helikopterių, kurie pakeis iki šiol naudotus bendros paskirties tipo. Nauji helikopteriai bus šarvuoti prieš rankinių ginklų ugnį ir turės ginklavimą tiesioginei savo apsaugai.

— **"Redeye" raketą**, amerikiečiai pritaikė laidyti iš helikopterių prieš tankus. Numatoma vienam helikopteriui keturios "Redeye" raketos. Šiuo metu "Redeye" raketa yra ginkluoti pėstininkai ir marinai. Jos yra laidomos pavienių kovotojų, iš tam pritaikytų vamzdžių.

~~~

"Vienas dalykas yra ypač ryškus tarp daugelio kitų, paaiškėjęs iš mano pasikalbėjimų su Kinijos vadais — tai jų visiškas pasitikėjimas ir visiškas atsidavimas jų valdymosi sistemai. Tai yra jų teisė, taip kaip yra teisė bet kurios kitos šalies pasirinkti tokios rūšies valdžią, kokią ji nori." Taip, tarp kitko, pareiškė prezidentas Niksonas grįžęs iš kelionės į Kiniją 1972 m. vasario 28 d. ("First Monday", March 6, 1972).

(Jei prezidentas būtų pasilikęs Kinijoje, būtų įsitikinęs, kad Kinija **nepasirinko** komunistinės diktatūros, o ją užkrovė jai sovietai ir Amerikos "liberalai". Red.)

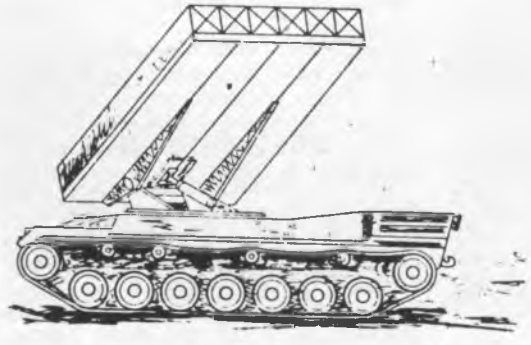

Tolimo atstumo raketinių minų laidytojas, skirtas ploto minavimui prieš tankus.
~~~

PRIEŠ 50 METŲ

J. B.

1921 m. gruodžio 21 d., daugiau kaip 200 jaunuolių buvo pakelti į pirmąjį karininko laipsnį. Tai buvo Karo mokyklos IV laidos išleistuvės. Deja, ta auksinio jubilėjaus data buvo prisiminta tik vieno, V. Vokietijoje gyvenančio, tos laidos karininko, jo įnašu į Lietuvių Fondą.

Koks, gi, tos laidos įnašas yra į mūsų kariuomenės istoriją? Tai buvo paskutinė laida tarp karo ir taikos meto, užtai mokslas jai truko virš metų, skaičiumi ji buvo didžiausia. Jos abiturientų tarpe buvo, ne tik jaunuolių iš gimnazijos suolo, bet ir daug kūrėjų-savanorių, bei tikrosios tarnybos buvusių puskarininkių, jau su kautynių patirtimi. Šie fiziniai užgrūdinti ir karišKai savos mokyklos išmokslinti patriotai įsiliejo į kariuomenės eiles, sudarydami apie 30% rikiuotės karininkų kadro. Jeigu prieš tai mūsų karininkijoje dar jautėsi šiek tiek svetimos dvasios, tai po šio kraujo įliejimo, ji išnyko.

Kovose dėl Lietuvos nepriklausomybės daug jų pasižymėjusių buvo atžymėti Vyčio Kryžiumi, o taikos metu — garbės ženklais. Negalima tylomis praleisti nepaminėjus šios laidos garbingai žuvusių: Dariaus, Gudyno, Vitkaus. Jų žygiai — tai gražūs tėvynės meilės ir ištikimybės duotai priesaikai pavyzdžiai.

Ginklų kovoms pasibaigus, dalis jų išėjo atsargon tęsti mokslus aukštosiose mokyklose. Aktyvios tarnybos karininkai buvo siunčiami į užsienių aukštąsias karo mokyklas, o vėliau studijavo ir savojoje. Baigę aukštuosius mokslus, kariuomenėje ir civiliniame gyvenime, jie pasiekė aukštų karininkų laipsnių ir vadovaujamų vietų valstybinėje tarnyboje. Deja, daliai jų neteko savo mokslinių žinių pritaikyti Lietuvos naudai. Raudonoji okupacija viską sunaikino — valstybės nepriklausomybę, turtą, žmones. Didelė dalis šios laidos karininkų buvo ištremti ir jų likimas yra nežinomas. Laimingesni buvo tie, kuriems, karui prasidėjus, pavyko atsipalaiduoti nuo raudonosios armijos. Dalis jų, karo eigoje, atsidūrė V. Vokietijoje. Karui pasibaigus, emigracijos bangos juos išblaškė po visą laisvąjį pasaulį.

Minint šios laidos auksinį jubilėjų, jos abiturientai yra jau pensininkai, neįprastų ir sunkių emigracijos sąlygų išvarginti, tačiau, ne visi palūžę. Ir šiandien lietuviškoje spaudoje dažnai randame pažįstamas jų pavardes veiklių darbuotojų, arba įvairių bendruomeninių ir kultūrinių organizacijų vadovų tarpe.

BRUKLINE

Skyriaus susirinkimas, sušauktas balandžio 14 d. vakare, Kultūros Židinyje, išklausė valdybos ataskaitinį pranešimą. Pagrindinis dienotvarkės punktas — valdybos rinkimai, buvo atidėtas sekančiam visuotinam skyriaus susirinkimui, dėl mažo dalyvių skaičiaus.

Nutarta susirinkimą šaukti už dviejų savaičių. **D.**

DAR DĖL RUSŲ BOLŠEVIKŲ ŽUDYNIŲ PANEVĖŽYJE

Žurnalo "Karys" 1972 m. Nr. 1, "Tremties Trimitas" korespondencijoje iš Montrealio, kur kalbama apie bolševikų nužudytus gydytojus Panevėžyje, yra daug netikslumų, kuriuos norėčiau patikslinti, būtent: 1) Nužudyti ne du, bet trys apskrities ligoninės gydytojai, kurių tarpe, be dr. Žemgulio ir dr. Gudonio, kartu nužudytas ir tos ligoninės vedėjas dr. Stasys Mačiulis; 2) Visi trys gydytojai ruošėsi per vokiečių bombardavimą aerodrome sužeistų rusų karių operacijai, bet ne sunkiai sužeistų lietuvių partizanų operacijai, kaip rašo žinutės korespondentas, nes tokių rusų bolševikų pasitraukimo metu nei pačiame Panevėžyje, nei jo apylinkėje aktyviai su ginklu pasireiškusių, deja, nebuvo; 3) Enkavedistai, gydytojams ruošiantis operacijai, minėtus gydytojus suėmė, vienplaukius, su baltais chalatais, stropioje enkavedistų apsaugoje su užtaisytais šautuvais, per visą miestą nuvarė į savo enkavedistų buveinę Vasario 16 g-je (buv. notaro Moigio namus) ir ten rūsyje žiauriai nužudė, o ne ligoninėje, kaip žinutėje parašyta.

Bolševikams išbėgus, be nužudytų gydytojų, mieste ir prie cukraus fabriko dar buvo rasti nužudyti 24 lietuviai. Man, kaip miesto savivaldybės atstovui ir Šaulių Rinktinės valdybos nariui, buvo pavesta jų laidojimo organizacijos darbas.

Apie bolševikų įvykdytas žudynes Panevėžyje, plačiau buvo rašyta "Drauge" 1956.VI.11 d. Nr. 136. Gaila, kad rašantieji apie praeities įvykius, dažnai iš piršto išlaužtomis žiniomis iškraipo faktus ir tuo klaidina visuomenę.

St. Banelis
Kanada

MŪSŲ MIRUSIEJI

ANTANAS MIKALAUSKAS, VLB Romuvos apylinkės narys, mirė 1972 m. sausio 2 d. Weinheimo / Bergstr. ligoninėje. Palaidotas sausio 7 d. Hüttenfeldo kaimo kapinėse.

A. Mikalauskas buvo gimęs 1898 gegužės 14 d. Keturakiškių kaime, Veiverių valsč., Marijampolės apskr. vidutinio ūkininko šeimoje. 1922-23 atliko karinę prievolę 2 ulonų L. K. Birutės pulke. 1924-28 tarnavo Kauno m. rezervo policijoj, nuo 1928 — Tauragės apskr. policijos Kaltinėnų nuovadoj. 1939 įsigijo stambų ūkį Raudoniškėj, Tverų valsč., kur gyveno pirmosios sovietų okupacijos metu. Vokiečių okupacijai prasidėjus, vėl grįžo policijos tarnybon. Vokietijoje per karą buvo gaisrininku Berlyne. Po karo iš pradžių gyveno Schleswig-Holsteine, vėliau tarnavo anglų kariuomenės darbo daliniuose, o dar vėliau — vokiečių ūky. Sulaukęs senatvės, 1968 m. apsigyveno Romuvoje, kur uoliai dirbo parke bei valgykloje ir visada padėdavo spausdinti bei išsiuntinėti "V.L.B. Informacijas".

Lietuvoje gyvena dvi dukros, žmona, 4 broliai ir dvi seserys.

•

HENRIKAS LANKUTIS mirė eidamas 69-tuosius metus. Palaidotas Hauptstulėj, netoli Kaiserslauterno, 1972 m. sausio 15 d. Prieš išeidamas į pensiją, tarnavo 4203 LS kuopoje Miesau ir 8593 LS kuopoje Kaiserslauterne.

(Iš "V.L.B. Informacijų")

SU KŪRĖJU-SAVANORIU ATSISVEIKINANT

Tik atšventę Lietuvos atkūrimo sukaktį, Phoenix, Arizonoje, paminėję bei pagerbę tuos, kurie daugiausia prie to atkūrimo prisidėjo, vasario 21 d. netekome dar vieno savanorio — **Vlado Liubarto.** Jo kilni širdis užgeso, kai po sunkių darbo metų, pasirengė užtarnautam poilsiui. Kartoju, pasirengė, nes jis nemokėjo ilsėtis. Kaip kantri, darbšti bitelė vis judėjo, sielojosi, kad lietuviai sugyventų, kad bent didžiąsias savo šventes atšvęstų bendrai.

Velionio darbštumas, kantrybė, taktas, nemeluotas patriotizmas subūrė apie jį nemažą būrelį draugų; gi kai

A.A. Vladas Liubartas

jo netekom, koplyčioje, bažnyčioje, kapinėse, lietuvių salėje, susirinko visi Phoenix'o lietuviai, kas, deja, jau senokai bebuvo. Tad ir miręs Vladas Liubartas atliko didelį darbą mus apjungdamas.

Vladas Liubartas buvo gimęs 1900 m. Vos 18 metų jaunuolis bebūdamas išgirdo šauksmą stoti savanoriu, kad gintų savo kraštą. Negailestinga mirtis jį tykojo visuose frontuose: bolševikų, bermontininkų, lenkų, bet laimės ir sumanumo lydimas jos išvengė. Neišvengė tada, kai atėjo laikas poilsiui. Lyg kas tai būtų padėjęs jam užrašą: tu gimei darbui, ne poilsiui.

Tad nors miręs, Vladai, ilsėkis svetimoje žemėje. Likimas taip lėmė, kad šiam paskutiniam poilsiui negalėjai pasirinkti vietos savo numylėtame krašte. Toli nuo tavo numylėto Panevėžio, Ramygalos, toli nuo žemės sklypelio, kurį gavai kaip savanoris, kurį taip puoselėjai, mylėjai, savo triūsu pavertei į pavyzdingai gražų kampelį.

Prie kūrėjo-savanorio, Vyčio Kryžiaus kavalieriaus karsto susidaro aplinka ir nuotaika giliai pagalvoti, padaryti palyginimus, savo mastu gal ir skirtingus, bet esme panašius: kad susiburti krūvon — reikia aukos. Simo Kudirkos tragedija pašaukė į pirmąsias lietuviškas gretas ir tuos, kuriuos senai ten bematėme. Vlado Liubarto mirtis Phoenix'o lietuvius subūrė apie jo karstą, visus. Gal prisiminėm Vlado dažnai kartotus žodžius: "Turėkime gerą valią, pažabokime savo ambicijas, dirbdami organizacinį darbą, pamirškime savo asmeniškus reikalus, tada ir sugyventi pajėgsime." Šiuos savanorio žodžius verta daug kam ir dažnai prisiminti.

B. U.

A.A. PAULINA GAVELIENĖ

Sugirgždėjo niūrūs kapinių vartai naujam karstui, pridengtam Vyties Kryžiaus vėliava. 1972 metų mirusių rikiuotės dešiniam sparne pagal nepermaldaujamo mirties Angelo norą, atsistojo a.a. Paulina Gavelienė. Tai buvo tikrai tauri lietuvė. Susipažinau su velione 1945 metais Doerferdeno DP stovykloje. Tyli, rami, visada pasiruošusi padėti kitam, tarsi savų bėdų visai neturėtų. Tai viena iš nedaugelio moterų Vyties Kryžiaus kavalierių laisvam Vakarų pasaulyje. Apie tą reikalą leiskime kalbėti jai pačiai:

"...Taigi buvo šitaip: Lietuvos nepriklausomybės kovų metu Joniškėlio mirties batalionas aršioje kovoje su bolševikais buvo atkirstas nuo pagrindinio ryšio su Kaunu ir Vilniumi. Ryšio užmezgimas batalionui turėjo gyvybinės reikšmės. Bet koks laiško ar rašto vežimas būtų tikra mirties bausmė, nes reikėjo pralysti pro gana tankų bolševikų apsupimo tinklą. Bataliono vadas esamą padėtį nupasakojo žodžiu. Išsiruošėme į Kauną abidvi su drauge. Jį pasiekėva. Gavome įsakymą batalionui raštu, antspauduotame voke. Mano draugė liko Kaune, grįžau viena. Vykstant pro bolševikų užtvaras apsimečiau kurčia ir nebyle. Vokas buvo tuščiame abrako maiše, ant kurio sėdėjau. Nutilus mūšių aidams, už tą žygį buvau apdovanota Vyties Kryžiumi."

Velionė, nuo pat atvykimo į Adelaidę, 1950 metais, aktyviai įsijungė į lietuvišką gyvenimą. Buvo nenuilstama moterų sekcijos talkininkė visuose sekcijos darbuose, garbės narė LVS Ramovės ir Adelaidės L. Namų sąjungoje, nenuilstama Adelaidės Lietuvių Žinių ekspedicijos talkininkė.

Ruošiant Naujų Metų baliui užkandžius Lietuvių Namuose ji staiga pasijuto blogai. Skubiai nuvežus į Karališkąją Adelaidės ligoninę, jai buvo padarytos net dvi operacijos. Deja, antrosios ji jau neišlaikė.

Mirė sausio 11 dieną. Frank Siebert laidotuvių koplyčioje sausio 12 su velione atsisveikino gausus adelaidiškių būrys. Palaidota sausio 13, sulaukusi 75 metų.

Kaip gaila, kad ištiko tokia skaudi dalia. Brolis, generolas Navakas, žuvo 1945 m. Pomeranijoje. Sūnus, tik baigęs Adelaidės universitetą, prieš keletą metų mirė smegenų uždegimu. Liko marti Irena. Nuoširdi užuojauta jai.

Kapinėse su velione atsisveikino Ramovės pirm. Vl. Patašius. Laidotuvių apeigas ir gėdulingas mišias atlaikė kun. A. Kazlauskas.

Vl. Dumčius

("Mūsų Pastogė, 1971.I.31)

A.A. Paulina Gavelienė

A.A. PLK. INŽ. STASYS BIRUTIS

Kam gailėtis, kas žuvo ir sugrįžti nebegali?
Tegul šviečia žvaigždė jų kapams!
Atgyvenome amžių, savo įnešėm dalį;
Laikas vietą užleisti vaikams.
M a i r o n i s

Negailestinga mirtis, tarsi koks šienpiovis, be atodairos kerta pradalgiais Lietuvos gynėjus — karius ir jų vadus, kurių mes čia nebedaug turime ir kurių mums labai trūksta. Karo audrų, mūšių ir kitų sunkių išgyvenimų ir čia dirbdami ne savo specialybėse, o dažnai sunkų fiizną darbą, išvarginti, jie kaip tie rudens lapai krinta.

Štai ir vėl naujai supiltas, inž. pulkininkui Stasiui Biručiui kapas.

Stasys gimė Šiauliuose 1893 metais, rugpiūčio mėn. 6 d., daktaro Konstantino Birutavičiaus šeimoje. Pradžios mokyklą ir gimnaziją baigė Šiauliuose. Ją baigęs 1911 m. išvyko į Petrapilį. Gerai pasiruošęs, išlaikė konkursinius egzaminus į Technologijos instituto Chemijos skyrių. Egzaminams pasiruošti jam daug padėjo prof. Viktoras Biržiška. Petrapilyje Stasys gyveno su savo pusbroliu Pranu Biručiu. Čia jie aktyviai veikė studentų rateliuose ir dalyvavo Petrapilio lietuvių politiniame ir kultūriniame gyvenime.

I Pasauliniam karui prasidėjus Stasys, jau 4-to kurso studentas, buvo mobilizuotas ir pateko į Petergofo Praporščikų ir Karin. Elektrotechnikos mokyklą. Ją baigęs, buvo paskirtas į jūrų žinybos Mokslinę Karo laboratoriją. Čia jis sulaukė karo pabaigos ir išgyveno visas baisybes rusų revoliucijos.

1920 m., drauge su būreliu civilinių, kurių tarpe buvo Kipras Petrauskas,

dainininkė Grigaitienė, Jasaičių šeima ir kiti, Stasys su šeima grįžo į Lietuvą.

Iš likviduotos Lietuvos Krašto Apsaugos ministerijos Ginklavimo valdybos skyriaus išduoto inž. Stasiui Biručiui tarnybos lapo, surašyto 1941 m. balandžio mėn. 28 d., matyti, kad St. Birutis 1920 m. balandžio mėn. 27 d. buvo mobilizuotas ir paskirtas į Inžinerijos skyrių ypatingiems reikalamas karininku. Vėliau, Gamybos skyriuje, jis ėjo įvairias pareigas.

Didelę savo tarnybos dalį St. Birutis praleido užsieniuose, komandiruotėse įvairiais kariniais reikalais: užpirkimui karo medžiagų ir ginklų, susipažinti su naujais karo ginklais ir kitais svarbiais ir slaptais reikalais. Jis aplankė net po kelis kartus ir išbuvo komandiruotėje ilgesnį laiką šiose valstybėse: Vokietijoje, Italijoje, Prancūzijoje, Olandijoje, Anglijoje, Švedijoje, Šveicarijoje, Čekoslovakijoje, Suomijoje ir Latvijoje.

Už gerą ir pavyzdingą elgesį, už atliktus didelius darbus tautai ir Tėvynei, Prezidento aktais jis buvo apdovanotas: Vytauto Didžiojo 4 laipsnio ordinu, Didž. Lietuvos Kun. Gedimino 3 l. ordinu ir Lietuvos 10 m. Nepriklausomybės medaliu.

1927 m. jis baigė Vokietijoje Šarlotenburgo Aukšt. mokyklą ir gavo dipl. inžinieriaus laipsnį.

1941 m. gegužės 25 d. plk. Birutis rusų-bolševikų buvo paleistas atsargon.

Antrą kartą bolševikams veržiantis Lietuvon plk. Birutis su šeima pasitraukė į Vakarus. Amerikiečiam užėmus Vokietiją St. Birutis kurį laiką buvo lietuvių pabėgėlių stovyklos viršininku, kur sėkmingai tvarkė visų reikalus. Nemažą dalį vyrų jis išleido į JAV sargybų ir darbininkų kuopas. Lietuviai buvo patenkinti ir džiaugėsi, kad turėjo gerą ir teisingą tėvišką jo globą.

1949 metais St. Birutis su šeima atvyko į Ameriką ir apsigyveno New Yorke. Čia gavęs darbą (žinoma, ne savo specialybėje) tvarkėsi kaip ir visi lietuviai, emigrantai. Sulaukęs pensijos pasitraukė iš darbo ir ramiai gyveno šeimos aplinkoje, tačiau labai ilgėjosi gimtųjų Šiaulių.

Karo audros ir tremtis per anksti palaužė St. Biručio sveikatą. Kelis mėnesius pasirgęs, ir vis trokšdamas grįžti į Lietuvą, atsiskyrė su šiuo pasauliu. Jis mirė Brooklyne 1972 m. sausio 26 d. Šeimos ir bičiulių nemažo būrio buvo palydėtas į amžino poilsio vietą į St. Charles kapines, Long Island, N.Y.

Gaila šeimai netekus brangaus vyro, tėvo ir senelio, o mums lietuviams gero kaimyno, malonaus, ramaus ir darbštaus tautiečio, kurs taip mylėjo savo gimtąjį kraštą, dėl jo sielojosi ir nuoširdžiai dirbo.

Paliko našlė žmona, med. daktarė, Aldona Čiarneckaitė-Birutienė, atžyméta Vyčio Kryžiaus ordinu, trys sūnūs su žmonomis ir anūkais, brolis Vaclovas ir kiti giminės, kuriems reiškiame nuoširdžią užuojautą.

kaimynas

Jurgis Kiaunė ir šeima

ATSIŲSTA PAMINĖTI

ŠV. PRANCIŠKAUS VARPELIS, Nr. 2 ir 3. Mėnesinis religinio-patriotinio turinio laikraštis. Leidžia Pranciškonai. Metinė prenumerata 3 dol. Adresas: Šv. Pranciškaus Varpelis, Franciscan Fathers, Kennebunkport, Maine 04046.

Žurnalas yra gausiai iliustruotas, be religinio turinio straipsnių talpina eilėraščių, istorinių ir šiaip pasiskaitymui straipsnelių. Tai bene didžiausią skaitytojų būrį sutelkęs lietuviškas žurnalas, sumaniai ir gražiai redaguojamas žinomo mūsų istoriko dr. V. Gidžiūno, O.F.M.

Algirdas Gustaitis — SIMAS KUDIRKA NOBELIO PREMIJAI. 14 psl. brošiūra, Nidos atspausta iš "Europos Lietuvio" 1971 m. Nr. 45.

LIETUVIŲ SMULKIOJI TAUTOSAKA. MĮSLĖS. Minklių, mįslių šimtagyslių rinkinys-šiupinys. Surinko ir užrašė **Jonas Mingirdas Puikūnas**. 1971, Los Angeles, Calif. 178 psl. Kaina: minkštais viršeliais $3.50, kietais — $4.00. Gaunama: "Lietuvių Dienų" leidykloje, 4364 Sunset Blvd., Hollywood, Calif. 90029.

Jurgis Gliauda — SIMAS, anglų kalba. Išvertė iš lietuvių kalbos Kęstutis Čižiūnas ir J. Zemkalns. 120 psl. kieti viršeliai, su aplanku. Kaina 5 dol. Išleido "Manyland Books", Inc., 84-39 90th Street, Woodhaven, N.Y. 11421.

Stasys Yla, A PRIEST IN STUTHOF, iš lietuvių kalbos vertė Nola M. Zobarskas. 294 psl., iliustruota, kaina $7.95, kieti viršeliai ir aplankas. Išleido "Manyland Books", Inc.

Vaižgantas, SIN AT EASTER, iš lietuvių kalbos vertė D. Sealey, A. Landsbergis, S. Zobarskas ir C. Mills. Redagavo Nola M. Zobarskas. 130 psl.; kieti viršeliai ir aplankas, kaina $5.95. Išleido "Manyland Books", Inc.

Liudas Dovydėnas, WE WILL CONQUER THE WORLD, 220 psl. Išleido Romuva, 84-24 Jamaica Ave., Woodhaven, N.Y. 11421, kaina $5.00.

Vladas Požėla, JAUNYSTĖS ATSIMINIMAI, 340 psl., kieti viršeliai, su aplanku, kaina $4.00. Išleido Nida, Londone.

Kaina
2-45 c

(atkelta iš 128 psl.)

būdžio žinias (nes ir priešas klausosi!).

3. Greiti sprendimai demokratijoje yra neįmanomi.

4. Planavimas iš anksto demokratijose yra trukdomas.

Šiuos keturis pobūdžius turint omenėje, aišku, kad absoliuti monarchija, ar bet kuri diktatūra užsienių politikos ir kariniame frontuose smarkiai viršija bet kokią demokratiją. Tas viršijimas yra ryškus netik karo atveju, bet ir taikos metu, pav. diplomatijos srityje.

Demokratijoje masinės informacijos priemonės gali sukelti tokį fanatizmą, kuris pergyvenęs karą, neleis sudaryti blaivios taikos. Pav., pasipiktinimas nacių režimu, sukeltas Vakarų pasaulio masėse, išskyrus tik žmones sugebančius istoriškai galvoti, pagimdė baisią neapykantą vokiečiams ir jų sąjungininkams. Tuo tarpu tos pačios masės buvo nuteiktos stebėtis ir žavėtis sovietais ir visiškai nesipiktinti Potsdamo ir Jaltos sutartimis.

Liūdna tiesa čia aiškėja, kad masės niekad istoriškai neprotauja. Jos nei žino praeitį (iš kurios vienos tik galima įgyti pažinimo), nei galvoja pirmyn, už ateities kartas.

Sovietų pozicija pasaulio arenoje, deja, yra stipresnė ir už bet kurios absoliutinės monarchijos, nes jų vadai seka mesijaus ideologiją: jie yra įsitikinę, kad tiesa yra jų pusėje ir, kad jų uždavinys yra gelbėti pasaulį, net jei tektų įvykdyti ir nemoralius žygius. Jų akyse nekomunistinis pasaulis tik vegetuoja mirties šešėlyje, klaidose ir atsilikime, istoriškai jis jau nusidėvėjęs ir tik pūva. Taigi, komunistas mano, jog jo prievolė yra pagreitinti šią neatšaukiamą istorinę dramą.

Iš čia ir susikūrė sovietų užsienių politikos forma: visiškas atsisakymas nuo kompromisų, nuo pasitraukimo, kad ir per centimetrą; pažiūra į savo oponentus, kaip istoriškai, moksliškai ir moraliniai žemesnius.

Neišstatomas viešai savo krašto žmonių kritikai, neturintis jokių moralinių priekaištų sau, nesirūpinantis jokiais rinkimais sovietinis valstybininkas gali ramiai eiti istorinės užsienių politikos kelių. Jis gali atsiekti daugiau kaip gudriausias politikas demokratijoje, kuriam reikia pataikauti savo rinkikams, ruoštis naujiems rinkimams, tuo pat metu vedant ir užsienių politiką.

Nesvarbu, kad nuo II Pas. karo Sovietijoje keitėsi vadai, stalinai, malenkovai, kruščiovai ir brežnevai, politinė linija liko griežtai ta pati — istorinė. Taktika gali kaitaliotis, tačiau strategija, esmėje — ta pati, nes tikslai vis tie patys, kurių atkakliai ir aklai siekiama (ir kurie visiems, net ir demokratams, yra toki aiškūs).

Komunistinę tikslų sistemą galima lyginti su Katalikų Bažnyčios. Abi jos turi tarptautinį požiūrį, nesikeičiantį tikėjimą, drausmę ir savęs atsižadėjimą. Pagrindinis skirtumas tik kitapasauliškumas Bažnyčios ir pasauliškumas komunistinės ideologijos.

Šiandien Bažnyčia virto lanksčia ir silpna, kai sovietai nenuilstamai ir atkakliai tebesiekia savų tikslų. Šiandien sovietai atstovauja šauktuką — "!"; Vakarai, gi, savo politinėmis abejonėmis ir svyravimu atstovauja klaustuką — "?" O, kas gi nori kovoti ir mirti už klaustuką?

N. R.

AUKOJO KARIUI:

$25.00
Chicago's Britanijos Lietuvių klubas

$20.00
Kan. LVS "Ramovė" Niagaros P. sk.
LŠST Montrealio šaulių kuopa

$10.00
LVS "Ramovė" Rochesterio sk.
BLK Muzėjaus Karinis skyrius
Elena Mickeliūnas, Richm. Hill, N.Y.

$9.00
M. Dambrauskas, Phoenix, Ariz.

$8.00
G. Balanda, Detroit, Mich.
J. Ugianskis, Grand Rapids, Mich.

$7.00
Rev. J. Pragulbickas, Elizabeth, N.J.
A. Rugys, Paterson, N.J.
J. Šepetys, Detroit, Mich.
Olga Vyšniauskas, Chicago, Ill.

$6.00
K. Venclauskas, Los Angeles, Calif.

$5.00
A. Butkūnas, St. Charles, Ill.
L. Opanavičius, Lindbergh, Canada
P. Pečenkis, Elizabeth, N.J.
M. Smelstorius, Euclid, Ohio
F. Tallat-Kelpša, Evergreen Park, Ill.
St. Tiškevičius, Chicago, Ill.

$4.00
B. Girnius, Allen Park, Mich.
V. J. Grajauskas, Cliffside Park, N.J.
A. Maslauskas, Hartford, Conn.
Vl. Mieželis, Phoenix, Ariz.
G. W. Radvenis, Los Angeles, Calif.
J. Rauba, Grand Rapids, Mich.
Z. Romanauskas, Philadelphia, Pa.
Z. Rumša, Chicago, Ill.
Vl. Vasikauskas, Richmond Hill, N.Y.

$3.00
J. Abraitis, Chicago, Ill.

$2.00
J. Acus, Detroit, Mich.
A. Aidukas, E. Paterson, N.J.
V. Andriukonis, Arlington, Mass.
St. Astrauskas, Willowick, Ohio
J. Augutis, Rockford, Ill.
L. Baltušis, Chicago, Ill.
Vl. Braziulis, Cleveland, Ohio
J. Bubelis, Wisconsin Dells, Wis.
P. Buškevičius, Hartford, Conn.
Vac. Butkys, Great Neck, N.Y.
A. M. Cieminis, Rochester, N.Y.
P. Dambrauskas, Chicago, Ill.
J. Dapkus, Hartford, Conn.
M. Dapkus, Boston, Mass.
Delinikaitis Z., Waterbury, Conn.
P. Druseikis, Rochester, N.Y.
Vl. Dziubinskas, Gloucester, Mass.
Vl. Garsys, Worcester, Mass.
G. K. Grajauskas, Richm. Hill, N.Y.
V. J. Grickett, Chicago, Ill.
A. Grinius, Detroit, Mich.
Vl. Jakimavičius, Brockton, Mass.
A. Jankauskas, Hamilton, Canada
P. Januška, Windsor, Canada
K. Juška, Detroit, Mich.
Vl. Keiba, Rochester, N.Y.
A. Kepalas, Woodhaven, N.Y.
J. Kiaunė, Jamaica, N.Y.
S. Kontrimas, Irvington, N.J.
V. Kriaučiūnas, Detroit, Mich.
S. Lungys, Dearborn Hts., Mich.
S. Malinauskas, Hamtramck, Mich.
M. Melienė, Chicago, Ill.
K. Mykolaitis, Detroit, Mich.
Br. M., Rockford, Illinois
J. Murinas, Detroit, Mich.
P. Odinas, Chicago, Ill.
S. Pangonis, Omaha, Nebr.
K. Pažemėnas, Los Angeles, Calif.
F. Pempė, Philadelphia, Pa.
A. Ramanauskas, Manchester, Conn.
J. Ramoška, Chicago, Ill.
J. Remeikis, Sudbury, Canada
V. Rinkevičius, Detroit, Mich.
P. Simanauskas, Hartford, Conn.
A. Spirikaitis, Cleveland, Ohio
J. Šarapnickas, St. Catharines, Can.
J. Šlapelis, Euclid, Ohio
S. Tallat-Kelpša, Baltimore, Md.
Z. Tarutis, Willowick, Ohio
J. Vaičkus, Kearny, N.J.
A. Vaitiekus, Detroit, Mich.
Just. Valys, Miami, Fla.
V. Valkavickas, Chicago, Ill.
L. Vedeckas, Worcester, Mass.
J. B. White, Wheelwright, Mass.
J. Vizbaras, Boston, Mass.

$1.00
M. Bulakienė, Chicago, Ill.
J. Klimavičius, Farmingdale, N.Y.
P. Petrušaitis, Racine, Wis.
Sakalauskas, Detroit, Mich.

KARYS širdingai dėkoja aukotojams!

KARIO LEIDINIAI

H. Sienkiewiczius, KRYŽIUOČIAI. Trijų tomų istorinė novelė, iliustruota, viso 1116 psl. Vertė K. Jankūnas; dail. V. K. Jonyno spalvotas piešinys viršelyje ir aplanke. (I tomas išparduotas); II tomas $3.50, atpiginta kaina $1.00; III tomas $3.50, atpiginta kaina $1.00.

Vaclovas Biržiška, PRAEITIES PABIROS. Rinkinys straipsnių iš Lietuvos istorijos, iliustruota istoriniais paveikslais, kietais viršeliais, 352 psl. Kaina $6.50. Atpiginta $2.50.

O. Urbonas, 1410 METŲ KARAS IR ŽALGIRIO MŪŠIS. Pirmas toks išsamus veikalas apie žymiausią mūšį Lietuvos istorijoje. Iliustruota, dviejų spalvų mūšio schemos, 110 psl., kaina $3.00. Atpiginta $1.50.

O. Urbonas, DIDŽIOJO ŠIAURĖS KARO FRONTAS LIETUVOJE. Studija apima karinius įvykius XVII a. gale ir XVIII a. prasidedant. Dėmesys kreipiamas į kovas Lietuvoje vykusias tarp lietuvių švedų pusėje ir tų, kurie ėjo išvien su lenkais ir rusais. Iliustruota, dviejų dalių, viso 259 psl. (I dalis išparduota); Vienos dalies kaina $1.75. Atpiginta $1.00.

Z. Raulinaitis, DURBĖS MŪŠIS. Aprašo 1260 m. įvykusią didžiąją žemaičių pergalę, kovas ir įvykius privedusius prie to mūšio ir pasekmes. Iliustruota, 96 psl., kaina $1.25 (Išparduota).

Z. Raulinaitis, AIŠČIAI KARINĖS ISTORIJOS ŠVIESOJE. Baltų karinės istorijos pradžia. Įvykiai apima I a. ir prieškristinius amžius. Iliustruota, 64 psl., kaina $1.25 (Išparduota).

Z. Raulinaitis, HUNŲ ŽYGIS Į PRŪSUS. Aprašo įvykusį V a. hunų žygį į Prūsų Gamalį pilį. 32 psl. Kaina $1.00.

Z. Raulinaitis, GALINDAI PRIEŠ ROMĄ. Įvykiai vyksta II - IV a., kai gotai viešpatavo Rytinėje Europoje ir Ermanrikas valdė nuo Baltijos iki Juodųjų jūrų. Iliustruota, 80 psl., kaina $1.50. Atpiginta $1.00.

Z. Raulinaitis, VAIDEVUTIS. Nagrinėja, ar Vaidevutis buvo istorinė, ar legendinė asmenybė. 64 psl. Kaina $1.00.

J. Variakojis, 4 P. LK MINDAUGO PULKAS. Pulko kovos Nepriklausomybės karo frontuose: bolševikų, bermontininkų, lenkų. Žygiai ir kovos pavaizduotos brėžiniais ir dalyvių nuotraukomis. Viso apie 50 iliustracijų, 120 psl. Kaina $3.50. Atpiginta $2.75.

P. Žilys, SUOMIŲ - SOVIETŲ KARAS. Karo išvakarėse, derybos, įtampa, laukimas... Pirmosios kovos. Kautynės šiaurėje, prie Ladogos ežero, Karelijos sąsmaukoje ... Suomių narsi gynyba ir jų tipinga "motti" taktika. Sunkūs nuostoliai, lėta užsienių parama... Suomija priversta pasirašyti taiką... Prarasta teritorija ,karo nuostoliai, evakuacija... Plk. Žilys sukūrė tikslų ir aiškų šių žiaurių grumtynių vaizdą. Iliustruota, 176 psl. Kaina $3.50. Atpiginta $2.75.

Dr. J. Puzinas, KELIAS Į LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS ATSTATYMĄ. Pasinaudodamas įvairiuose šaltiniuose paskelbta medžiaga, prof. dr. Jonas Puzinas bendrais bruožais nušviečia tuos įvykius, kurie turėjo įtakos Lietuvos valstybės atstatymui. Dokumentinė medžiaga yra paskleista įvairiuose leidiniuose, daugeliui sunkiai, arba ir visai neprieinama. Todėl šis leidinys yra labai svarbus, nes čia yra sutelkti visi svarbesnieji dokumentai nuženklinantieji mūsų kelią į Vasario 16-ios Aktą. 90 psl. su iliustracijomis. Kaina $2.50. Atpiginta $2.00.

***Z. Raulinaitis*, PRIEŠ VIKINGŲ AUDRĄ.** Šie yra pagrindiniai studijos skyriai: Anglai saksai ir aisčių Pabaltijys; Baltų kraštai švedų žygiams prasidėjus; Danai pradeda puldinėti Baltijos kraštus; Starkadas; Bravalos mūšis; Ginklai (400-800 metais). 72 psl. Kaina $2.00

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę • KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją nemažiau dvi savaites prieš išleidimą. Rankraščiai redakcijoje nesaugomi • Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą • Čekius, arba "Money Order" adresuoti tik "KARYS" vardu, — ne "Warrior" ar kt.